

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

GİRİŞİMCİLİK ANABİLİM DALI

**FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİ
SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN ENGELLER VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin Baykal

Düzce

Eylül, 2021

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
GİRİŞİMCİLİK ANABİLİM DALI

FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİ
SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN ENGELLER VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yasemin Baykal

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Özkan ŞAHİN

Düzce

Eylül, 2021

Yasemin Baykal
Düzce Üniversitesi, LEE
Yüksek Lisans Tezi
Eylül, 2021

FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA
GERÇEKLEŞTİRİLEN BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİ
SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafındanAnabilim
Dalında oy birliği / oy çokluğu ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan (İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2021

(İmza Yeri)

Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüz bilgi çağında hiç kuşkusuz ülke ekonomilerinin ve uluslararası rekabet piyasasında öncü olmanın yolunun yeni bilgi üretmenin ışığı ile katma değeri yüksek hizmet ve ürünler üreterek enformasyon, iletişim ve yeniliğin birleştirilmesinden geçtiği görülmektedir. Ülkeler bilginin teknolojiye aktarılması sonucu elde ettikleri gelir ile uluslararası piyasada tutunmakta ve rekabette üstünlüğü sağlayabilmektedirler. Bu durumun sürekliliği ise teknolojik bilgi üretiminin devamı olarak üretilen hizmet ve ürünün fikri ve sınai mülkiyet hakları koruması altına alınması ile sağlanabilir. Bu noktada ülkelerin bilim üretim merkezleri olan yükseköğretim kurumlarında buluşların gerçekleştirilmesinin ve buluşların ticarileştirilmesi sonucu gelir elde edilmesinin ekonomik açıdan önemi çok büyüktür. Bu sürecin sağlıklı bir şekilde devamı ve ekonomik gelişmenin hızlanması için ise süreç içerisinde yer alan sorunların tespitinin ve çözümünün sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, bu konudaki uluslararası hukuki ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin takibi ile ulusal düzeydeki düzenlemeler ve mevzuata ilişkin iyileştirmelerde süreklilik sağlanması faydalı olabilecektir. Bu çalışmanın amacı, fikri ve sınai mülkiyet hakları çerçevesinde, Türkiye’de son yıllarda önemini arttıran yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların, ticarileştirilmesi sürecinde karşılaşılan engellerin tespiti ile bunların çözümü için öneriler sunmaktır. Bu sayede, Türkiye ekonomisinin neoliberal ve küreselleşen dünyadaki gelişim hızının ve uluslararası rekabet gücünün attırılmasına katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren kıymetli danışman hocam sayın Doç. Dr. Özkan ŞAHİN’e sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmam boyunca destekleriyle beni yalnız bırakmayan sevgili aileme ve değerli dostlarıma da teşekkür ederim.

Yasemin BAYKAL

Eylül 2021

ÖZET

FİKRİ VE SİNAİ MÜLKİYET HAKLARI ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN BULUŞLARIN TİCARİLEŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN ENGELLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

BAYKAL, Yasemin

Yüksek Lisans, Girişimcilik Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özkan ŞAHİN

Eylül 2021, (100) sayfa

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde karşılaşılan engellerin incelenmesi ile bu engellerin kaldırılması için çözüm önerileri sunulmasıdır. Bu amaçla çalışma, fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda ortaya koyulan kavramsal çerçeve, elde edilen istatistiki verilerin incelenmesi ile Türkiye’de ve dünyada yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşların ticarileştirilme süreçleri ve uygulamaları kapsamında ortaya koyulmuştur. Yapılan araştırma sonucunda, söz konusu alandaki engeller tespit edilmiş olup, bu engellerin büyük çoğunun Türkiye’de yer alan kanuni düzenlemelerdeki eksiklikler ve belirsizliklerden kaynaklandığı görülmektedir. Türkiye mevzuatı içerisinde her ne kadar fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalar ışığında yenilik yapılmışsa da bunun ilgili ulusal mevzuatın tümüne yansıtılamamış olduğu ve farklı kanunlar arasında çelişkiler bulunduğu gibi aynı kanun içerisinde de eksikliklerin ve belirsizliklerin yer aldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen eksiklikler ve belirsizlikler özetle; 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri gereğince kamu ihalesi sürecinin uygulanması zorunluluğu, Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 28. maddesinde vakıf üniversitelerinin öğretim faaliyeti kapsamı haricindeki faaliyetlerden gelir sağlayamayacağı düzenlemesinin bulunması, devlet üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların patent başvuru masraflarının karşılanacağı kaynak ve bütçe kalemi noktasındaki belirsizlik, bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluşun

yapıldığı yükseköğretim kurumunun patentin hak sahipliği konusunda buluşu yapana karşı uygulaması gereken esaslar hakkında SMK(Sınai Mülkiyet Kanunu)’da herhangi bir düzenleme bulunmaması, yükseköğretim kurumlarının buluş üzerinde hak sahipliğinde bulunmayarak strateji gereği buluşu ticari sır olarak saklayarak ticarileştirmek istemesi durumundaki belirsizlik, yükseköğretim kurumlarının kamu projesinde yer alması sonucu gerçekleştirilen buluşlar için uygulanması gereken süreç hakkında düzenleme bulunmaması, yükseköğretim kurumlarında birden çok kişinin bir buluşu beraber yapması sonucunda hak sahipliğinin dağıtımı esasları hakkında bulunan belirsizlik ve yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen hizmet buluşları hakkında hükümlerin yer aldığı SMK madde 113, SMK madde 121 ve ÇBY(Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik) madde 28’de yer alan düzenlemeler arasındaki çelişki olarak sıralanabilir.

Çalışma sonucunda, ortaya koyulan engel ve belirsizliklerin çözülmesi amacıyla yasa koyucu tarafından ek yasal düzenlemeler getirilmesinde ve belirsizlik içeren konular hakkında açıklayıcı düzenlemeler getirilmesinde fayda olabileceği sonucuna varılarak bazı engellerin kaldırılması amacıyla çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Girişimcilik, Buluş, Sınai Mülkiyet Hakları, Ticarileşme, Fikri Mülkiyet Hakları

ABSTRACT

OBSTACLES AND SOLUTIONS ENCOUNTERED DURING THE COMMERCIALIZATION PROCESS OF INVENTIONS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN TURKEY WITHIN THE FRAMEWORK OF INTELLECTUAL INDUSTRIAL PROPERTY RIGHTS

BAYKAL, Yasemin

Master Thesis, Department of Entrepreneurship

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Özkan ŞAHİN

September 2021, (100) pages

The main aim of this study was in Turkey examining the obstacles encountered during the commercialization of the invention implemented in higher education institutions, to offer solutions for the removal of these obstacles. For this purpose, the study has been presented within the scope of the commercialization processes and applications of inventions in higher education institutions in our country and in the world by examining the conceptual framework on the intellectual property rights and the statistical data obtained. As a result of the research, the obstacles in the subject area have been identified and it is seen that most of these obstacles are due to deficiencies and uncertainties in the legal regulations in our country. Although there are innovations in the legislation of our country in the light of international agreements on intellectual and industrial property rights, it has been determined that this could not be reflected in all of the relevant national legislation and there are contradictions between different laws, as well as deficiencies and uncertainties in the same law. Identified deficiencies and uncertainties can be summarized as follows: obligation to implement the public tender process in accordance with the provisions of the State Tender Law No. 2886, In accordance with the Regulation on Foundation Higher Education Institutions, article 28, there is a regulation that foundation universities cannot earn income from an activity other than teaching activities, uncertainty about the source and budget item for the patent application costs of inventions made in state universities, if the person who has made an invention and received a patent in a higher education institution transfers to another higher education institution, there is no

regulation in the Industrial Property Law about the principles that the higher education institution where the invention is made against the inventor regarding the right of the patent, uncertainty in case higher education institutions do not have rights on the invention and want to commercialize it by keeping it as a trade secret as a strategy, higher education institutions do not find a regulation on the process to be applied for inventions made as a result of taking part in a public project, uncertainty about the principles of distribution of right ownership in higher education institutions when an invention is made jointly by more than one person and contradiction between the regulations in Industrial Property Law article 113, Industrial Property Law article 121 and Regulation on Employee Inventions, Inventions Made in Higher Education Institutions and Inventions in Publicly Supported Projects article 28, which contain provisions about service inventions realized in higher education institutions.

As a result of the study, it was concluded that it would be beneficial to introduce additional legal regulations by the legislator in order to resolve the obstacles and uncertainties and to introduce explanatory regulations on issues involving uncertainty, and solution proposals were presented in order to remove some obstacles.

Keywords: Entrepreneurship, invention, industrial property rights, commercialization, intellectual property rights

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRI ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvii
BÖLÜM 1.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sayıtları.....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6. Tanımlar.....	4
BÖLÜM 2.....	6
2.LİTERATÜR TARAMASI.....	6
2.1.Kavramsal Çerçeve	6
2.1.1.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Kavramı.....	6
2.1.1.1.Marka.....	7
2.1.1.2. Coğrafi İşaret.....	12
2.1.1.3. Patent.....	14
2.1.1.3.1. Yenilik.....	17
2.1.1.3.2. Buluş Basamağı.....	17

2.1.1.3.3.Sanayiye Uygulanabilir Olma.....	18
2.1.1.3.4. Patent Hakkının Kapsamı ve Sınırları.....	18
2.1.1.4. Faydalı Model.....	29
2.1.1.5. Tasarımlar.....	32
2.1.1.6. Entegre Devre Topoğrafyaları.....	38
2.1.1.7. Islahatçı Hakkı.....	39
2.1.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi.....	41
2.1.2.1.Dünyada Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi.....	41
2.1.2.2. Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarıyla İlgili Milletlerarası Sözleşmeler.....	43
2.1.2.3. Türkiye’de Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi.....	46
2.1.3. Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar.....	48
2.1.3.1. Amerikan Hukukuna Göre Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği.....	49
2.1.3.2. Alman Hukukuna Göre Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği.....	49
2.1.3.3.Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği.....	50
2.1.3.3.1. Buluş Kavramı.....	50
2.1.3.3.2.Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluş Kavramı.....	51
2.1.3.3.3.Buluş Yapanın Bildirim Yükümlülüğü ve Hak Talebi.....	52
2.1.3.3.4.Buluşun Buluşu Yapana Bedelsiz Olarak Devri.....	55

2.1.3.3.5.Makul Bir Bedel Ödeme Yükümlülüğü.....	56
2.1.3.3.6.Yükseköğretim Kurumlarında Buluştan Elde Edilen Gelirin Paylaşımı.....	56
2.1.3.4. Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Ticarileştirilmesi ve Ekonomik Gelişim Açısından Önemi.....	56
2.2. Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	58
2.2.1.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	59
2.2.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomiye Etkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	63
BÖLÜM 3.....	69
3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	69
3.1. Araştırmanın Modeli.....	69
3.2. Evren ve Örneklem.....	69
3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması	70
3.4. Verilerin Analizi.....	70
BÖLÜM 4.....	71
4. BULGULAR VE YORUM.....	71
BÖLÜM 5.....	76
5.SONUÇ.....	76
6. KAYNAKÇA.....	93
7.EKLER.....	99
7.1.EK 1- Seçilen 129 Ülkenin Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi Sonuçları.....	99

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1.: Türkiye’de Marka Başvurularının ve Tescillerinin Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020).....	9
Tablo 2.2.: İlk Beş Ülkeden Her Biri İçin İlk Üç Sanayi Sektörü (2019).....	11
Tablo 2.3.: Türkiye’de 2016-2020 Yılları Arası Yerli ve Yabancı Patent Başvuru Sayıları, Farklı Sistemlerden Yapılan Patent Başvuru Sayıları, Patent Tescil Sayıları ve Orijine Göre Dağılımı.....	21
Tablo 2.4.: Dünyada Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı (2018-2019).....	23
Tablo 2.5.: Türkiye’de 2016-2020 Yılları Arası Faydalı Model Başvuru Sayıları, Faydalı Model Başvurularının Orijine Göre Dağılımı.....	31
Tablo 2.6.: Türkiye’de Tasarım Başvurularının Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020).....	35
Tablo 2.7.: Türkiye’de Tasarım Tescillerinin Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020).....	35
Tablo 2.8.: Seçilen Orijinlerin Her Biri İçin İlk Üç Endüstri Sektörü (2018).....	37
Tablo 2.9.: Türkiye’de PCT Yoluyla 2018-2020 Arası En Çok Başvuru Yapanlar.....	38
Tablo 2.10.: 2019 Yılı Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Mülkiyet Hakları Skorları.....	40
Tablo 2.11.: Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Ticarileştirilmesi Sürecindeki Mevzuat Kaynaklı Engeller ve Çözüm Önerileri.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1.: 2020 Yılı Marka Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk Sekiz Ülkenin Oranları.....	10
Şekil 2.2.: Dünyada İlk On Ofis İçin Marka Başvuru Sayıları (2018).....	11
Şekil 2.3.: 2020 Yılı Patent Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk On Ülke.....	22
Şekil 2.4.: 2019 Yılı Patent Tescillerinin Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk Sekiz Ülke.....	22
Şekil 2.5.: Dünyada Menşe Bazında Yapılan Patent Başvurularının Gösterimi (2019).....	24
Şekil 2.6.: Dünyada Menşe Bazında Yapılan PCT Başvurularının Dağılımı (2019).....	24
Şekil 2.7.: Dünyada En Çok PCT Başvuru Sayısına Sahip On Ülkenin Gösterimi (2018).....	25
Şekil 2.8.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin'de Yapılan Toplam Patent Başvuru Sayısı Oranları (2015-2019).....	25
Şekil 2.9.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin'de Verilmiş Olan Toplam Patent Sayısı Oranları (2015-2019).....	26
Şekil 2.10.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin'de Yürürlükte Olan Patent Sayısı Oranları (2015-2019).....	27
Şekil 2.11.: Türkiye'de Çeşitli Teknoloji Alanlarında Patent Yayınları Sayıları (2015-2019).....	28
Şekil 2.12.: Türkiye'de Çeşitli Teknoloji Alanlarında Verilen Patent Sayısı Oranları (2015-2019).....	29
Şekil 2.13.: 2019 Yılı Türkiye'de Tasarım Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran ve Tescil Alan Ükelere Göre İlk Beş Ülke Dağılımı.....	36
Şekil 2.14.: İlk On Ülke İçin Tasarım Başvuru Sayıları (2018).....	37

Şekil 2.15.: Türkiye’de Teknoloji Transfer Ofisi Bulunan Üniversitelerin Buluştan Gelir Elde Etme Süreci.....	58
--	----

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AR-GE: Araştırma ve Geliştirme

ÇBY: Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik

DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü

EPC: European Patent Convention (Avrupa Patent Sözleşmesi)

FSMH: Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları

GATT: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)

IPR: Fikri Mülkiyet Hakları

IPRI: Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

LP: Yasal ve Siyasal Çevre

PCT: Patent İş birliği Antlaşması

PPR: Fiziki Mülkiyet Hakları

TPE: Türk Patent Enstitüsü

TRIPS: Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması)

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜRKPATENT: Türk Patent ve Marka Kurumu

SMK: Sınai Mülkiyet Kanunu

WIPO: World Intellectual Property Organisation (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

Günümüzde ekonomide liberalizasyon sürecinde yaşanan hız ile ekonomik küreselleşme kavramının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreçte ulusal ekonomilerde piyasalaşma evrelerinin tamamlanarak uluslararası piyasalara geçiş ile gelişme dönemine girildiği görülmüştür. Ekonomide yaşanan küreselleşme, ülkelerin mal ve hizmetlerinin ulusal pazardan çıkıp uluslararası pazarda bütünleşmesi sonucunu doğurmuştur. Küresel boyutlu firmalar sayesinde teknolojinin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yayılımı hızla sağlanmaktadır (Aydemir ve Kaya, 2007). Küreselleşmenin hızlanması ve dünya ekonomisinin uğradığı dönüşüm ile ülkeler arasındaki rekabette artış gözlenmektedir. Rekabet içerisinde bulunan ülkelerin, rekabet güçlerini artırarak ve sürekli bir yapıyla buluşturarak vatandaşlarının refah seviyesini artırmaları gündeme gelmektedir. Rekabet güçlerinin artırılması noktasında firmalar, uzmanlaştıkları alanlarda yüksek katma değerli ürün ve hizmet sunmaları sonucu rakiplerine üstünlük sağlayabileceklerdir. Yüksek katma değerli ürün üretimi, yüksek kazanç elde edilerek ekonomik gelişmeyi artırmayı kolaylaştıran bir yoldur (Karaaslan ve Tuncer, 2010). Yüksek katma değerli ürünlerin ortaya çıkması durumunda ise fikri ve sınai mülkiyet hakları ile koruma altına alınmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Mülkiyet hakları korumasının ileri seviyede olduğu ülkelerde ekonomik büyümenin de artması kaçınılmazdır. Bu alandaki korumanın artışı ile iktisadi hayatta yer alan belirsizlikler kalkarak teknolojideki bilgi akışı ivme kazanmakta ve girişimcilerin teşviki ile ekonomik büyümede süreklilik elde edilmektedir (Ata ve Şahbaz, 2013). Teknolojik kapasite artırımı ve yenilik potansiyeli ülkelerin ekonomik büyüme oranlarını etkilemektedir. Bu nedenle fikri ve sınai mülkiyet haklarının desteklenerek korunması büyük önem arz etmektedir (Arıcıoğlu

ve Ucan, 2015). Küreselleşen dünyada ülkeler arası rekabette yaşanan artış ile bilginin önemi ve ekonomiye yön veren etkilerinin görülmesi sonucu bir takım yeni kavramların ortaya çıktığı görülmektedir. Bilginin kullanılması ile ortaya çıkan yüksek teknoloji içerikli ürünler sonucu bilgi teknolojisi kavramı önem kazanmaktadır. İletişim ve bilgi teknolojisi birleşerek bilgi ekonomisi kavramını oluşturmaktadır. Bu noktada, fikri ve sınai mülkiyet haklarının önemi de gündeme gelmektedir. Şöyle ki; üretilen bilgi sonucu ortaya çıkan patent gibi fikri ve sınai mülkiyet haklarının koruma altına alınarak ticarileştirilmesi durumunda ülkelerin elde edeceği ekonomik büyüme göz ardı edilemeyecek düzeyde ivme kazanacaktır. Katma değeri yüksek ürünler üretmenin ülkeye getirisi de haliyle önemli boyutta olacaktır. Yüksek teknolojili ürün üretiminin gelişmiş olduğu ülkelerde fikri ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili yasal düzenlemelerin ve korumaların da kapsamlı ve detaylı olduğu görülmektedir. Söz konusu buluşlar üretimde çarpan etkisi yaparak ülke ekonomisinin gelişimine etkili değer sağlamaktadır. Bu bakımdan, günümüzde ülkeler Ar-Ge ve teknoloji transferi alanında destekleri artırarak bu alanda yeni düzenlemelere de yer vermektedirler. Türkiye’de de teknoloji transfer ofislerine ilişkin yasal düzenlemelerin yürürlük bularak hayata geçtiği bu yıllarda fikri ve sınai mülkiyet haklarının önemi bir kez daha gündeme gelmiştir. Bu noktada ticarileştirme sürecindeki mevcut sorunlar tespit edilerek bunların çözümü için gerekli ek yasal düzenlemeler yapılmalı, aynı zamanda yükseköğretim kurumları tarafından da kolaylık sağlayıcı uygulamalara yönelme sağlanarak alan açılmalıdır. Aksi takdirde ticarileşme sürecinde yer alacak sorunlar sonucu hem buluşun yaratıcısı hem de yükseköğretim kurumu aleyhine uzayan ve sakatlıklar içeren sağlıklı bir süreç işleyecek ve amaçlanan ekonomik gelişim de sağlanamayacaktır.

Bu kapsamda çalışmanın amacı bu konudaki sorunları tespit ederek yasa koyucuya çözüm önerisi sunmaktır. Bu amaçla hazırlanan çalışma beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm; yapılan araştırmanın problemi, amacı, önemi, sayıltıları, sınırları ve tanımlar hakkındaki açıklamalardan oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde literatür taramasına yer verilmiştir. Literatür taraması bölümünde, fikri ve sınai mülkiyet hakları kavramı ve türlerine, söz konusu hakların Türkiye’deki ve dünyadaki tarihsel gelişimine, fikri ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili yapılan milletlerarası sözleşmelere, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluş

kavramına, Almanya, Amerika ve Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlarda hak sahipliğine, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi ve ekonomik gelişmeye olan etkisine, Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileşmesi sürecindeki engellere, fikri mülkiyet hakları ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili alan yazında yer alan çalışmalara, söz konusu hakların ekonomiye etkileriyle ilgili yapılan çalışmalara, Türkiye’de ve dünyada fikri ve sınai mülkiyet haklarına ait istatistiklere yer verilerek çalışma konusu ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise araştırmanın yöntemine yer verilmiştir. Bu bölümde; araştırmanın modeli, evreni ve örnekleme, veri toplama araçları ve verilerin toplanması ile verilen analizi yer almaktadır. Dördüncü bölümde, yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara ve bulgular neticesinde yapılan yorumlara yer verilmektedir. Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ekonomik önemi ve ticarileştirilmesinin önündeki engeller ortaya koyulmaktadır. Son bölüm olan beşinci bölümde, yapılan araştırmanın sonunda varılan sonuçlar ile bu sonuçlar doğrultusunda kanun koyucular ile gelecekte söz konusu alanda çalışma yürütecek olan araştırmalar için yapılan önerilere yer verilmektedir.

1.1.Araştırmanın Problemi

Araştırmanın ana problemi; “Fikri ve sınai mülkiyet hakları çerçevesinde Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde karşılaşılan engeller nelerdir?” biçiminde belirlenmiştir.

1.2.Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, fikri ve sınai mülkiyet hakları çerçevesinde Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde karşılaşılan engelleri tespit etmek ve bu engellere çözüm önerisi getirmektir. Çalışmanın alt amacı ise çalışma konusundaki engellere çözüm önerileri sunulması sonucunda ticarileştirilen buluş sayısının artması sağlanarak hem yükseköğretim kurumlarının bütçelerine katkı sağlamak hem de ülke ekonomisinin gelişimine katkı sağlamaktır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Gelişmiş birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de fikri ve sınai mülkiyet haklarıyla ilgili hukuki düzenlemelerle çalışanların gerçekleştirdiği buluşlar ve yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların hukuki koruma altına aldığı görülmektedir. Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlarda gerekli başvuruların yapılması ve devamı prosedürün izlenmesi sonucu buluş, yükseköğretim kurumunun kamu malı haline gelir ve sonrasında ticarileştirme süreci uygulama bulur. Ürünün ticarileştirilmesi sonucu da yükseköğretim kurumlarının elde ettiği gelir ile ülke ekonomisini geliştirici dönütlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bilim üretim merkezlerinden olan yükseköğretim kurumlarında birçok araştırmacı çalışmakta olup Türkiye için yüksek öneme sahip bilimsel ve çağdaş faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşların ticarileşme potansiyelleri yadsınamaz olup, söz konusu ticarileşme sürecinin buluşun yaratıcısı olan araştırmacı ve buluşun hak sahibi haline gelen yükseköğretim kurumu bakımından ülke menfaatlerinin ve ekonomisinin yararına minimum süre içerisinde neticelenip maksimum fayda ve ekonomik kazanca ulaşılması mümkün kılınmalıdır.

1.4. Araştırmanın Sayıtları

Araştırma yönteminin yapılan araştırmaya uygun seçildiği varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma ulusal ve uluslararası mevzuat incelemesi kapsamında hukuk ve girişimcilik alanında yapılmıştır.
- Yapılan araştırmada kavramsal çerçeve bölümü ulaşılabilen literatürle sınırlı kalmıştır.
- Araştırmada sadece fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili ulusal ve uluslararası kurumların yayınladığı istatistiki veriler kullanılmıştır.

1.6. Tanımlar

- **Fikri Mülkiyet Hakkı:** Fikri mülkiyet hakları, kişinin fikri çabası sonucu ortaya çıkardığı ürünlerin üzerinde hukuki korumanın sağlanması ve hak sahibinin dilediği gibi bu korumadan yararlanma yetkisini sağlayan menfaat şeklinde tanımlanabilir (Tanrıverdi, 2017; Ateş, 1993).
- **Sınai Mülkiyet Hakkı:** 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun 50. maddesinin 2/1 bendinde; sınai mülkiyet hakları marka, patent, faydalı model, coğrafi işaret ve tasarım olarak belirtilmektedir (SMK madde 50).
- **Buluş:** Buluş, beşerî bir gereksinim sonucu oluşan soruna fikri ürün ile getirilen çözümdür (Polater,2019).
- **Marka:** “Marka, bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işareten oluşabilir.” olarak tanımlanmaktadır (SMK madde 4).
- **Coğrafi İşaret:** Coğrafi işaret ile bir malın hangi coğrafi kökene ait olduğu gösterilerek o malın hangi ülkeden, bölgeden ve yöreden geldiği tanıtılarak bu şekilde o mala güven ve istek duyulmasının sağlanması amaçlanır (Tanrıverdi, 2007).
- **Patent:** “Bir buluşa patent verilebilmesi için; teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartlarının varlığı aranır” (SMK madde 82).
- **Faydalı Model:** Teknik bir buluş üzerinde münhasır koruma sağlayan hakka faydalı model denir (Mercangöz,2019).
- **Tasarım:** Tasarım, nesnenin teknik bakımdan zaruri olmayan şekle dönüştürülmesi ile meydana gelen dış görünüştür (Mercangöz,2019).

BÖLÜM 2

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde, yapılan çalışma ile ilgili literatür taraması yapılarak fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet hakları konusunda kavramsal çerçeve ortaya koyulmaktadır. Ayrıca, elde edilen istatistiki verilere yer verilmekle birlikte Türkiye’de ve dünyada yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşların ticarileştirilme süreçleri, fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili araştırmalar ile fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet haklarının ekonomiye etkisi ile ilgili araştırmalar da ortaya koyulmaktadır.

2.1.Kavramsal Çerçeve

Fikri mülkiyet hakları kişilerin fikirleri ile meydana getirdiği ürünlerin korunması için tesis edilen haklar olarak adlandırılmaktadır. Bilindiği üzere fikri mülkiyet hakları sayesinde gerçekleşen teknolojik yenileme ekonomide gelişimi etkilemektedir (Biber, 2016). Üretim faktörleri içerisinde beşinci kavram olarak yer alan teknoloji üretim sürecinin verimliliğini doğrudan etkileyen bir faktör olmasından dolayı ekonomik büyüme üzerinde de çarpan etkisi yaratmaktadır. Belirtilen kapsamda ele alınan bu tez çalışmasında öncelikle fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet hakları kavramı, çeşitleri, dünyada ve Türkiye’de fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet haklarının tarihsel gelişimi ile fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili milletlerarası sözleşmeler açıklanarak konuyla ilgili literatür taraması ele alınmaktadır.

2.1.1. Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Kavramı

Günümüzde bilgi kullanımı ile ortaya koyulan katma değeri yüksek ürünler, ülke ekonomilerinin gelişimi için yüksek öneme sahiptir. Ortaya çıkan söz konusu ürünlerin ulusal ve uluslararası düzeyde korunması gereklilik haline gelmiştir. Fikri ve

sınai mülkiyet hakları ile ürünlerin korunması hem hâlihazırda oluşan ürünlerin korunması hem de ürün yaratıcılığını teşvik etme konusunda fayda sağlamaktadır. Bu nedenle fikri ve sınai mülkiyet hakları korumasının gelişmiş olması, ekonomi ve ticaret alanında ülkelere avantaj sağlayarak ekonomik gelişmeyi hızlandırması ve uluslararası rekabet gücünü artırması nedeniyle önemli bir faktördür (Kiper,2019).

Fikri mülkiyet hakları, kişinin fikri çabası sonucu ortaya çıkardığı ürünlerin üzerinde hukuki korumanın sağlanması ve hak sahibinin dilediği gibi bu korumadan yararlanma yetkisini sağlayan menfaat şeklinde tanımlanabilir (Tanrıverdi, 2017; Ateş, 1993). 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun 50. maddesinin 2/1 bendinde, sınai mülkiyet hakları marka, patent, faydalı model, coğrafi işaret ve tasarım olarak belirtilmektedir. Bunun yanında 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununda yer almayan entegre devre topoğrafyaları ve ıslahçı haklarının korumalarının farklı kanunlarda düzenlendiği görülmektedir. 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun ve 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile entegre devre topoğrafyaları ve ıslahçı haklarının korunması hakkında hükümlerin yer aldığı görülmektedir (Mercangöz,2019).

Toplumda, bir fikrin veya buluşun koruma altına alınması genel olarak patent olarak bilinmekte ve adlandırılmakta ise de esasında fikri mülkiyet hakları ve sınai mülkiyet hakları bakımından koruma kavramı anlaşılmalıdır. Başka bir deyişle, halk arasında patent, fikri mülkiyet haklarının ve sınai mülkiyet haklarının korunması yöntemlerinin tümü için kullanılmakla birlikte belirtilen kavramın altında sadece patent kavramı olmayıp bir fikrin, buluşun türüne ve kapsamına göre farklı çeşitleri mevcuttur. Söz konusu kavramlar alt başlıklar halinde aşağıda detaylı olarak açıklanmaktadır.

2.1.1.1. Marka

Türkiye’de Mülga 556 Sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenleme bulan marka hakkında 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile birtakım değişiklikler getirildiği görülmektedir. Bununla birlikte 24.04.2017 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 6769 sayılı Sınai Mülkiyet

Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik ile de söz konusu kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler getirildiği görülmektedir.

Sınai Mülkiyet Kanununun 4. maddesinde marka düzenlenmektedir. Bu maddeye göre; “Marka, bir teşebbüsün mallarının veya hizmetlerinin diğer teşebbüslerin mallarından veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlaması ve marka sahibine sağlanan korumanın konusunun açık ve kesin olarak anlaşılmasını sağlayabilecek şekilde sicilde gösterilebilir olması şartıyla kişi adları dâhil sözcükler, şekiller, renkler, harfler, sayılar, sesler ve malların veya ambalajlarının biçimi olmak üzere her tür işareten oluşabilir.” olarak tanımlanmaktadır (Sınai Mülkiyet Kanunu madde 4).

Yer verilen madde hükmünde de görüldüğü üzere markanın en önemli özelliği ayırt edici niteliğe sahip olmasıdır. Bunun yanında markanın kaynak gösterme işlevi, garanti işlevi ve reklam işlevi de bulunmaktadır. Ayırt edicilik işlevi, rekabet içerisinde olan ticari işletmelerin mal ve hizmetlerinin birbirlerininkinden ayırt edilmesidir. Markalı ürün ve hizmetler ayırt edicilikleri ile birlikte tüketicilerce benzerlerinden farklılık yaratıp tercih edilerek rekabette avantajlı konuma gelirler. Kaynak gösterme işlevi ise markayı üreten işletme ve hizmeti veren işletmeye işaret etmesidir. Ancak, günümüzde bu işlev lisans sözleşmelerinin de yaygınlaşması ile önemini kaybetmiştir. Garanti işlevi, tüketicilerin ürün hizmet kalitesini kontrol etmeksizin daha önce memnun kaldıkları markanın diğer ürünlerindeki kalitenin de aynı olacağını varsayarak aynı markaya yönelmeleridir. Son olarak reklam işlevi ise markanın bir kez tanınmasının ardından satın alınacak marka olmasıdır (İlik, 2019: 46).

6769 sayılı Kanun’un 5. maddesinde ise mutlak ret sebepleri sayılmıştır. Bu işaretler marka olarak tescil edilmezler; “Herhangi bir ayırt edici niteliğe sahip olmayan işaretler, Ticaret alanında cins, çeşit, vasıf, kalite, miktar, amaç, değer, coğrafi kaynak belirten veya malların üretildiği, hizmetlerin sunulduğu zamanı gösteren veya malların ya da hizmetlerin diğer özelliklerini belirten işaret veya adlandırmaları münhasıran ya da esas unsur olarak içeren işaretler, Aynı veya aynı türdeki mal veya hizmetlerle ilgili olarak tescil edilmiş ya da daha önceki tarihte tescil

başvurusu yapılmış marka ile aynı veya ayırt edilemeyecek kadar benzer işaretler vd.” (SMK madde 5).

Türkiye’de markaya ait aşağıda yer alan istatistiklerin verilmesi ile Türkiye’de marka başvurularının yıllara göre dağılımının, marka başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu’na başvuran ülkelere göre dağılımının, marka başvurularının orijine göre dağılımının, marka tescillerinin yıllara göre ve orijine göre dağılımının incelenmesi amaçlanmaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu).

Tablo 2.1.: Türkiye’de Marka Başvurularının ve Tescillerinin Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020)

Marka		2016	2017	2018	2019	2020
Başvuru Sayısı	Yerli	94.575	106.099	105.550	119.412	155.913
	Yabancı	4.785	4.614	4.776	4.802	4.562
	Madrid	7.816	10.395	9.682	10.139	10.115
	Toplam	12.601	15.009	14.458	14.941	14.677
	Genel Toplam	107.176	121.108	120.008	134.353	170.590
Tescil Sayısı	Yerli	83.665	77.394	81.911	72.434	85.729
	Yabancı	5.646	4.709	4.348	4.029	3.765
	Madrid	7.774	3.470	19.737	6.946	9.288
	Toplam	13.420	8.179	24.085	109.75	13.053
	Genel Toplam	97.085	85.573	105.996	83.409	98.782

*Madrid: Madrid Protokolü kapsamında yapılan başvuru ve tescilleri ifade etmektedir.

*Yerli: Türk Patent ve Marka Kurumu kapsamında yapılan başvuru ve tescilleri ifade etmektedir.

*Toplam: Yabancı ve Madrid protokolü kapsamında yapılan başvuru ve tescillerin toplamını ifade etmektedir.

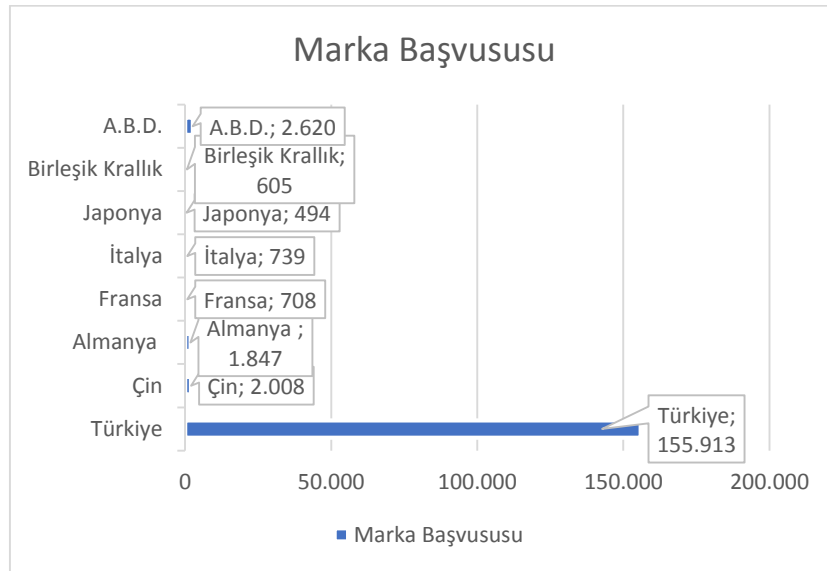
*Genel Toplam: Yerli, yabancı ve Madrid Protokolü kapsamında yapılan başvuru ve tescillerin toplamını ifade etmektedir.

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Tablo 2.1.’e bakıldığında, Türkiye’de 2018 yılında yapılan yerli marka başvuru sayısının 105.550, yabancı başvuru sayısının 14.458 olduğu ve toplam marka başvuru sayısının 120.008 olduğu görülmektedir. 2019 yılında, yerli marka başvuru sayısının bir önceki yıla göre %13,13’lük bir artış ile 119.412’e ulaştığı, yabancı başvuru sayısının ise önceki yıla göre %3,34’lük artış ile 14.941’e vardığı, 2019 yılı yerli ve

yabancı marka başvurularının toplam sayısının ise önceki seneye göre %11,95 oranında artarak 134.353 olduğu, 2020 yılında ise yerli marka başvuru sayısının 155.913'e ulaştığı, yabancı başvuru sayısının önceki yıla göre %5 düşüş göstererek 4.562 olduğu anlaşılmaktadır. Son yıllardaki toplam başvuru sayısının artmakta olduğu ve bu artışta yerli başvuru sayılarının artışının etkisinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, Türkiye'de marka tescillerinin yıllara göre dağılımında 2018 yılı yerli marka tescil sayısının 81.911, yabancı tescil sayısının 24.085 ve toplam marka tescil sayısının 105.996 olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, 2019 yılı yerli marka tescil sayısının bir önceki yıla göre %11,57 azalarak 72.434 olduğu, yine yabancı tescil sayısının önceki yıla göre %54,43 oranında azalma ile 10.975 olduğu ve toplam tescil sayısının da önceki yıla oranla %21,31 düşerek 83.409 olduğu anlaşılmaktadır. 2018 yılına göre tescil sayısında düşüş yaşandığı da görülmektedir. 2020 yılında ise yerli marka tescil sayısının önceki yıla göre %18,35 artış göstererek 85.729 olduğu, yabancı marka tescil sayısının %18,93 artış göstererek 13.053 olduğu ve toplam tescil sayısının 2019 yılına göre %18,93 artış göstererek 98.782 olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2.1.: 2020 Yılı Marka Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk Sekiz Ülkenin Oranları

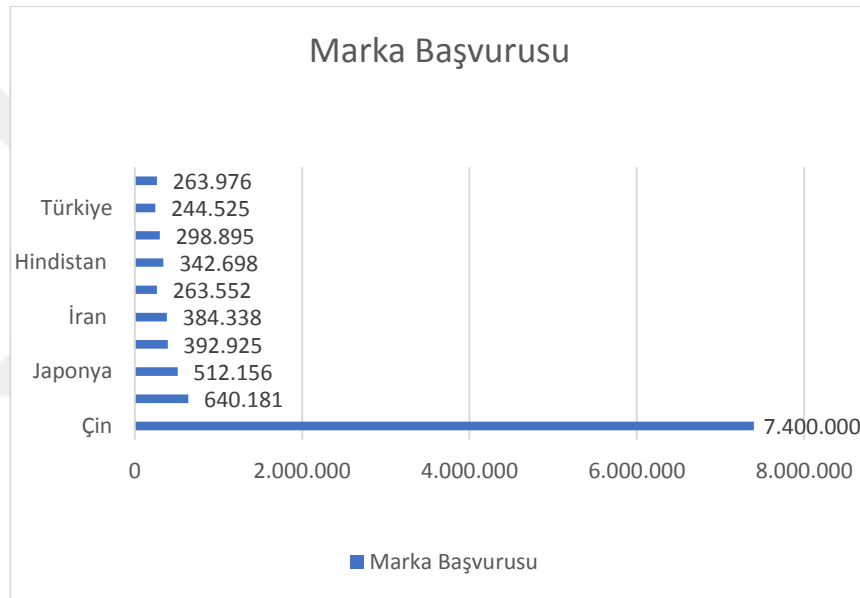
Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Şekil 2.1. incelendiğinde, 2020 yılında Türkiye'den Türk Patent ve Marka Kurumu'na yapılan marka başvuru sayısının 155.913 olduğu görülmekle birlikte, bunu

ABD, Çin, Almanya, İtalya'nın ardından Fransa, Birleşik Krallık ve Japonya'nın takip ettiği anlaşılmaktadır.

Dünyada markaya ait istatistiklere bu bölümde yer verilecek olmasının amacı, dünyada toplam marka verilmesine dair aktivitenin en yüksek olduğu beş ülkenin oranlarının gösteriminin, ilk on ofis için marka başvuru sayılarının, düşük ve orta gelirli ülkeler arasından seçilmiş olan ofislerin marka başvuru sayılarının, seçilen orijinler için gayri safi yurt içi hasılaya göre yerli marka başvuru sayısının ve ilk beş ofisten her biri için ilk üç sanayi sektörünün incelenmesidir.

Şekil 2.2.: Dünyada İlk On Ofis İçin Marka Başvuru Sayıları (2018)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.2.'ye bakıldığında, 2018 yılında Türkiye'nin marka başvuru sayısı yüksek on ülke arasında yer aldığını ve dokuzuncu sırada olduğu görülmektedir. Birinci sırada ise 7,4 milyon başvuru sayısı ile Çin'in yer aldığı, onu ABD ve Japonya'nın izlediği anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2.: İlk Beş Ülkeden Her Biri İçin İlk Üç Sanayi Sektörü (2019)

	Çin	Fransa	Almanya	Japonya	A.B.D.
Tarım	1.				
Ticari Hizmetler	3.	3.	3.	3.	
Tekstil	2.				

Tablo 2.2. (Devam): İlk Beş Ülkeden Her Biri İçin İlk Üç Sanayi Sektörü (2019)

Sağlık				3.
Eğlence ve Eğitim	2.	2.	2.	2.
Araştırma ve Teknoloji	1.	1.	1.	1.

Kaynak: WIPO, 2021.

Tablo 2.2. incelendiğinde, 2019 yılında ilk beş ofisin Çin, Fransa, Almanya, Japonya, ABD olduğu görülmekle birlikte Çin’de ilk üç sanayi sektörü tarım, tekstil, ticari hizmetlerin oluşturduğu anlaşılmaktadır. Fransa, Almanya, Japonya, ABD’de ilk iki sanayi sektörünü araştırma ve teknoloji ile eğlence ve eğitim sektörünün oluşturduğu görülmektedir.

2.1.1.2.Coğrafi İşaret

Küreselleşen dünyada üretilen ürünün pazarlanması noktasında şüphesiz ki coğrafi işaretlerin önemi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca coğrafi işaretler üreticiler bakımından belli şekilde tekel hakkı olarak da görülebilir. Bunun yanında ekonomiye olan etkisine bakılacak olursa, ürüne piyasa kimliği kazandırarak ürünün farklılaşmasını sağlar. Bu şekilde yerel üreticiler kendi markalarını yaratarak ticari kazanç imkânı bulurlar. Kaldı ki ekonomik kazanç elde edilmesi amacıyla çok yüksek sayıda AR-GE çalışmasına da ihtiyaç kalmaz. Çünkü hedeflenen söz konusu kazanç var olan ürünün korunması ile elde edilebilir (Gökovalı, 2010).

Coğrafi işaret ile bir malın hangi coğrafi kökene ait olduğu gösterilerek o malın hangi ülkeden, bölgeden ve yöreden geldiği tanıtılarak bu şekilde o mala güven ve istek duyulmasının sağlanması amaçlanır (Tanrıverdi, 2007). Ayrıca, coğrafi işaret tesciline konu olan ürünün ait olduğu bölgenin açıklanması ve belirlenen özelliklere sahip olmayan ürünlerde o coğrafi işaretin kullanılmasının önlenmesi gibi amaçlara da sahiptir (Özkan, 2016).

Coğrafi işaretler Türkiye’de ilk olarak 1995 yılında Mülga 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında KHK ile düzenlenmiştir. Belirtilen düzenleme 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun 191. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmıştır.

SMK'nın ikinci kitabında coğrafi işaret düzenlenmektedir. Kanunun 34. maddesi 1. fıkrasında yer verilen coğrafi işaret ile menşe adı ve mahreç işareti tanımlanmaktadır: “(1) Coğrafi işaret; belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından kökenin bulunduğu yöre, alan, bölge veya ülke ile özdeşleşmiş ürünü göstere işarettir. Coğrafi işaretler, aşağıda belirtilen özelliklerine göre menşe adı ya da mahreç işareti olarak tescil edilir:

a) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar menşe adıdır.

b) Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar mahreç işaretidir.

(2) Coğrafi bir yer adı içermese dahi birinci fıkrada yer alan şartları taşıyan bir ürünü belirtmek için geleneksel olarak kullanılan, günlük dilde yerleşmiş ve coğrafi bir yer adı içermeyen adlar da menşe adı veya mahreç işareti olabilir.

(3) Menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar, aşağıdaki şartlardan en az birini sağlaması hâlinde geleneksel ürün adı olarak tanımlanır:

a) Geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması.

b) Geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olması.”(SMK madde 34/1).

Kanunun 33. maddesinde koruma kapsamındaki ürünler sayılmıştır:

“- (1) Doğal ve beşerî unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünlerinden bu Kitapta yer alan şartlara uygun olanlar, tescil edilmesi şartıyla, coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı korumasından yararlanır.” (SMK madde 33).

Yine, Kanunun 35. maddesinde coğrafi işaret olarak tescil edilemeyecek adlar belirtilmektedir: “(1) Aşağıda sayılanlar coğrafi işaret olarak tescil edilmez:

- a) 34 üncü madde kapsamına girmeyen adlar.
- b) Ürünlerin öz adı olmuş adlar.
- c) Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki tür ve çeşitleri, hayvan ırkları veya benzeri adlar.
- ç) Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı adlar.
- d) 3 üncü maddede belirtilen şartları taşıyan kişiler tarafından başvurusu yapılmış olmasına rağmen kendi ülkesinde korunmayan, koruması sona eren veya kullanılmayan adlar.
- e) Tescilli veya başvurusu yapılmış bir coğrafi işaret ile tamamen veya kısmen eş sesli olan ve tüketiciyi yanıltabilecek adlar.

(2) Aşağıda sayılanlar geleneksel ürün adı olarak tescil edilmez:

- a) 34 üncü maddede yer alan geleneksel ürün adına ilişkin şartları taşımayan adlar.
- b) Ürünün genel özelliğini ifade eden adlar.
- c) Ürünün niteliği konusunda halkı yanıltabilecek adlar.
- ç) Kamu düzeni veya genel ahlaka aykırı adlar.

d) 3 üncü maddede belirtilen şartları taşıyan kişiler tarafından başvurusu yapılmış olmasına rağmen kendi ülkesinde korunmayan, koruması sona eren veya kullanılmayan adlar.” (SMK madde 35).

2.1.1.3. Patent

Küreselleşmenin hızı ve yapısal dönüşümün büyüklüğü dünya ekonomisi içerisindeki ülkeler bakımından rekabet ortamını yoğunlaştırıcı etki olarak görülmektedir. Ülkeler rekabet güçlerini artırarak ve bu artışı sürdüren bir yapıyı barındırarak vatandaşlarının refah seviyelerini artırmayı amaçlarlar. Bu noktada uluslararası rekabet gücünü artırmanın yolu, teknoloji çağında yüksek katma değerli, yüksek teknoloji ürünlerinin üretilmesi ve fikri ürünlerle zenginleştirilmesinden geçer.

Patentin, telif haklarının, marka gibi fikri ve sınai mülkiyet haklarının tesis edilmemiş olması durumu ile sözleşme güvenliğinin yargı sistemi tarafından desteklenmemesi halinde ne ekonomik ne de siyasi rekabet üstünlüğünden söz edilebilir (Karaaslan ve Tuncer, 2010).

Patent, teknolojik bilgi açısından önemli kaynaklar arasında yer alır. Patent sisteminin doğru yapılandırılması ile uluslararası alanda rekabet mümkün hale gelerek yüksek standartlara ulaşılması sağlanabilmektedir (Gemrik,2008). Bu bakımdan çağımızda bilgiyi yüksek teknolojiye dönüştürmek ve ortaya çıkan ürünün tescil edilmek suretiyle hukuki koruma altına alınmasının gerekliliği kaçınılmazdır. Bu hususta dünya ülkelerinde olduğu üzere Türkiye’de de patent alanında önemli düzenleyici ve koruyucu hükümler içeren kanuni düzenlemeler yer almaktadır. Patentler ile elde edilen kar, toplumsal olarak kullanışlı hale getirilmektedir. Patent ile sağlanan koruma sayesinde yaratıcı faaliyetler de güçlendirilmektedir. Bu şekilde rekabetçi kuruluşlar yeni buluş ortaya koyabilmek için çaba sarf ederek teknolojik gelişimde artış gerçekleştirecektir. Bu nedenle patent koruması ekonomik gelişim bakımından oldukça önemlidir (Yerlikaya,2018).

Türkiye’de Mülga 551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK ile düzenlenmiş olan patentle ilgili 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ve 24.04.2017 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik ile birtakım değişiklikler getirildiği görülmektedir.

Patentlerin konusu buluşlardır. Buluş ise ihtiyaç olarak ortaya çıkan problem karşısında teknik olarak uygulanma imkânı olan öğretiyile çözüm ortaya koyan fikri üründür (Tanrıverdi, 2017: 25). Bir buluşa patent adı verilen belge ile eser sahibinin eserini belirli tekel hakları ile beraber koruyabilmesi sağlanır. Bu sayede patent sahibinin yaratıcı fikrinin belirli bir süre yasal düzenlemeler ile koruması imkânı ortaya çıkar. Patentler zaman sınırlaması, ülke sınırlaması ve fiillerin niteliği bakımından sınırlama olmak üzere sınırlandırılabilirler. Belirli bir süre sınırında patent hakkı buluş sahibine verilir ve sürenin bitiminde koruma da sona ermiş olur. Başvuru tarihinden başlayarak sağlanan patent koruma süresi 20 yıldır. 20 yıllık sürenin uzatılması mümkün değildir. Belirtilen sürenin bitiminde patentin serbest hale gelmesi ile patent herkes tarafından eser sahibinin izni aranmaksızın kullanılabilir hale gelir.

SMK'nın 82. maddesi gereği, bir buluşa patent verilebilmesi için; teknolojinin her alanındaki buluşlara yeni olması, buluş basamağı içermesi ve sanayiye uygulanabilir olması şartlarının varlığı aranır. Bununla birlikte söz konusu maddenin ikinci fıkrasında sayılan hallerin buluş niteliğinde olmadığı hüküm altına alınmıştır. Patent başvurusu ya da patentin sayılan konu veya faaliyetlerle ilgili olması halinde sadece bu konu veya faaliyetlerin kendisinin patentlenebilirliğin dışında kalacağı belirtilmiştir (SMK madde 82). Bu konu ve faaliyetler:

“a) Keşifler, bilimsel teoriler ve matematiksel yöntemler.

b) Zihni faaliyetler, iş faaliyetleri veya oyunlara ilişkin plan, kural ve yöntemler.

c) Bilgisayar programları.

ç) Estetik niteliği bulunan mahsuller, edebiyat ve sanat eserleri ile bilim eserleri.

d) Bilginin sunumu.”(SMK madde 82).

Söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında ise patent verilemeyecek buluşlar sıralanmıştır. Bunlar:

“a) Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar.

b) Mikrobiyolojik işlemler veya bu işlemler sonucu elde edilen ürünler hariç olmak üzere, bitki çeşitleri veya hayvan ırkları ile bitki veya hayvan üretimine yönelik esas olarak biyolojik işlemler.

c) İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak teşhis yöntemleri ile cerrahi yöntemler dâhil tüm tedavi yöntemleri.

ç) Oluşumunun ve gelişiminin çeşitli aşamalarında insan bedeni ve bir gen dizisi veya kısmi gen dizisi de dâhil olmak üzere insan bedeninin öğelerinden birinin sadece keşfi.

d) İnsan klonlama işlemleri, insan eşey hattının genetik kimliğini değiştirme işlemleri, insan embriyosunun sınav ya da ticari amaçlarla kullanılması, insan ya da hayvanlara önemli bir tıbbi fayda sağlamaksızın hayvanlara acı çektirebilecek genetik kimlik değiştirme işlemleri ve bu işlemler sonucu elde edilen hayvanlar.” şeklindedir. Aynı maddenin dördünü fıkrasında ise üçüncü fıkranın (a) bendi kapsamında buluşun

ticari kullanımının sadece mevzuatla yasaklanmış olmasının bu kullanımın kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olduğu anlamına gelmediği belirtilmiştir (SMK madde82).

Bir buluşa patent verilebilmesi için kanun ile belirlenen unsurların varlığı aranmaktadır. Bu unsurlar; yenilik, buluş basamağı, sanayiye uygulanabilir olma, yukarıda sayılan buluş niteliğinde olmayan hallerin dışında olma, patentlenebilirliğin dışında kalacak konu ve faaliyetlerden olmama ve patent verilemeyecek buluşlardan olmama şeklindedir. Çalışmanın bu kısmında patent verilmesi için gereken unsurlara değinilmiş olmakla birlikte patentin kapsamı ve sınırları da açıklanmaktadır.

2.1.1.3.1.Yenilik

Herhangi bir buluşa patent verilebilmesi için ortaya koyulan buluşun mutlaka yeni olması gereklidir. 6769 sayılı SMK'nın 83. maddesi, 1. fıkrasında yenilik kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “Tekniğin bilinen durumuna dâhil olmayan buluşun yeni olduğu kabul edilir. Tekniğin bilinen durumu, başvuru tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde, yazılı veya sözlü tanıtım yoluyla ortaya konulmuş veya kullanım ya da başka herhangi bir biçimde açıklanmış olan toplumca erişilebilir her şeyi kapsar. Başvuru tarihinde veya bu tarihten sonra yayımlanmış olan ve başvuru tarihinden önceki tarihli ulusal patent ve faydalı model başvurularının ilk içerikleri tekniğin bilinen durumu olarak dikkate alınır (...)” hükmünde belirtildiği üzere yeni olarak nitelendirilebilmesi için o buluşla ilgili dünyanın hiçbir yerinde toplumca erişilebilir bir şekilde açıklanmamış olması gerekmektedir (SMK madde 83/1).

2.1.1.3.2.Buluş Basamağı

Buluş, teknik ilerleme sağlayabilecek nitelikte olup, dış dünyaya yansıtılabilecek bir fikir olmalıdır (Aliusta,2004). Patent verilebilirlik şartlarından olan buluş basamağı, 6769 sayılı SMK'nın 83. maddesinin 4. fıkrasında şu şekilde tanımlanmaktadır: “Tekniğin bilinen durumu dikkate alındığında, ilgili olduğu teknik alandaki uzmana göre aşikâr olmayan buluşun, buluş basamağı içerdiği kabul edilir. Üçüncü fıkra uyarınca tekniğin bilinen durumu olarak dikkate alınan başvuruların ve belgelerin içerikleri, buluş basamağının değerlendirilmesinde dikkate alınmaz.”(SMK madde 83/4).

2.1.1.3.3.Sanayiye Uygulanabilir Olma

Bu patentlenebilirlik şartı da 6769 sayılı SMK'nın 83. maddesinin 6. fıkrasında düzenlenmektedir. Bu maddeye göre; “Buluş, tarım dâhil sanayinin herhangi bir dalında üretilebilir veya kullanılabilir nitelikteyse, sanayiye uygulanabilir olduğu kabul edilir.” (SMK madde 83/6).

2.1.1.3.4.Patent Hakkının Kapsamı ve Sınırları

Sınai Mülkiyet Kanunu ile patent korumasına sahip kişinin, ortaya çıkarttığı buluşun yeri, buluşun teknoloji alanı ile ortaya çıkan ürünün ithal veya yerli üretim olup olmadığı konusunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın patent hakkından yararlanabileceği hüküm altına alınmıştır. Kanunun 85. maddesi 2. fıkrasında patent sahibi kişinin, aşağıda sayılan fiillerin izinli olmaksızın yapılması durumunda bunların önlenmesini talep etme hakkı olduğu belirtilmektedir. Önlenmesi talep edilebilecek fiiller;

“a) Patent konusu ürünün üretilmesi, satılması, kullanılması veya ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle elde bulundurulması.

b) Patent konusu olan bir usulün kullanılması.

c) Kullanılmasının yasak olduğu bilinen veya bilinmesi gereken usul patentinin kullanılmasının başkalarına teklif edilmesi.

ç) Patent konusu usul ile doğrudan doğruya elde edilen ürünlerin satılması, kullanılması, ithal edilmesi veya bu amaçlar için kişisel ihtiyaçtan başka herhangi bir nedenle elde bulundurulması.” şeklindedir (SMK madde 85/2). Bununla birlikte maddenin bir sonraki fıkrasında patentin sağladığı hakkın dışındaki fiiller sıralanmaktadır;

“ a) Sınai veya ticari bir amaç taşımayan ve özel maksatla sınırlı kalan fiiller.

b) Patent konusu buluşu içeren deneme amaçlı fiiller.

c) İlaçların ruhsatlandırılması ve bunun için gerekli test ve deneyler de dâhil olmak üzere, patent konusu buluşu içeren deneme amaçlı fiiller.

ç) Sadece bir reçetenin oluşturulması için eczanelerde yapılan ilaçların seri üretim olmadan hazırlanarak kullanılması ve bu şekilde hazırlanan ilaçlara ilişkin fiiller.

d) Patent konusu buluşun Paris Sözleşmesine taraf devletlerin gemi, uzay aracı, uçak veya kara nakil araçlarının yapımında veya çalıştırılmasında veya bu araçların ihtiyaçlarının karşılanmasında, söz konusu araçların geçici veya tesadüfi olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunması şartıyla kullanılması.

e) 5/6/1945 tarihli ve 4749 sayılı Kanunla onaylanan Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşmasının 27nci maddesinde öngörülen ve bu madde hükümlerinin uygulandığı bir devletin hava aracı ile ilgili fiiller.” (SMK madde 85/3).

Ayrıca, maddenin son fıkrasında patentin konusuna da sınırlama getirildiği görülmektedir; “Patentin konusu kanunlara, genel ahlaka, kamu düzenine veya genel sağlığa zarar verecek şekilde kullanılamaz. Bu kullanım, mevcut veya gelecekte kabul edilecek belirli veya belirsiz süreli kanuni yasaklamalara ve sınırlamalara da bağlıdır.” (SMK madde 85/son).

Patent hakkının süre sınırı SMK madde 101’de düzenlenmektedir. Buna göre; “Başvuru tarihinden başlamak üzere, patentin koruma süresi yirmi yıl, faydalı modelin koruma süresi on yıldır. Bu süreler uzatılamaz.” (SMK madde 101). Patent, korunma süresinin bitimi ile serbestçe dolaşıma açık hale gelmektedir. Korunma süresi bitiminden sonra lisans gerekmemektedir. 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile patent ve faydalı modellere ilişkin inceleme hükme alınmış ve inceleme olmaksızın verilen patent sistemi sona erdirilmiştir (Mercangöz,2019). Mülga Patent KHK incelenmeksizin patent verilmesine imkân sağlamaktaydı. Kararnamenin uygulama döneminde incelenmeksizin verilen patentler için yedi yıllık süre öngörülmüş durumdaydı. İncelenmeksizin patent sahibi olanlar veya üçüncü kişiler koruma süresi içerisinde patentin incelenmesini talep edebiliyorlardı. Bu incelemenin sonucunda da talebin kabulü ile birlikte koruma süresi başvurudan başlayarak yirmi yıl olarak belirlenmekteydi. 6769 sayılı SMK’nın yürürlüğe girmesiyle birlikte incelenmeksizin patent verilebilmesinin kaldırıldığı, bundan sonra başvuru tarihinden itibaren yirmi yıl olmak üzere patent verilebileceği ve bu sürenin uzatılamayacağı belirtilmektedir.

SMK'nın 3. maddesinde, kimlerin bu kanunla sağlanan korumadan yararlanabileceği belirtilmektedir;

“a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları,

b) Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerleşim yeri olan veya sınai ya da ticari faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişiler,

c) Paris Sözleşmesi veya 15/4/1994 tarihli Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması hükümleri dâhilinde başvuru hakkına sahip kişiler,

ç) Karşılıklılık ilkesi uyarınca, Türkiye Cumhuriyeti uyuğundaki kişilere sınai mülkiyet hakkı koruması sağlayan devletlerin uyuğundaki kişiler, yararlanır.” (SMK madde 3).

Türkiye’de patente ait istatistiklerin bu bölümde verilmesi ile farklı yıllara ait patent başvuru sayıları, patent tescil sayıları, yerli ve yabancı patent başvuru sayıları yani orijine göre dağılımı, farklı sistemlerden yapılan patent başvuru sayıları, patent başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu’na yapılan başvurulara göre dağılımı ve patent tescillerinin yıllara göre dağılımının incelenmesi amaçlanmaktadır (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021).

Tablo 2.3.: Türkiye’de 2016-2020 Yılları Arası Yerli ve Yabancı Patent Başvuru Sayıları, Farklı Sistemlerden Yapılan Patent Başvuru Sayıları, Patent Tescil Sayıları ve Orijine Göre Dağılımı

Patent		2016	2017	2018	2019	2020
Başvuru Sayısı	Yerli	6.445	8.625	7.349	8.126	8.200
	Yabancı	10.333	10.658	11.155	11.790	10.505
	Toplam	16.778	19.283	18.504	19.916	18.705
Başvuru Yolu	Ulusal	6.560	8.196	7.251	7.814	7.893
	PCT	299	359	215	274	265
	EPC	9.919	10.728	11.038	11.828	10.547
Tescil Sayısı						
Yerli	Ulusal	1.563	1.713	2.558	1.740	1.903
	PCT	48	44	39	16	26
	EPC	83	207	208	247	285
	Toplam	1.794	1.964	2.805	2.003	2.214
Yabancı	Ulusal	64	47	197	151	71
	PCT	91	96	88	34	63

	EPC	9.125	10.317	10.792	11.532	10.669
	Toplam	9.280	10.460	11.077	11.717	10.803
Tescil Sayısı	Genel	11.074	12.424	13.882	13.720	13.017
	Toplam					

*Ulusal: Türk Patent ve Marka Kurumu

*PCT: Patent İş birliği Antlaşması

*EPC: Avrupa Patent Sözleşmesi

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Tablo 2.3. incelendiğinde, 2019 yılında 8.126 yerli, 11.790 yabancı patent başvuru yapıldığı görülmekle birlikte bir önceki seneye göre yerli başvuru sayısı %11 artmıştır. Toplam patent başvuru sayısının ise bir önceki seneye göre %8 artış ile 19.916 olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, Türkiye’de yabancılar tarafından yapılan başvuru sayısının yerli başvuru sayısından yüksek olduğu dikkat çekmektedir. 2019 yılındaki toplam patent başvuru sayısının 19.916 olduğu, bunun da 11.790 unun yabancı, 8.126 sının yerli başvurudan oluştuğu görülmektedir. 2018 yılında ise yapılan toplam patent başvuru sayısının 18.504 olduğu, bunların 7.349 unun yerli, 11.155 inin ise yabancı başvuru olduğu ve 2019 yılında toplam patent başvuru sayısında ve yerli patent başvuru sayısında artış olduğu gözlenmektedir. Söz konusu veriler ile 2019 yılında farklı sistemlerden yapılan patent başvuru sayılarının yerli ve yabancı başvuru olmak üzere bir önceki yıla göre %8 artarak toplam 19.916 olduğu görülmektedir.

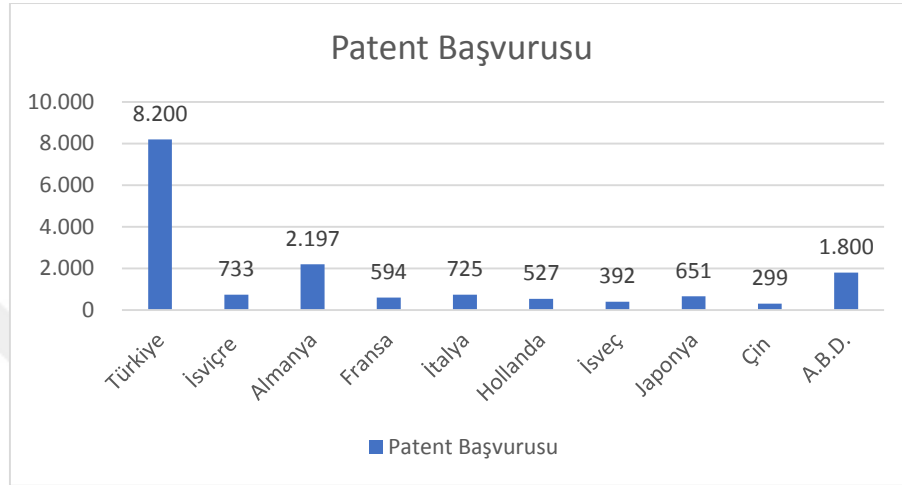
2018 yılında yapılan başvurulardan 7.251 inin doğrudan ulusal yoldan yapıldığı, 215 inin PCT yoluyla yapıldığı ve 11.038 inin de EPC yoluyla yapıldığı görülmekle birlikte 2019 yılında başvurularda yaşanan artış ile doğrudan ulusal yoldan yapılan başvuru sayısının 7.814 olduğu, PCT yoluyla yapılan başvuru sayısının 274 olduğu, EPC yoluyla yapılan başvuru sayısının ise 11.828’e ulaşmış olduğu anlaşılmaktadır.

Yine, 2019 yılında toplam yerli patent tescil sayısının 2018 yılına göre %28,59’luk bir azalma yaşanarak 2.003 olduğu, 2019 yılında toplam yabancı patent tescil sayısında 2018 yılına göre %5,78 oranında artışla 11.717’ye ulaşıldığı ve 2019 yılında yerli ve yabancı patent tescil sayısının genel toplamının bir önceki yıla göre %1,17’lik düşüşe uğrayarak 13.720 olduğu görülmektedir.

2020 yılında; 8.200 yerli ve 10.505 yabancı olmak üzere toplam 18.705 patent başvurusu yapıldığı, bu başvuruların 7.893’ünün ulusal yoldan, 265’inin PCT yoluyla

ve 10.547'sinin EPC yoluyla yapıldığı anlaşılmaktadır. Yine, 2020 yılında yerli toplam patent tescil sayısının 2019 yılına göre artış göstererek 2.214'ye ulaştığı, yabancı patent tescil sayısının ise 2019 yılına göre düşüş göstererek 10.803 olduğu görülmektedir.

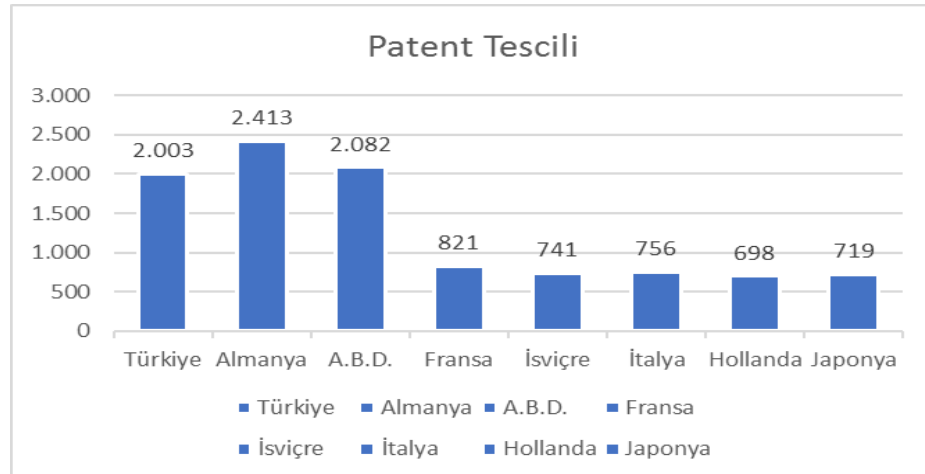
Şekil 2.3.: 2020 Yılı Patent Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk On Ülke

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Şekil 2.3. incelendiğinde, patent başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na başvuran ülkelere göre dağılımı incelendiğinde kuruma 2020 yılında yapılan başvuruların Türkiye dışındaki büyük çoğunluğunun İsviçre, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İsveç, Japonya Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nden yapıldığı görülmektedir.

Şekil 2.4.: 2019 Yılı Patent Tescillerinin Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran Ükelere Göre Dağılımında İlk Sekiz Ülke

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Şekil 2.4.'e bakıldığında, Türk Patent ve Marka Kurumuna başvuran ülkelerin patent tescil sayılarına bakıldığında Türkiye dışında en çok patent tescilinin İsviçre, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, Japonya ve Amerika Birleşik Devleti'ne ait olduğu görülmektedir.

Dünyada patente ait istatistiki bilgilerin verilmesi ile dünyada fikri ve sınai mülkiyet haklarının yıllara göre dağılımının, seçilmiş olan düşük ve orta gelirli ülkelerde verilmiş olan patent sayılarının, dünyada menşe bazında yapılan patent başvurularının gösteriminin, dünyada menşe bazında yapılan PCT başvurularının dağılımının, dünyada en çok PCT başvuru sayısına sahip yirmi ülkenin gösteriminin ve Türkiye'nin de içinde yer aldığı ülkelerde belirtilen yıllardaki patent başvuru sayılarının gösteriminin incelenmesi amaçlanmaktadır.

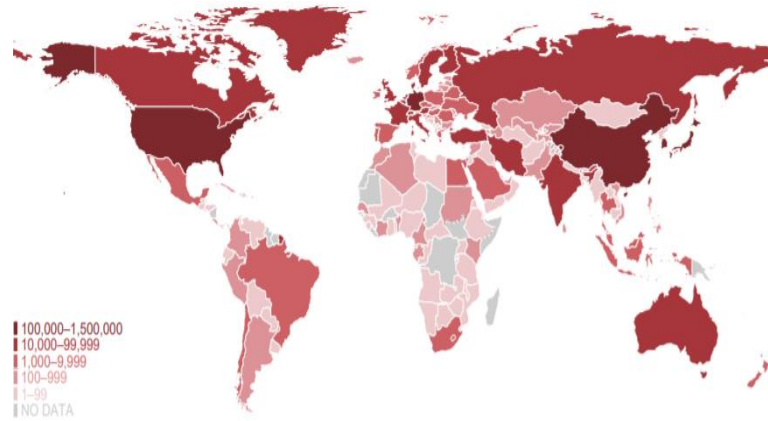
Tablo 2.4.: Dünyada Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Başvurularının Yıllara Göre Dağılımı (2018-2019)

Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları	2018	2019	Büyüme (%), 2018-2019
Patent Başvuru Sayısı	3.325.400	3.224.200	-3,0
Marka Başvuru Sayısı	14.314.000	15.153.700	5,9
Tasarım Başvuru Sayısı	1.343.800	1.360.900	1,3

Kaynak: WIPO, 2021.

Tablo 2.4.'e bakıldığında, dünyada 2018 yılında yapılan patent başvuru sayısının 3.325.400 olduğu ve 2019 yılında bir önceki yıla göre patent başvuru sayısında yaşanan artış ile 3.224.200'a ulaşıldığı görülmektedir.

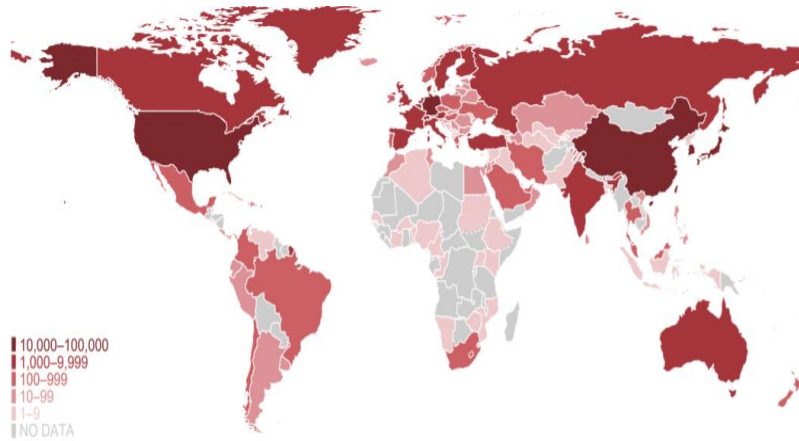
Şekil 2. 5.: Dünyada Menşe Bazında Yapılan Patent Başvurularının Gösterimi (2019)

Kaynak: WIPO,2021.

Şekil 2. 5. incelendiğinde, 2019 yılında yapılan patent başvuru sayısının en yüksek olduğu ülkelerin Almanya, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin 2019 yılı patent başvuru sayıları 100.000 ile 1.500.000 arasındadır. Türkiye'nin ise 2019 yılında yapılan patent başvuru sayısı 10.000 ile 99.999 aralığında olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 2.6.: Dünyada Menşe Bazında Yapılan PCT Başvurularının Dağılımı (2019)

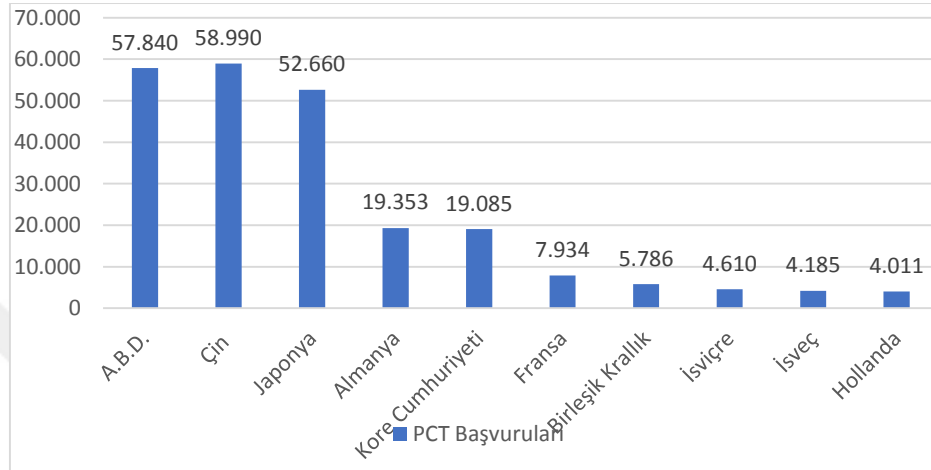
*PCT: Patent İş birliği Antlaşması

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.6.'ya bakıldığında, 2019 yılında dünyada PCT yoluyla ile patent başvurusu yapan ülkelere Almanya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin en

yüksek başvuruya sahip ülkeler olduğu anlaşılmakla, bu ülkelerin PCT yoluyla başvuru sayısının 10.000 ile 100.000 arasında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin 2019 yılı PCT yoluyla yapılan patent başvuru sayısının 1.000 ile 9.999 aralığında olduğu görülmektedir.

Şekil 2.7.: Dünyada En Çok PCT Başvuru Sayısına Sahip On Ülkenin Gösterimi (2019)

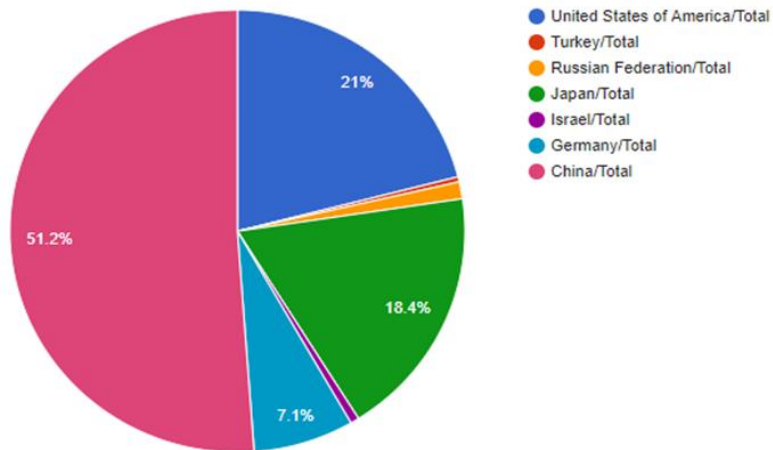

*PCT: Patent İş birliği Antlaşması

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.7.'nin incelenmesinden, 2019 yılında dünyada en çok PCT yoluyla başvuru yapılan on ülkenin oranlarına yer verildiği görülmekle birlikte en yüksek başvuruya sahip ülkenin Çin olduğu, ardından da Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Almanya'nın geldiği görülmektedir.

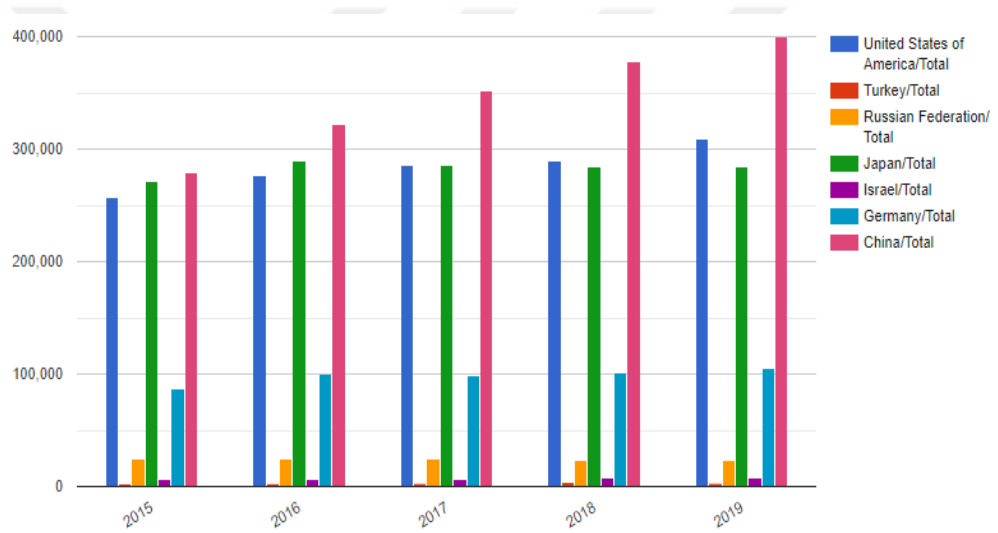
Şekil 2.8.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin'de Yapılan Toplam Patent Başvuru Sayısı Oranları (2015-2019)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.8. incelendiğinde, 2015-2019 yılları arasında Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin’de yapılan toplam patent başvuru sayısı oranlarından en yüksek orana %51,2 ile Çin’in sahip olduğu ardından da Amerika Birleşik Devletleri’nin %21’lik orana ve Japonya’nın %18,4’lük orana sahip oldukları görülmektedir. Türkiye’nin ise seçilen ülkeler arasında son sırada yer aldığı anlaşılmaktadır.

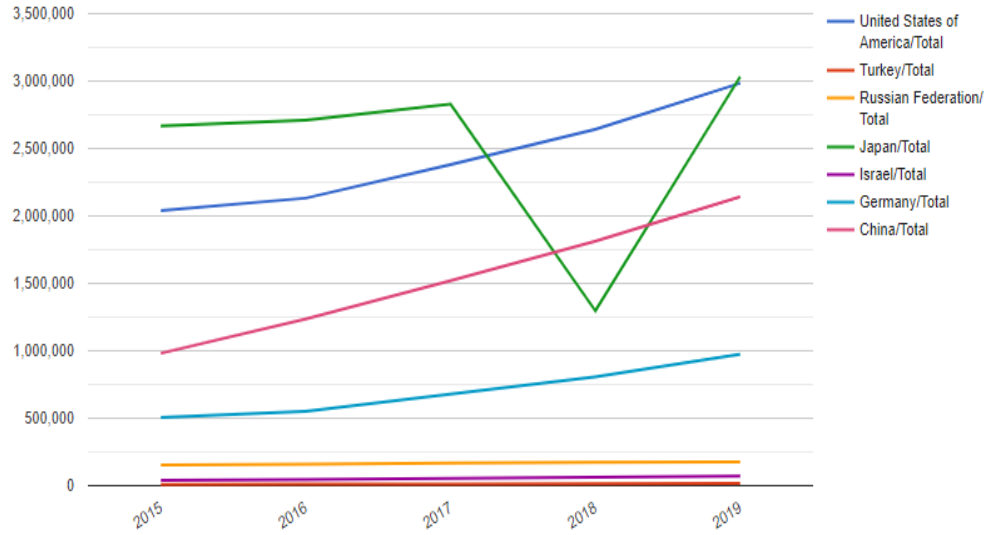
Şekil 2. 9.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin’de Verilmiş Olan Toplam Patent Sayısı Oranları (2015-2019)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2. 9.’a bakıldığında 2015-2019 yılları arasında Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin’de verilmiş olan toplam patent sayısı oranlarından 2019 yılında en yüksek orana sahip ülkenin Çin olduğu, peşinden Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya’nın geldiği görülmektedir. Türkiye’nin ise 2019 yılında bu sıralamada seçilen ülkeler arasında en sonda yer almakta olduğu anlaşılmaktadır.

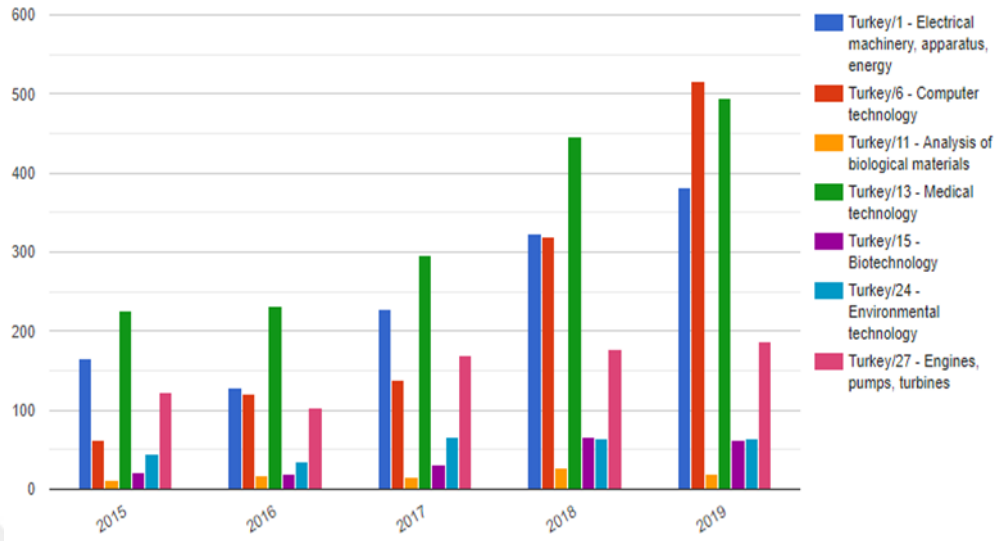
Şekil 2.10.: Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin’de Yürürlükte Olan Patent Sayısı Oranları (2015-2019)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.10. incelendiğinde, 2015-2019 yılları arasında Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu, Japonya, İsrail, Almanya ve Çin’de yürürlükte olan patent sayıları arasından 2019 yılında en yüksek sayıya Japonya’nın sahip olduğu, peşinden Amerika Birleşik Devletleri’nin ve Çin’in geldiği görülmektedir. Türkiye’nin ise 2019 yılı yürürlükteki patent sayısı bakımından söz konusu ülkeler arasında son sırada yer aldığı anlaşılmaktadır.

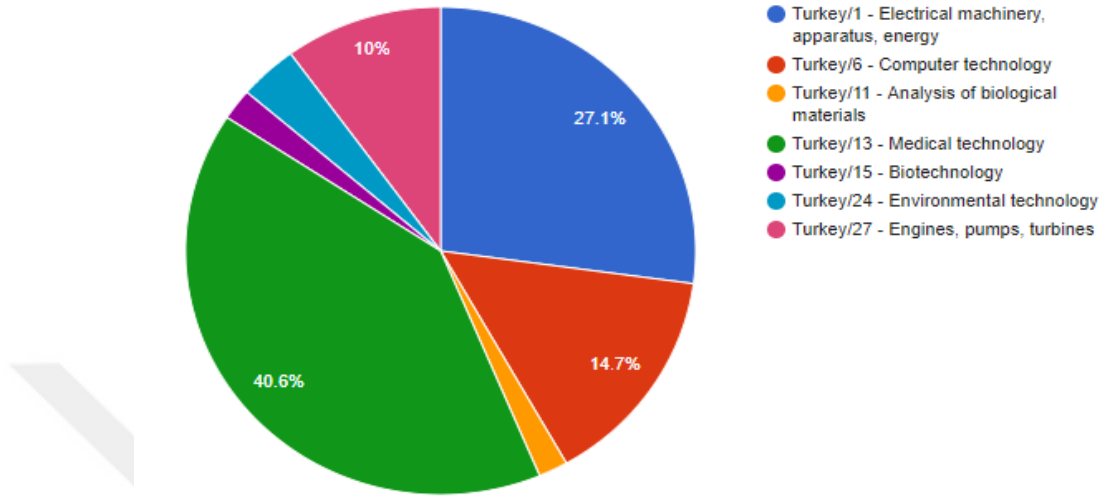
Şekil 2.11.: Türkiye’de Çeşitli Teknoloji Alanlarında Patent Yayınları Sayıları (2015-2019)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.11’e bakıldığında, 2015-2019 yılları arasında Türkiye’de çeşitli teknoloji alanlarındaki patent yayını sayılarının verildiğini ve 2019 yılında seçilen alanlar arasından en çok patent yayınının bilgisayar teknolojisi alanında olduğu görülmektedir. Bilgisayar teknolojisi alanını ise medikal teknoloji alanı ve elektronik makine, enerji teknolojisi alanının takip ettiği görülmektedir. Biyolojik materyallerin analizinin ise son sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında yapılan patent yayınlarında 2018 ve 2019 yılları arasındaki artışın önceki yıllara göre daha yüksek olduğu da görülmektedir.

Şekil 2.12.: Türkiye’de Çeşitli Teknoloji Alanlarında Verilen Patent Sayısı Oranları (2015-2019)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.12. incelendiğinde, 2015-2019 yılları arasında Türkiye’de çeşitli teknoloji alanlarında verilen patent sayısı oranlarından en yüksek orana medikal teknolojinin sahip olduğu, bunu elektronik makine, enerji, bilgisayar teknolojisi, motor, pompa ve türbin alanları izlemekte olduğu görülmektedir. En düşük oranın ise biyolojik materyallerin analizi alanının sahip olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.1.4.Faydalı Model

Günümüzde teknoloji ile alakalı fikirlerin desteklenerek korunması büyük önem arz etmektedir. Bunun nedeni ise ülkelerin teknoloji ve yenilik kapasitelerinin, büyüme oranlarını oluşturmalarıdır (Arıcıoğlu ve Ucan, 2015). Ülke ekonomisinin büyümesi açısından teknolojiye yeniliği sağlayan fikri ürünlerden olan faydalı modelin de hukuken koruma altına alınması önem taşımaktadır. Bu nedenle Türk hukuk sisteminde faydalı model belgesi verilmek suretiyle koruma sağlanmaktadır. Faydalı model hakkı ile teknik buluşlar korunduğundan ürünlerin dış görünümünü koruyucu nitelikte olan endüstriyel tasarım korumasından ayrılmaktadır (Genç, 2006).

Teknik bir buluş üzerinde münhasır koruma sağlayan hakka faydalı model denir. Küçük patent ya da küçük buluş diye de anılmaktadır. Herhangi bir buluşun faydalı model olabilmesi, sanayi ve teknolojiye uygulanabilirlik şartlarını taşımasına bağlıdır (Mercangöz,2019).

Faydalı model 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun dördüncü kitabında patentle birlikte düzenlenmektedir. Kanunun 101. maddesi uyarınca faydalı model başvuru tarihinden başlayarak 10 yıl süre ile korunmaktadır. Süre bitiminde koruma süresi uzatılamaz.

6769 sayılı Kanun ile faydalı modele ilişkin incelemeksizin patent verilen sistem sona erdirilmiştir. Yeni kanun döneminde inceleme sistemine geçilmiştir. 6769 sayılı SMK madde 143/5; “Başvuru sahibi başvuruya birlikte veya herhangi bir bildirimle gerek olmaksızın başvurunun şekli şartlara uygunluk bakımından bir eksikliğin olmadığı veya eksikliklerin süresi içinde giderildiğinin bildirildiği tarihten itibaren iki ay içinde ücretini ödeyerek ve yönetmelikte belirtilen şartlara uygun olarak araştırma talebinde bulunur. Aksi takdirde başvuru geri çekilmiş sayılır.” (SMK madde 143/5). Yine Kanunun 143. maddesi 10. fıkrasında araştırma raporunun olumlu olması halinde belge verileceği aksi takdirde başvurunun reddedileceği belirtilmektedir.

Ayrıca yeni kanun ile faydalı model belgesi verilemeyecek haller sayılmıştır. 6769 sayılı SMK madde 142/3; “82nci maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarına ek olarak;

a) Kimyasal ve biyolojik maddelere veya kimyasal ve biyolojik usullere ya da bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar,

b) Eczacılıkla ilgili maddelere veya eczacılıkla ilgili usullere ya da bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar,

c) Biyoteknolojik buluşlar,

ç) Usuller veya bu usuller sonucu elde edilen ürünlere ilişkin buluşlar, faydalı model ile korunmaz.” (SMK madde 142/3).

Faydalı modele örnek vermek gerekirse; buzdolabının daha az elektrik tüketmesini sağlayıcı sistem, çamaşırı kurutma özelliği olan çamaşır makinesi ve portatif koltuk gösterilebilir (Çerçi, 2013).

Türkiye’de faydalı modele ait istatistiklerin bu bölümde verilmesi ile Türkiye’de faydalı model başvurularının yıllara göre dağılımının ve Türkiye’de faydalı model başvurularının orijine göre dağılımın incelenmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 2.5.: Türkiye’de 2016-2020 Yılları Arası Faydalı Model Başvuru Sayıları, Faydalı Model Başvurularının Orijine Göre Dağılımı

Faydalı Model		2016	2017	2018	2019	2020
Başvuru Sayısı	Yerli	3.457	3.256	2.698	2.906	3.577
	Yabancı	77	64	72	65	50
	Toplam	3.534	3.320	2.770	2.969	3.627
Başvuru Yolu						
Yerli	Ulusal	3.454	3.254	2.690	2.892	3.563
	PCT	3	2	8	14	14
Yabancı	Ulusal	65	51	55	50	37
	PCT	12	13	17	13	13

*Ulusal: Türk Patent ve Marka Kurumu

*PCT: Patent İş birliği Antlaşması

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Tablo 2.5. incelendiğinde, 2018 yılında yapılan toplam yerli faydalı model başvuru sayısının 2.698 olduğu ve toplam yabancı faydalı model başvuru sayısının 72 olduğu görülmektedir. 2019 yılında yapılan toplam yerli faydalı model başvuru sayısının bir önceki yıla göre %7,71 artış ile 2.906 olmakla birlikte toplam yabancı faydalı model başvuru sayısı bir önceki yıla göre %9,72’lik düşüşle 65’tir. 2019 yılı faydalı model başvurusu genel toplamına baktığımızda ise genel artış oranının %7,26 olduğu ve 2.971’e ulaştığı anlaşılmaktadır. 2020 yılında ise toplam faydalı model başvuru sayısının 2019 yılına göre %22,16 artarak 3.627 olduğu, toplam yerli faydalı model başvuru sayısının 3.577’ye ulaştığı görülmekle birlikte toplam yabancı faydalı model başvuru sayısının 2019 yılına göre %20,63 oranında düşerek 50 olduğu

anlaşılmaktadır. Türkiye’de faydalı model başvuru sayısı bakımından yerli başvuru sayısı yabancı başvuru sayısının yüksek oranda üzerinde olmakla birlikte son yıllarda önceki yıllara göre faydalı model başvuru sayılarında artış gözlemlenmektedir.

2.1.1.5.Tasarımlar

Günümüzde ulaşım ve iletişim sistemlerinde yaşanan gelişmelerin hızlanması sonucu oluşan küreselleşme süreci ile sermaye, mal ve hizmetler uluslararası nitelik kazanmış, bilgi teknolojisinin önem kazanması ile de bilgi ekonomisi kavramı ortaya çıkmıştır. Bilgi ekonomisinin temeli bilgiye dayalı nitelikte yüksek teknoloji ürünlerin üretilmesidir. Yüksek teknoloji ürünlerin ortaya koyulması için ise fikri ve sınai mülkiyet hakları büyük önem taşımaktadır. (Parlak yıldız ve Güvel, 2015).

Yeni ve ayırt edici niteliğe sahip tasarımlar korunarak, sanayileşmenin neden olduğu benzerlikler dünyası içerisinde ürünün farklılaşması ile görüntüsüne kazandırılan ekonomik değerin ortaya koyulması sağlanmaktadır (Arıkan,2001). Bu bakımdan tasarımların hukuki koruma altına alınmasının da ekonomiye yapacağı olumlu etki kaçınılmazdır.

Bir şeyin biçimlendirilmesi ve belirli bir plan doğrultusunda düzenlenmesi tasarım olarak tanımlanmaktadır. Patent ve faydalı model korumasından farklı olarak tasarım korumasında ürünlerin sahip olduğu görünümdeki yenilik ve çalışma prensipleri korunmaktadır. Tasarımda ürünlerin orijinal şekillerinin korunması söz konusudur (Kiper,2019). Tasarım, nesnenin teknik bakımdan zaruri olmayan şekle dönüştürülmesi ile meydana gelen dış görünüştür. Tasarımı meydana getiren şekli özelliğın korunabilmesi için ürüne işlev bakımından bir üstünlük sağlaması gerekmektedir (Mercangöz,2019).

Tasarım, Türkiye’de Mülga 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında KHK ile düzenlenmiş olup 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nun üçüncü kitabında yeni düzenleme ile yer almaktadır.

SMK’nın 55. maddesi; “(1) Tasarım, ürünün tümü veya bir parçasının ya da üzerindeki süslemenin çizgi, şekil, biçim, renk, malzeme veya yüzey dokusu gibi özelliklerinden kaynaklanan görünümüdür.

(2) Ürün, bilgisayar programları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanı sıra birleşik bir ürün veya bu ürünü oluşturan parçaları, ambalaj gibi nesneleri, birden çok nesnenin bir arada algılanan sunumlarını, grafik sembolleri ve tipografik karakterleri ifade eder.

(3) Birleşik ürün, sökölüp takılma yoluyla değiştirilebilen veya yenilenebilen parçalardan oluşan üründür.

(4) Tasarım; bu Kanun hükümleri uyarınca tescil edilmiş olması hâlinde tescilli tasarım, ilk kez Türkiye’de kamuya sunulmuş olması hâlinde ise tescilsiz tasarım olarak korunur.” şeklindedir (SMK madde 55).

Tasarımın söz konusu kanun kapsamında korunabilmesi yeni ve ayırt edici niteliklerin sahip olunmasına bağlıdır.

Tasarımın koruma kapsamı dışındaki haller SMK’nın 58. maddesinin 4. fıkrasında sayılmaktadır;

“a) Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı tasarımlar.

b) Ürünün teknik fonksiyonunun zorunlu kıldığı görünüm özellikleri.

c) Tasarımın kullanıldığı veya uygulandığı ürünün, başka bir ürüne mekanik olarak monte edilmesi veya bağlanması için belirli biçim ve boyutlarda üretilmesi zorunlu ürünlerin görünüm özellikleri.

ç) Paris Sözleşmesinin 2nci mükerrer 6ncı maddesi kapsamında yer alan hükümlerle alametleri ile bu kapsam dışında kalan ancak kamuyu ilgilendiren, dinî, tarihî ve kültürel değerler bakımından halka mal olmuş ve ilgili mercilerin tescil izni vermediği işaretlerin, armaların, nişanların veya adlandırmaların uygunsuz kullanımını içeren tasarımlar.” (SMK madde 58/4).

Bunun yanında tasarım hakkı kapsamında olmayan fiiller de aynı kanunun 59. maddesi 3. fıkrasında belirtilmektedir;

“a) Özel amaçla sınırlı kalan ve ticari amaç taşımayan fiiller.

b) Deneme amaçlı fiiller.

c) Ticari uygulamadaki dürüstlük kuralları ile bağdaşır olmak, tasarımın normal kullanımını gereksiz şekilde tehlikeye sokmamak ve kaynak göstermek şartları ile eğitim veya referans amaçlı çoğaltmalar.

ç) Yabancı ülkede kayıtlı olup geçici olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan deniz veya hava taşıt araçlarındaki ekipman, bu araçların onarımı için kullanılmak üzere ithal edilen yedek parça ve aksesuarlar ile bu araçların onarım fiilleri.”(SMK madde 59/3).

Tasarım hakkında Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası metin 1999 tarihli, (Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Tesciline İlişkin) “LAHEY Anlaşmasının Cenevre Metni” dir (Mercangöz,2019).

Türkiye’de tasarıma ait istatistiklerin bu bölümde verilmesi ile amaçlanan, tasarım başvurularının yıllara göre dağılımının, tasarım başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu’na başvuran ülkelere göre dağılımının, tasarım başvurularının orijine göre dağılımının, tasarım tescil sayısının yıllara göre dağılımının, tasarım tescil sayılarının Türk Patent ve Marka Kurumu’na başvuran ülkelere göre dağılımının ve tasarım tescil sayılarının orijine göre dağılımının incelenmesidir.

Tablo 2.6.: Türkiye’de Tasarım Başvurularının Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020)

Tasarım		2016	2017	2018	2019	2020
Yerli	Dosya Sayısı	8.371	8.533	7.630	8.529	9.948
	Tasarım Sayısı	39.294	39.172	35.354	39.178	41.921
Yabancı	Dosya Sayısı	469	476	422	451	365
	Tasarım Sayısı	1.069	1.066	1.246	1.139	1.042
Toplam	Dosya Sayısı	8.840	9.009	8.052	8.980	10.313
	Tasarım Sayısı	40.363	40.238	36.600	40.317	42.963
Lahey	Dosya Sayısı	1.381	1.218	1.238	1.366	993
	Tasarım Sayısı	6.137	6.615	5.745	5.871	4.643
Genel Toplam	Dosya Sayısı	10.221	10.227	9.290	10.346	11.306
	Tasarım Sayısı	46.500	46.853	42.345	46.188	47.606

*Lahey: Lahey Sistemi.

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Tablo 2.6.'ya bakıldığında, 2018 yılı toplam dosya sayısının 9.290 ve toplam tasarım sayısının 42.345 olduğu görülmektedir. 2019 yılında, toplam dosya sayısının önceki yıla göre %11,37'lik artış ile 10.346 olduğu ve tasarım sayısının önceki yıla göre %9,08 artarak 46.188'e ulaştığı anlaşılmaktadır. 2019 yılında yerli tasarım başvuru sayısının 39.178, yabancı başvuru sayısının 1.139, Lahey ile yapılan başvuru sayısının 5.871 ve toplam tasarım başvuru sayısının 46.188 olduğu görülmektedir. 2020 yılında ise toplam dosya sayısının 10.313 olduğu ve toplam tasarım sayısının 2019 yılına göre %3,07 artış göstererek 42.963'e ulaştığı anlaşılmaktadır. 2020 yılı yerli tasarım başvuru sayısının 41.921, yabancı başvurusunun 1.042 ve Lahey ile yapılan başvuru sayısının 4.643 olduğu görülmektedir. Ayrıca, tablodan son yıllarda yapılan tasarım başvuru sayısının yerli tasarım başvuru sayısındaki artış ile yükseldiği anlaşılmaktadır.

Tablo 2.7.: Türkiye'de Tasarım Tescillerinin Yıllara ve Orijine Göre Dağılımı (2016-2020)

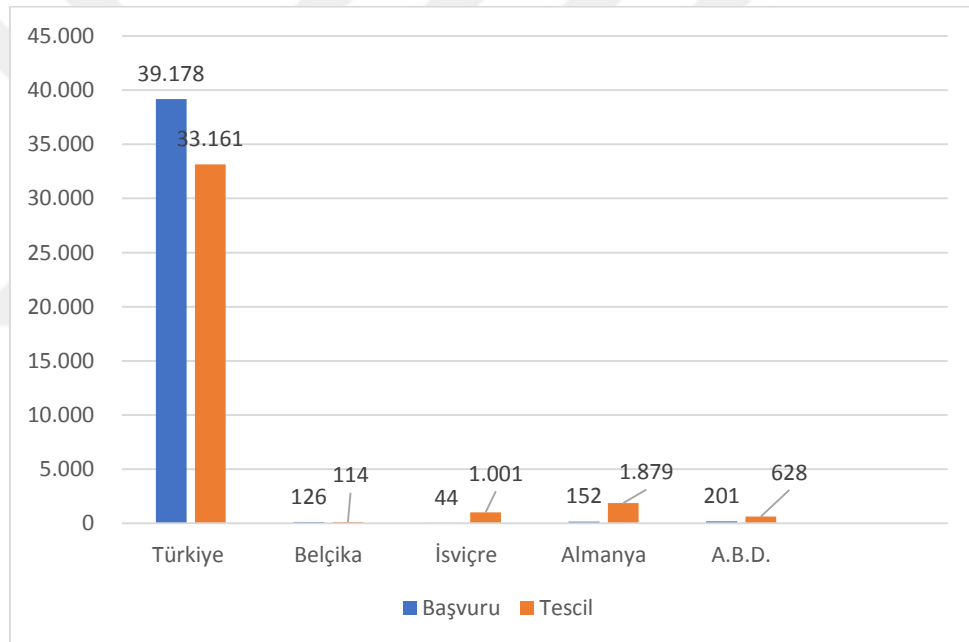
Tasarım		2016	2017	2018	2019	2020
Yerli	Dosya Sayısı	8.801	8.072	6.996	7.189	8.328
	Tasarım Sayısı	41.391	37.131	33.621	33.127	38.121
Yabancı	Dosya Sayısı	563	551	452	495	408
	Tasarım Sayısı	1.355	1.228	1.248	1.216	1.119
Toplam	Dosya Sayısı	9.364	8.623	7.448	7.684	8.736
	Tasarım Sayısı	42.746	38.359	34.869	34.343	39.240
Lahey	Dosya Sayısı	1.452	1.268	1.073	1.173	1.340
	Tasarım Sayısı	6.768	5.855	5.582	5.546	5.825
Genel Toplam	Dosya Sayısı	10.816	9.891	8.521	8.857	10.076
	Tasarım Sayısı	49.514	44.214	40.451	39.889	45.065

*Lahey: Lahey Sistemi.

Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Tablo 2.7.'ye bakıldığında, Türkiye'de tasarım tescil sayısının 2018 yılında toplam 40.451 olduğu ve 2019 yılında önceki yıla göre %1,39 oranında azalma ile 39.889 olduğu görülmektedir. 2019 yılı yerli tasarım tescil sayısının 33.127, yabancı tescil sayısının 1.216, Lahey tescil sayısının 5.546 ve toplam tasarım tescil sayısının 39.889 olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında, 2016 yılı sonrasında tasarım tescil sayısında düşüşe geçildiği görülmekle birlikte 2020 yılında bir artış yaşanarak yerli tasarım tescil sayısının 38.121, yabancı tescil sayısının 1.119, Lahey tescil sayısının 5.825 ve toplam tasarım tescil sayısının 45.065 olduğu görülmektedir.

Şekil 2.13.: 2019 Yılı Türkiye'de Tasarım Başvurularının Türk Patent ve Marka Kurumu'na Başvuran ve Tescil Alan Ükelere Göre İlk Beş Ülke Dağılımı

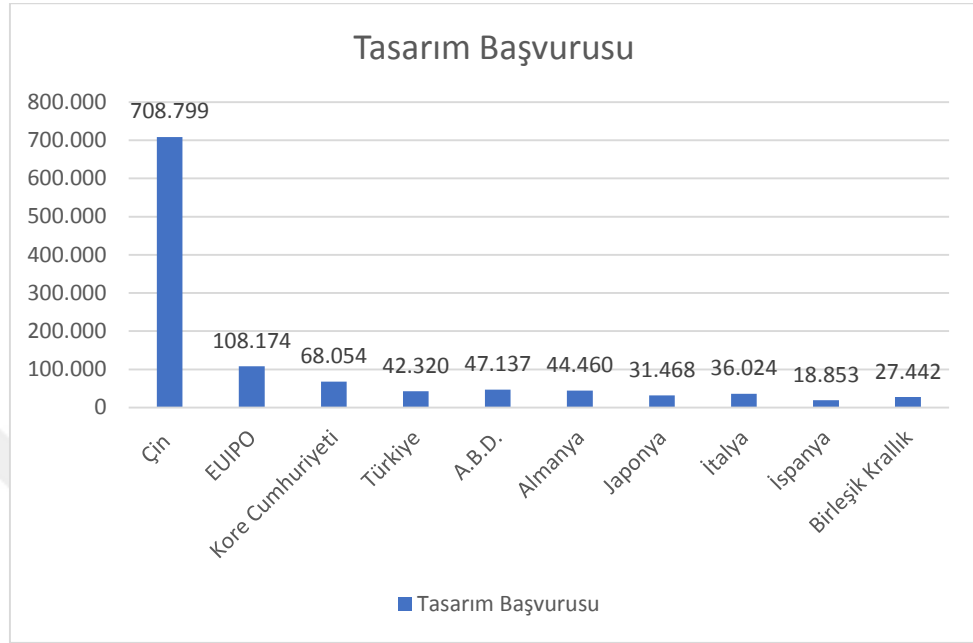
Kaynak: Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021.

Şekil 2.13.'ü incelendiğinde, Türkiye dışında en çok Türk Patent Kurumu'na başvuran ve tasarım tesciline sahip ülkelerin Belçika, İsviçre, Almanya ve Amerika Birleşik Devletleri olduğu görülmektedir.

Bu bölümde dünyada tasarıma ait istatistiklerin verilmesi ile dünyada ilk beş ofis tarafından yapılan toplam tasarım dosyalama işlemlerinin oransal gösteriminin, ilk on ofis için tasarım başvuru sayılarının, seçilmiş olan düşük ve orta gelirli ülkelerin tasarım başvuru sayılarının, ilk on orijin için gayri safi yurt içi hasılasına göre yerli

tasarım başvurularının sayısı ve seçilen orijinlerin her biri için ilk üç endüstri sektörünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

Şekil 2.14.: İlk On Ülke İçin Tasarım Başvuru Sayıları (2018)

Kaynak: WIPO, 2021.

Şekil 2.14. incelendiğinde, 2018 yılında ilk on ofis içerisinde birinci sırada Çin'in yer aldığını, Türkiye'nin ise 42.320 başvuru ile altıncı sırada bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2.8.: Seçilen Orijinlerin Her Biri İçin İlk Üç Endüstri Sektörü (2018)

	Almanya	İtalya	Kore Cumhuriyeti	Türkiye	Birleşik Krallık
Reklam				2.	2.
İnşaat			2.		
Elektrik ve Aydınlatma	3.	3.			
Mobilya ve Ev Eşyaları	2.	2.	3.	1.	3.
Tekstil ve Aksesuar	1.	1.	1.	3.	1.

Kaynak: WIPO, 2021.

Tablo 2. 8.'e bakıldığında, 2018 yılında Türkiye bakımından ilk sırada yer alan endüstri sektörünün mobilya ve ev eşyaları olduğu, bunu reklam ile tekstil ve aksesuarın aldığı görülmektedir.

Tablo 2.9.: Türkiye’de PCT Yoluyla 2018-2020 Arası En Çok Başvuru Yapanlar

Başvuranlar	2018	2019	2020
Arçelik Anonim Şirketi	312	253	256
SANOVEL İlaç Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	15	38	22
ASELSAN Elektrik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi	11	26	15
Vestel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	17	11	27
T.C. Medipol Üniversitesi	8	17	28
SANKO Tekstil İşletmeleri Sanayi Ve Ticaret A.Ş.	10	11	23
Eczacıbaşı Yapı Gereçleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.	20	15	22
HAVELSAN Hava Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	1	4	17
Turkcell Teknoloji Araştırma ve Geliştirme Anonim Şirketi	25	15	31
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.	1	14	15

*PCT: Patent Cooperation Treaty – Patent İşbirliği Antlaşması

Kaynak: WIPO, 2021.

Tablo 2.9.'a bakıldığında, 2020 yılında PCT yoluyla en çok başvurunun 256 başvuru ile Arçelik Anonim Şirketi tarafından yapılmakla birlikte bir üniversitenin de sıralamada ilk onda yer aldığı görülmektedir.

2.1.1.6. Entegre Devre Topoğrafyaları

Entegre devre topoğrafyaları, yarı iletken teknolojisinde elektronik devre elemanı üretiminde kullanılarak minyatürleşme sayesinde günümüzün en önemli

gelişmeleri arasındadır. Böylece gündelik yaşantıda kullanım bulan cihazlarla taşıtlara yeni elektronik özellikler, sistemlerin ebatları değişmeksizin eklenebilir duruma gelmektedir. Bu gelişmenin en önemli parçaları entegre devrelerdir (Arıöz,2008).

Türkçe olarak “çip”, İngilizcede “chip” ve “silicon chip” adı verilen yarı iletken küçük boyutlu elektronik oluşumların belirlenen düzenek şekline göre dizayn edilmiş entegre devreleri barındırmaktadır. Topoğrafya ise yarı iletken maddelerin farklı tabakalarından meydana gelen üç boyutlu yapı şeklindedir. Kanun ile korunan entegre devre planları yani topoğrafyalarıdır (Aksoy, 2013).

Türkiye’de 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun ve 30 Aralık 2004 tarihli, 25686 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Entegre Devre Topoğrafyaları Kanununu Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmelik, entegre devre topoğrafyalarının korunmasına ilişkin hükümlere yer vermektedir. Söz konusu kanunun amacı, entegre devre topoğrafyalarının korunmasını, bu sayede alanda rekabet ortamının oluşturulmasını ve sonuç olarak sanayinin gelişmesini sağlamaktır.

5147 sayılı Kanunun 2. maddesinde entegre devre ve entegre devre topoğrafyalarının tanımı yer almaktadır;

“a) Entegre devre: Elektronik bir işlevi veya bunun gibi diğer işlevleri yerine getirmek üzere tasarlanmış, en az bir aktif elemanı olan ve ara bağlantılarından bir kısmının ya da tümünün bir parça malzeme içerisinde ve/veya üzerinde bir araya getirilmiş ara veya son formdaki bir ürünü,

b) Entegre devre topoğrafyası: Entegre devreyi oluşturan tabakaların üç boyutlu dizilimini gösteren, üretim amacıyla hazırlanmış ve herhangi bir formatta sabitlenmiş görüntüler dizisi olup, her görüntü entegre devrenin üretiminin herhangi bir aşamasındaki yüzeyinin tamamının veya bir kısmının görünümünü ifade eder.” (5147 sayılı Kanun madde 2).

2.1.1.7. Islahatçı Hakkı

Bitki çeşitleri alanında yapılacak geliştirici faaliyetleri özendirmek ve yeni bitki çeşidi oluşumunun sağlanması amacıyla tarım, ormancılık ve bahçivanlık alanlarında yetiştiricilere ıslah hakkı sağlanmaktadır (Geven, 2011).

Türkiye’de yeni bitki çeşitlerine ait ıslahatçı hakları, 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ile düzenlenmiştir. Söz konusu kanun, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesini özendirerek yeni çeşitlerin ve ıslahatçı haklarının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Kanunun 2. maddesinde; ıslahatçı, yeni bir bitki çeşidini ıslah eden veya bulan ve geliştiren kişi olarak tanımlanmakta iken çeşit ise ıslahçı hakkının verilmesi için gerekli şartların karşılanıp karşılanmadığına bakılmaksızın, bir veya birden fazla genotipin ortaya çıkardığı bazı özelliklerin kendisini göstermesiyle tanımlanan ve aynı tür içindeki diğer genotiplerden en az bir tipik özelliği ile ayrılan ve değişmeksizin çoğaltmaya uygunluğu bakımından bir birim olarak kabul edilen en küçük taksonomik kısım içerisinde yer alan bitki grubu olarak tanımlanmıştır (5042 sayılı Kanun madde 2). Islahçı hakkı, yeni bitki çeşidini geliştiren kişiye başvuru hakkı verir. Başvuru ile de koruma başlamış olur. Bitki ıslahçı hakkının konusunu bitki çeşidi oluşturmaktadır (Doğan, 2011).

Bu bölümde verilen endeks, ülkelerin fiziksel mülkiyet haklarını, fikri mülkiyet haklarını ve bunları koruyucu yasal düzenlemeler ile ülke politikalarının gücünün ölçümünü göstermektedir. IPRI (Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi); LP (Yasal ve Siyasal Çevre), PPR (Fiziki Mülkiyet Hakları) ve IPR (Fikri Mülkiyet Hakları) olmak üzere üç ana değişkenden oluşmaktadır. IPRI toplam derecelendirme ölçeği 0 ile 10 arasındadır. Ülkelerdeki mülkiyet hakları korumasındaki en yüksek seviyeyi 10 oluştururken ilgili ülkede mülkiyet hakları korumasının düşük seviyede olduğunu 0 göstermektedir (Uzun,2009). IPRI 2019 raporu oluşturulurken dünyadan 129 ülke değerlendirilmeye alınmıştır.

Tablo 2.10.: 2019 Yılı Türkiye ve Bazı Üyesi Ülkelerdeki Mülkiyet Hakları Skorları

	IPRI	LP	PPR	IPR
Finlandiya	8.713	8.841	8.393	8.904
Danimarka	8.174	8.423	7.854	8.746
Hollanda	8.273	8.338	7.929	8.554
Almanya	7.850	7.662	7.596	8.293
Avusturya	8.090	7.928	7.907	8.435
Belçika	7.670	7.444	7.371	8.195
Fransa	7.384	7.073	7.150	7.930

Tablo 2.10. (Devam): 2019 Yılı Türkiye ve Bazı Üyesi Ülkelerdeki Mülkiyet Hakları Skorları

İspanya	6.453	6.024	6.611	6.724
Çin	6.034	4.930	7.149	6.022
Birleşik Krallık	8.044	7.791	7.869	8.473
ABD	8.203	7.483	8.344	8.781
Türkiye	5.263	3.578	6.634	5.576
Seçilen 129 Ülke Ortalaması	5.726	5.160	6.474	5.553

Kaynak: IPRI, 2019 s.16.

Tablo 2.10. incelendiğinde, Türkiye'nin mülkiyet hakları konusunda gelişmiş ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Şöyle ki; IPRI (Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi) ve LP (Yasal ve Siyasal Çevre) bakımından Türkiye'nin raporda değerlendirilen 129 ülke ortalamasının altında kaldığı anlaşılmaktadır.

2.1.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi

İnsanoğlunun varoluşsal yapısı gereği sahip olduğu zihni becerileri ile ürünler ortaya çıkarması süreci yeryüzünde insanlığın hayat bulmasından itibaren devam etmektedir. Ne var ki başlarda ortaya çıkan bu fikri ürünlerin çoğaltılamıyor oluşu insanlığa bu alanda koruyucu düzenlemeler oluşturma gereksinimi doğurmamıştır. Bu gereksinim, eserlerin çoğaltılması ile ekonomik değere sahip olmasından sonra doğmuştur. Fikri ve sınai mülkiyet haklarının günümüze ulaşana kadar hangi süreçlerden geçtiğini anlatmak amacıyla bu kısımda, söz konusu süreci ve süreç devamında fikri mülkiyet haklarının tarihsel gelişimi Dünyada ve Türkiye'de olmak üzere açıklanmaktadır.

2.1.2.1.Dünyada Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi

Güzel sanat eserleri sahiplerinin haklarının ilkçağ dönemlerinde korunmadığı bilinmektedir. Bu dönemde fikri hırsızlık her ne kadar hoş karşılanmayan bir davranış olarak görülmekte ise de eser kopya edilebilirdi. Dönemin hukuki ve ekonomik yapısında fikri ürünün korunmasına gerek duyulmuyordu. Türk hukuk sisteminin de içinde yer aldığı Kıta (Kara) Avrupası sisteminin temelini oluşturan Roma Hukuku döneminde fikri mülkiyet alanında düzenleme bulunmamaktaydı. Bu dönemde eser sahibinin hakları önem taşımıyordu ve korunmuyordu. Nedeni ise söz konusu

dönemde eserin çoğaltılamıyor oluşu idi. Eser, çoğaltılamamasından dolayı ekonomik bir değer taşımıyordu (Toker Köse, 2018).

Orta çağ döneminde de matbaanın icadından önce fikri haklara ilişkin bir düzenleme bulunmamaktaydı. Orta çağda ilkçağa göre söz konusu alandaki görüşlerin artmasına rağmen eser sahibinin haklarını koruyucu bir düzenleme yer almamaktaydı. Her iki dönemde de eser sahibinin hakları korunmamakta idiyse de eser sahibi ile meydana çıkan eser arasında bir bağın var olduğu kabul edilmekteydi.

Hukuk sisteminde 13. yüzyıl sonrası fikri mülkiyet kavramına ilişkin yasal düzenlemeler ve bu konuda hukuki korunmanın gerekliliği kabul edilmiştir.

Geç orta çağ ve yeniçağ dönemlerinde ise matbaanın icat edilmesi, baskı tekniklerinin ortaya çıkması ile eserlerin çoğaltılarak dağıtılması gündeme gelmiştir. Matbaanın icadı, insanlık tarihi için dönüm noktası olurken fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet hakları alanındaki değişim ve gelişimin de dönüm noktası olmuştur. Fikri eserin ekonomik değer taşıması bu şekilde bilginin hızlı bir şekilde yayılması ile görülmüştür. Ortaya çıkarılan eserin çok sayıda basılarak dağıtılması sonucu eserin korunması gerekliliği doğmuştur. Ancak, bu dönemde matbaa sahiplerinin haklarını koruyucu düzenlemelere yer verilirken eser sahiplerinin menfaatleri göz önüne alınmamıştır (Parlak yıldız ve Güvel, 2015). 1469 yılında Venedik'te Giovanni Spira adlı matbaacıya ilk matbaa imtiyazının verildiği bilinmektedir. Ardından 1500 yılında Paris'te 12. Louis tarafından bir yayıncıya matbaa imtiyazı verildiği, yine 1490'da Almanya'da Bamberg Piskoposuna imtiyaz verildiği ve bunun devam ettiği görülmektedir. Matbaa imtiyazı ise 1556 yılında, İngiltere'de Kitapçılar Loncası'na verilmiştir. 1662 yılında ise Kitapçılar Loncası'na Lisans Verme Kanunuyla yayınevi mülkiyetinin tanındığı bilinmektedir (Toker Köse, 2018).

Başlarda imtiyaz sadece matbaa sahiplerine verilirdi. Sonraki dönemde eser sahibine de sınırlı bir imtiyaz verilmekteydi. Bu konuda ilk imtiyazın 1486 yılında "Venedik Tarihi" isimli eserin sahibi Sabellicus'a verildiği bilinmektedir. Bunun yanında Fransa'da Rönesans dönemi yazarı Rabelais'e de kendi eserleri ile ilgili imtiyaz verilmiştir. Söz konusu ilk imtiyazlar fikri mülkiyet haklarının korunması bakımından dönüm noktası niteliği taşımaktadırlar (Tanrıverdi, 2017).

1709 yılında İngiltere’de çıkarılan Act Anne isimli kanun ile eseri ortaya çıkartan şahsa eseri üzerinde haklar ilk kez verilmiştir.

Dünyayı çoğu açıdan etkileyen Fransız İhtilali (1789), fikri mülkiyet hukuku bakımından da büyük etki yapmıştır. 1791 yılında eser sahibinin ortaya çıkardığı eser üzerinde, mülkiyet hakkının olduğu kabul edilmiştir. Bunun sonucunda, fikri mülkiyet hakları önem kazanarak söz konusu alanda kanuni düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Fikir ve sanat eserleri öncelikle hukuken düzenlenmiş olup sonrasında marka, patent ve tasarımlarla ilgili düzenlemelere yer verilmiştir. 1800’lü yıllardan itibaren bu alana yoğunlaşarak hukuki düzenlemelerinde belirli dönemlerde uluslararası gelişmeler çerçevesinde revizeler gerçekleştiren ülkelerin teknolojik ve ekonomik olarak büyük mesafe aldıkları görülmektedir. Dünyada gerçekleşen ilk uygulamaları başlatarak mevzuatlarını devamlı yenileyen ülkelere bakıldığında başta Amerika Birleşik Devletleri’nin olduğu, peşinde Almanya, Fransa, İngiltere ve Japonya’nın yer aldığı görülür (Aslan Erbahayetmez, 2006).

19. yüzyılda ise iktisadi ve sosyal hayatta teknolojik buluşların etkisinin ulusal sınırların üzerine çıkma ivmesini yakaladığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak da sanayileşme süreçlerini tamamlama noktasında olan batı ülkelerinin fikri mülkiyet hakları alanındaki edinimlerini korumak maksadıyla uluslararası düzeyde iş birliği sürecini başlatmaları gündeme gelmiştir. Bu dönem uluslararası anlaşma devri olarak anılmaktadır. 20. yüzyıl sonlarına doğru ise küresel düzeyde yapılan düzenlemelere doğru bir geçiş söz konusudur (İlik, 2019). Bahsedilen uluslararası anlaşmalar ve küresel düzeyde yapılan düzenlemelere alt başlıkta yer alan fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet hakları alanında yapılan milletlerarası sözleşmeler bölümünde yer verilmiştir.

2.1.2.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Milletlerarası Sözleşmeler

Matbaanın icat edilmesinden sonra bilim ve sanat alanında birçok eserin basılmasıyla bilgi hızla ülkeler arasında yayılmaya başlamıştır. Bir eserin ülke dışında da yayınlanması nedeniyle fikri eserin milli sınırlar dışında da korunması zorunluluk haline gelmiştir. Bu sebeple ülkeler arasında söz konusu alanda anlaşmalar yapılmaya başlamıştır. Fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin ilk anlaşma Alman

Prenslikleri ile Prusya arasında yapılmıştır. Daha sonra Almanya, İngiltere, Fransa, İspanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde yapılmaya başlamıştır. Ancak yapılan anlaşmalara taraf olmayan ülkelere fikri hakların ihlale uğraması sebebiyle bu anlaşmaların yeterli olmadığı anlaşılarak milletlerarası koruma sağlamak amacıyla ilk defa 1883 yılında Paris Birliği Konvansiyonu kabul edilmiştir. Fikir ve sanat eserlerinin korunması amacıyla ilk milletlerarası metin ise 1886 yılında İsviçre'nin Bern şehrinde imzalanmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ise fikri mülkiyet haklarının insan hakkı olduğu kabul edilmiştir.

1883 yılında, “Sınaî Mülkiyetin Himayesine Mahsus Milletlerarası Birlik Oluşturulması Hakkında Paris Sözleşmesi” imzalanmıştır. Bu sözleşme ile korunması amaçlanan sınai mülkiyet haklarının; patentler, faydalı modeller, markalar, ticaret unvanları, endüstriyel tasarımlar, menşe adları ve mahreç işaretleri olduğu bilinmektedir.

1886 yılında, “Edebi ve Sanatsal Eserlerin Korunması Hakkındaki Bern Sözleşmesi” imzalanmıştır. Söz konusu sözleşmede Edebiyat ve Sanat Eserlerinin geniş kapsamda tutulduğu görülmektedir.

1891 yılında, “Malların Kaynağı ile İlgili Sahte ve Yanıltıcı İşaretlerin Önlenmesi İçin Madrid Anlaşması” imzalanmıştır.

1891 yılında, “Markaların Uluslararası Tescili Hakkında Madrid Anlaşması” imzalanarak uluslararası marka tescilinin tek başvuru ile birden fazla ülkede gerçekleştirilmesi sağlanmıştır.

1893 yılında, “Fikri Mülkiyetin Korunması için Birleşik Uluslararası Büro (BIRPI)” kurularak Paris ve Bern Sözleşmelerinin yürütülmesi amaçlanmıştır. Daha sonra 1973 yılında, WIPO kuruluş sözleşmesinin yürürlüğe girmesi sonucu adı ve yapısında değişiklik meydana gelmiştir.

1925 yılında, “Endüstriyel Tasarımların Uluslararası Saklanması Hakkında La Haye Anlaşması” imzalanarak tek başvuruya birden fazla ülkede endüstriyel tasarımların korunması amaçlanmıştır.

1947 yılında, Hollanda, Belçika, Fransa ve Luksemburg tarafından “La haye Milletlerarası Patent Enstitüsü” kurulmuştur.

1948 yılında, GATT “Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması” düzenlenmiştir. GATT’ın temel amacı dış ticaretin serbestleşmesini gerçekleştirmektir. Bunun için de gümrük vergilerini düşürmek, tarife dışı engelleri kaldırmak ve oluşabilecek farklı engelleri de önlemek hedeflenmiştir. Böylece rekabet ile mal kalitesini artırmak, fiyatların düşmesini sağlamak, dış ticaret hacmini artırmak ve üretim artışı sağlanarak ülkelerin refah düzeylerinin artışı sağlamak düşüncesi hâkimdi.

1953 yılında patent başvurusunda gerçekleştirilmesi gereken işlemlerin uluslararası uyumlaştırılması amacıyla “Berat Taleplerinde Aranılan Formalitelere İlişkin Avrupa Anlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşma, Patent İş Birliği Anlaşması’nın yürürlüğe girmesiyle uygulamadan kaldırılmıştır.

1954 yılında buluş konularını uluslararası nitelikte sınıflandırmak amacıyla “İhtira Beratlarının Milletlerarası Tasnifi Hakkında Avrupa Anlaşması” imzalanmıştır. “Patentlerin Sınıflandırılması Hakkındaki Strazburg Anlaşması”nın yürürlüğe girmesiyle birlikte de uygulaması sona ermiştir.

1957 yılında, “Marka Tescilinde Mal ve Hizmetlerin Uluslararası Sınıflandırılması Hakkındaki Niş Anlaşması” imzalanmıştır.

1958 yılında, belli bir coğrafi çevrenin belirleyici özelliklerini taşıyan ürünlerin kaynaklandığı ülke, bölge ya da alan isimlerinin korunması amacıyla “Coğrafi İşaretlerin Korunması ve Uluslararası Tescili İçin Lizbon Anlaşması” imzalanmıştır.

1961 yılında, “İcracı Sanatçılar, Fonogram Üreticileri ve Yayın Kuruluşlarının Korunması Hakkındaki Roma Sözleşmesi” imzalanmıştır (İlik, 2019; Mercangöz, 2019).

1967 yılında, Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı Fikri Haklar Sözleşmesi (WIPO) imzalanmıştır. Bu anlaşmada önceki anlaşmalardaki fikri mülkiyet hakları ve yeni çeşit olarak entegre devre topografyaları bulunmaktadır. Bu sözleşme sonrasında da

Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) kurulmuştur. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü (WIPO) fikir ve sanat eserleri hakları ve buna bağlı haklar ile sınai mülkiyet hakları olarak fikri mülkiyet haklarını incelemektedir. Bu kapsamda ele alınan sınai mülkiyet hakları; buluşlar, endüstriyel tasarımlar, markalar, coğrafi işaretler ve haksız rekabetin önlenmesiyle alakalı haklardır. Bütün dünyada fikri mülkiyet haklarının korunması, ülkeler ve uluslararası teşkilatlarla iş birliği sağlamak, uluslararası sözleşme ve anlaşmaları düzenlemek, teknik yardım ile gelişmekte olan ülkelere yardımcı olmak, ulusal düzenlemelerin uluslararası alanda varlık kazanması, konuyla alakalı bilgilendirme yapılması, üye devletlerle iş birliği sağlanması amacıyla sözleşme yapılmıştır (Tanrıverdi, 2017).

1994 yılında, Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Sözleşmesi (TRIPS) düzenlenmiştir. Bu anlaşmada önceki anlaşmalardaki fikri mülkiyet hakları ve yeni çeşit olarak entegre devre topografyaları bulunmaktadır. Fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet ayırımına son vermiştir. Fikri mülkiyet kavramını genişletmiştir, hali hazırdaki uluslararası sözleşmelerin de uygulama alanı genişletilmiştir. Bunun yanında, ihlal durumunda uygulanmak üzere gümrükte el koyulması ve sahte malların imhası amacıyla yeni yaptırım usulleri getirilmiştir. Üye ülkelerin yükümlülüklerini ihmal etmesi durumunda ise örgütün sağladığı hak ve imkânlar bakımından çekilmenin uygulanacağı vurgulanmıştır. Ayrıca, ihtilafların oluşması durumunda uygulanacak çözüm mekanizmaları da belirtilmiştir. İlaç patentlerinin kabulü sağlanmıştır. Fikir ve sanat eserleri bakımından kiralama ve ödünç verme hakkı da koruma bulan haklar kapsamına alınmıştır. Bu anlaşma ile eser sahibinin hakları, komşu haklar, markalar, coğrafi işaretler, endüstriyel tasarımlar, patentler, entegre devre topografyaları, açıklanmamış bilgilerin korunması ve sözleşmeye bağlı lisanslarda rekabete karşı uygulamaların denetimi ele alınmıştır.

1995 yılında, Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuştur. Mal ticaretinin yanında hizmet ticareti ve ticari nitelik taşıyan fikri mülkiyet hakları da kapsama dâhil edilmiştir.

2.1.2.3. Türkiye’de Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de fikri mülkiyet haklarının Avrupa ülkelerinden geç önem kazandığı görülmektedir. Bunun sebebi de matbaanın Türkiye’de daha geç yaygınlaşmasıdır. Şöyle ki; Avrupa’da 1400’lü yıllarda kullanılan matbaa Osmanlı Devleti’nde 1727 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında, 13. ve 14. yüzyılda yer aldığı bilinen “ahilik müessesesi” ile yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; söz konusu sistem buluşa dayandığından yeniliğe teşvik sağlanmaktaydı. O dönemde de yaratılan yenilik için tekel hakkı verilmekteydi. Yeni bir teknik geliştiren ve uygulamaya koyan esnaf birliklerinin başına “Pir” adı verilmekteydi. Fikri hak Pir’e verilirdi ve geçerliliği yalnızca belirli bölge ile sınırlandırılmıştı. Ayrıca, fikri hak yeni ustalar yetiştirmesi koşuluyla veriliyordu. Fikri hakkın verildiği bölgeden farklı bir bölgede ise oluşan yeniliği kullanmak mümkündü (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021).

1880’li yıllarda Türkiye’de fikri ve sınai mülkiyet haklarının temellerinin atıldığı bilinmektedir. Encümen-i Daniş Nizamnamesi (1850), Telif Nizamnamesi (1857), Hakk-ı Telif Nizamnamesi (1910), Alamet-i Farika Nizamnamesi (1871) ve İhtira Beratı Kanunu (1879) Türkiye’de söz konusu alandaki ilk düzenlemelerdir. Bu alandaki sayılan mevzuatın düzenlendikleri dönem dikkate alındığında oldukça kapsamlı olduğu görülmektedir.

Fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında TRIPS anlaşması imzalanması sonrası küresel düzeyde ortaya çıkan uygulamalara uyum sağlamak için Türkiye de kurumsal ve hukuki alanda yeni düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. 1925 yılında, Sınai Mülkiyetin Korunması için Uluslararası Bir Birlik Oluşturulması Hakkındaki Paris Sözleşmesi’ne Türkiye’nin de katılımı sağlanmıştır. 5 Aralık 1951 tarihli, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve 12 Mart 1965 tarihli, 551 sayılı Marka Kanunu ise Türkiye’deki çağdaş anlamdaki ilk düzenlemelerdir. 1976 yılında, Türkiye’nin "Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) Kuruluş Anlaşması” na katılımı sağlanmıştır.

24 Haziran 1994 tarihinde, 544 sayılı KHK’nın yayınlanması sonucu Türk Patent Enstitüsü (TPE) kurulmuştur. TPE Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı olmakla birlikte idari ve mali özerkliğe sahip bir kurumdur. TPE’nin kuruluşu Türkiye’de sınai mülkiyet hakları bakımından dönüm noktası niteliğindedir. Yine, Türkiye’de gümrük birliği hazırlık süreci çerçevesinde, "Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması"

(DTÖ) ve eki "Ticaretile Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Antlaşması" (TRIPS) ve Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği'nden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek amacı ile 1995 yılında, patent, marka, endüstriyel tasarım ve coğrafi işaretler hakkında KHK yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de uluslararası sözleşmelere katılım, 1995 yılı ve devamında yapılan yasal düzenlemelerle TRIPS standartları çerçevesinde ve AB mevzuatına uyumlu bir fikri ve sınai haklar sistemi kurulması sonucu gerçekleşmiştir. İçerisine girilen yeni sürece uyum sağlamak amacıyla hukuki mevzuatın alt yapısı hızlıca düzenlenmeye başlanmıştır (Soyak,2005).

544 sayılı KHK’nın değişen koşullara uygun hale getirilmesi ve kanunlaştırılması maksadıyla 19 Kasım 2003 tarihinde, "5000 Sayılı Türk Patent Enstitüsü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun" yürürlüğe koyulmuştur.

22.04.2004 tarihinde, 5147 sayılı Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir. 22 Aralık 2016 tarihli, 6769 sayılı SMK ile Türk Patent Enstitüsü kurumunun adı “Türk Patent ve Marka Kurumu”, kısa adı ise “TÜRKPATENT” olarak değiştirilmiştir.

Son olarak ise marka, patent, tasarım ve coğrafi işaretler hakkında ayrı ayrı düzenlenen KHK lar tek çatı altında toplamak için ve daha etkili işleyecek bir sisteme geçmek için 10 Ocak 2017 tarihinde, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu yürürlüğe girmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021).

2.1.3. Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleşen Buluşlar

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşlar 6769 sayılı SMK ve 29/09/2017 tarihli, 30195 sayılı Resmî Gazete’de yayınlanan Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik ile düzenlenmektedir. Bunun yanında Sınai Mülkiyet Kanunu madde 121/1 gereği özel kanun hükümleri ve bu maddedeki düzenlemeler saklı kalmak üzere çalışanlara ait genel hükümlerin uygulanacağı açıktır. Bu nedenle çalışmanın bu kısmında konuyla ilgili birçok ülkenin hukuk sisteminde değişikliğe yol açan Amerikan hukuk sisteminde yer alan düzenlemeler ile tarihi gelişimi ve hukuk sistemimizdeki içerik benzerliği nedeniyle

yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşlar bakımından Alman hukuk sisteminde yer alan düzenlemelere değinilecektir (Polater,2019).

2.1.3.1. Amerikan Hukukuna Göre Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği

Amerikan hukuk sisteminde üniversitelerdeki teknoloji politikalarıyla alakalı çok sayıda yasal değişikliğe 80’li yıllarda gidildiği bilinmektedir. Şöyle ki; bu değişikliklerden en önemlileri, Bayh-Dole Yasası, Stevenson-Wydler Yasası ve Federal Teknoloji Transferi Yasası’dır. Bayh-Dole Yasası’nın amacı; rekabet ve girişimcilik alanında serbesti sağlanarak küçük ölçekli işletmelerin ve kâr amacı gütmeyen kurumların ortaya çıkardığı buluşların desteklenmesidir (Merhacı,2015).

Ancak, Bayh-Dole Yasası’nda yalnızca devletin desteklediği araştırmaların sonucu olarak ortaya koyulan buluş durumunda hak sahipliği müessesesinin düzenleme bulduğu, üniversite öğretim elemanlarının araştırmalarının devlet destekli olmaması halinde patent üzerindeki hak sahipliğinin üniversitelerinin kendi politikaları ve çalışanların buluşları hakkındaki genel hükümlere göre belirleneceği görülmektedir (Polater,2019).

2.1.3.2. Alman Hukukuna Göre Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği

Alman hukuk sisteminde İşçi Buluşları Hakkında Kanunda öğretim elemanları tarafından ortaya koyulan buluşlar serbest buluş olarak tanımlanmış olmakla birlikte 2002 yılında kanun değişikliğine gidilmiştir. Yapılan değişiklik sonucu “Hochschullehrerprivileg” adındaki kanun ile öğretim elemanlarının yaptığı buluşlar hizmet buluşu olarak tanımlanmıştır. Yapılan değişiklik ile öğretim elemanlarının buluşları hakkında işçi buluşları hakkında yer alan kanuni düzenlemeler benzeri hukuki rejim uygulanmakla birlikte Alman Anayasasında yer alan bilim özgürlüğü kapsamında bir takım farklı düzenlemelere de yer verilmiştir. Bu farklı düzenleme içeriklerinde öğretim elemanının yayın yapmadan önce üniversiteyi bilgilendirmesi yükümlülüğü ve araştırmacının yayın yapmama özgürlüğünü koruyucu hükümler getirilmiştir (Merhacı,2015).

Bunun yanında 2002 yılında yapılan değişiklik sonucu, yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluş sonucu yükseköğretim kurumu hak isteyebilecek ve buluştan elde edilen gelirin %30'u da buluş sahibine ait olacaktır (Polater,2019).

2.1.3.3.Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlar Üzerindeki Hak Sahipliği

6769 sayılı SMK ve 29/09/2017 tarihli, 30195 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanan Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik ile Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar hakkındaki usul ve esaslar belirlenmiştir. İlgili yönetmelik ile yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlara ilişkin bildirim yükümlülüğü, hak sahipliği, başvuru yapılması, itiraz işlemleri ve buluştan elde edilen gelirin paylaşımına ilişkin hususlar hakkında düzenlemeler yapılmıştır.

2.1.3.3.1. Buluş Kavramı

Buluş, beşerî bir gereksinim sonucu oluşan soruna fikri ürün ile getirilen çözümdür. Bu çözüm, teknik alana girmekle birlikte uygulanabilir bir öğreti ile getirilmelidir (Polater,2019). SMK madde 82’ye göre bir buluşun patent kapsamında korunabilmesi için buluşun yenilik unsuru taşıması, buluş basamağına sahip olması, sanayiye uygulanabilir olması, Sınai Mülkiyet Kanunu madde 82/2’de belirtilen buluş niteliğinde sayılmayan konu ve faaliyetlerden olmaması ve Sınai Mülkiyet Kanunu madde 82/3’de belirtilen patent verilemeyecek buluşlardan olmaması gerekmektedir. Sınai Mülkiyet Kanunu madde 82/2’ye göre buluş niteliğinde sayılmayan konu faaliyetler:

“a) Keşifler, bilimsel teoriler ve matematiksel yöntemler.

b) Zihni faaliyetler, iş faaliyetleri veya oyunlara ilişkin plan, kural ve yöntemler.

c) Bilgisayar programları.

ç) Estetik niteliği bulunan mahsuller, edebiyat ve sanat eserleri ile bilim eserleri.

d) Bilginin sunumu.” şeklindedir (SMK madde 82/2).

Yine, Sınai Mülkiyet Kanunu madde 82/3 uyarınca patent verilemeyecek buluşlar aşağıdaki belirtilmektedir:

“a) Kamu düzenine veya genel ahlaka aykırı olan buluşlar.

b) Mikrobiyolojik işlemler veya bu işlemler sonucu elde edilen ürünler hariç olmak üzere, bitki çeşitleri veya hayvan ırkları ile bitki veya hayvan üretimine yönelik esas olarak biyolojik işlemler.

c) İnsan veya hayvan vücuduna uygulanacak teşhis yöntemleri ile cerrahi yöntemler dâhil tüm tedavi yöntemleri.

ç) Oluşumunun ve gelişiminin çeşitli aşamalarında insan bedeni ve bir gen dizisi veya kısmi gen dizisi de dâhil olmak üzere insan bedeninin öğelerinden birinin sadece keşfi.

d) İnsan klonlama işlemleri, insan eşey hattının genetik kimliğini değiştirme işlemleri, insan embriyosunun sınai ya da ticari amaçlarla kullanılması, insan ya da hayvanlara önemli bir tıbbi fayda sağlamaksızın hayvanlara acı çektirebilecek genetik kimlik değiştirme işlemleri ve bu işlemler sonucu elde edilen hayvanlar.” (SMK madde 82/3).

2.1.3.3.2.Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluş Kavramı

2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 3. maddesi, c bendinde yükseköğretim kurumu kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “c) (Değişik birinci paragraf: 29/6/2001- 4702/1 md.) Yükseköğretim Kurumları: Üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuvarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarıdır.

(Değişik:3/4/1991- 3708/1 md.) Yüksek teknoloji enstitüsü, özellikle teknoloji alanlarında yüksek düzeyde araştırma, eğitim- öğretim, üretim, yayın ve danışmanlık

yapan, kamu tüzel kişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip bir yükseköğretim kurumudur.” (2547 sayılı Kanun madde 3/c).

SMK’nın 121. maddesinin 1. fıkrası ile Yükseköğretim Kanununda sayılan yükseköğretim kurumları dışında Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen buluşların da yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluş niteliğinde olacağı hüküm altına alınmıştır (SMK madde 121/1).

2.1.3.3. Buluş Yapanın Bildirim Yükümlülüğü ve Hak Talebi

SMK’nın 121. maddesinin 2. fıkrasında, yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda bir buluş gerçekleştiğinde buluşu yapanın buluşunu yazılı olarak ve geciktirmeksizin yükseköğretim kurumuna bildirmekle yükümlü olduğu ve patent başvurusu yapılmışsa da yükseköğretim kurumuna başvuru yapıldığına dair bildirim yapılması gerektiği belirtilmektedir (SMK madde 121/2).

Yine, ÇBY’nin 29. maddesinin 1. fıkrası; “Yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen buluşlar, buluşu yapan tarafından yazılı olarak ve geciktirmeksizin yükseköğretim kurumu tarafından belirlenen ilgili birime bildirilir. Yükseköğretim kurumu böyle bir birim belirlemediyse yükseköğretim kurumu tarafından belirlenene kadar buluş bildirimini rektörlüğe yapılır. İlgili birim buluşun gizliliğine ilişkin her türlü önlemi almakla yükümlüdür.” şeklindedir (ÇBY madde 29/1). Ayrıca ÇBY’nin 29. maddesinin 2. fıkrası gereği, buluş bildiriminde buluşun konusunun, teknik problemin, bu problemin çözümünün ve buluşun nasıl gerçekleştirildiğinin açıklanması ile buluşun daha iyi açıklanması bakımından gerekli diğer bilgi ve belgelerin de sunulması gerekmektedir. Bunun yanında buluşun serbest buluş niteliğinin olup olmadığının ve gerekçelerinin de sunulması gerekmektedir (ÇBY madde 29/2). ÇBY’nin 29. maddesinin 3. fıkrasında, buluşun birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmesi halinde bu bildirimin birlikte yapılabileceği, yapılacak bildirimde buluşu yapanların adlarının ve buluş üzerindeki katkı paylarının belirtileceği yer almaktadır (ÇBY madde 29/3). Aksi takdirde katkı paylarının eşit olacağının kabul edileceği belirtilmektedir. ÇBY’nin 29.

maddesi 4. fıkrası, buluşun farklı yükseköğretim kurumundaki kişiler tarafından gerçekleştirilmesi durumunda, buluşu yapanların buluş bildirimini kendi yükseköğretim kurumlarına ayrı ayrı yapacakları yönündedir (ÇBY madde 29/4) . Yine, aynı maddenin 5. fıkrası gereği, buluşu yapan kişilerin, buluşu kendi yükseköğretim kurumları dışında farklı yükseköğretim kurumlarının imkânlarını da kullanarak gerçekleştirmiş olmaları durumunda buluşu yapan kişilerin buluş bildirimini kendi yükseköğretim kurumlarına ve imkânlarından yararlanılan yükseköğretim kurumlarına ayrı ayrı yapmak yükümlülükleri bulunmaktadır (ÇBY madde 29/5).

ÇBY madde 29/6,7,8: “(6) Yükseköğretim kurumunun ilgili birimi, buluş bildirimini kaydeder ve bildirimin kendisine ulaştığı tarihi, bildirimde bulunan kişi veya kişilere gecikmeksizin ve yazılı olarak bildirir.

(7) Buluş bildiriminin eksik yapılması halinde yükseköğretim kurumu, bildirimin kendisine ulaştığı tarihten itibaren iki ay içinde eksikliklerin giderilmesini buluşu yapana bildirir. Aksi halde, buluş bildirimi usulüne uygun yapılmış sayılır.

(8) Buluşu yapan, yedinci fıkra uyarınca yapılan bildirimde belirtilen eksiklikleri, bildirimin kendisine ulaştığı tarihten itibaren bir ay içinde giderir. Aksi takdirde buluş bildirimi usulüne uygun olarak yapılmamış sayılır ve buluş bildirimi yeniden yapılır.” (ÇBY madde 29/fıkra 6, fıkra 7, fıkra 8).

Ayrıca, ÇBY madde 30 gereği, yükseköğretim kurumuna bildirim yapılmaksızın patent başvurusu yapılması halinde, başvuru yapıldığına ilişkin bildirimin, patent başvurusuna ait tüm bilgi ve belgelerle birlikte patent başvuru tarihinden itibaren bir ay içinde buluşu yapan tarafından yükseköğretim kurumuna yapılması (başvuru bildirimi) gerekmektedir (ÇBY madde 30).

SMK madde 121/3 uyarınca, yükseköğretim kurumunun buluş üzerinde hak sahipliği talebinde bulunması durumunda, patent başvurusu yapmakla yükümlü olduğu, aksi takdirde buluşun serbest buluş niteliği kazanacağı belirtilmektedir. Yine, ÇBY madde 31’de hak sahipliği talebiyle ilgili düzenleme yer almaktadır: “(1) Yükseköğretim kurumu, 29 uncu veya 30 uncu maddeler uyarınca yapılan bildirim üzerine buluşla ilgili olarak hak sahipliği talep edebilir. Yükseköğretim kurumu, hak

sahipliği talebine ilişkin kararını, buluş veya başvuru bildiriminin yükseköğretim kurumuna ulaştığı tarihten itibaren dört ay içinde buluşu yapana yazılı olarak bildirmek zorundadır. Aksi takdirde buluşun serbest buluş olduğu kabul edilir.

(2) Hak sahipliği talebine ilişkin karar tarihinden itibaren buluş üzerindeki tüm haklar yükseköğretim kurumuna geçmiş olur.” (ÇBY madde 31).

Başvuru yükümlülüğüne ilişkin ÇBY madde 32’de de düzenleme yer almaktadır: “(1) 29 uncu madde kapsamında yapılan buluş bildirimi üzerine yükseköğretim kurumu; 31 inci maddeye göre hak sahipliği talebinde bulunmuşsa hak sahipliği talebine ilişkin karar tarihinden itibaren dört ay içinde, buluşu yapan ile yükseköğretim kurumunun anlaşmaları halinde karar tarihinden itibaren en geç altı ay içinde patent başvurusunda bulunmak zorundadır. Aksi takdirde buluş, serbest buluş niteliği kazanır. Yükseköğretim kurumu hak sahipliği talebine ilişkin kararını patent başvurusuyla birlikte Kuruma sunar.

(2) 30 uncu madde kapsamında patent başvurusu yapılmışsa ve yükseköğretim kurumu 31 inci maddeye göre hak sahipliği talebinde bulunmuşsa yükseköğretim kurumu patent başvurusunun kendi başvurusu olarak kabul edilmesini ve işlem görmesini, hak sahipliği talebine ilişkin kararı da ekleyerek birinci fıkrada belirtilen süre içinde Kuruma bildirir. Aksi takdirde buluşun serbest buluş olduğu kabul edilir.

(3) Kurum, yükseköğretim kurumunun hak sahipliğine ilişkin kararının Kuruma bildirim tarihi itibarıyla başvuru sahibi değişikliğini Sicile kaydeder. Buluşu yapan, hak sahipliği yükseköğretim kurumuna geçen buluşla ilgili yapılan patent başvurusuna ilişkin tüm bilgi ve belgeleri ve buluşa ilişkin patent alınması ve devamındaki süreçlerde ihtiyaç duyulan bilgi ve belgeleri yükseköğretim kurumuna verir.

(4) 29 uncu maddenin dördüncü ve beşinci fıkralarında belirtilen şekilde bildirimi yapılan buluşlar için farklı yükseköğretim kurumları tarafından birlikte başvuruda bulunulur. Hak sahipliği paylaşımı, ilgili yükseköğretim kurumları arasında yapılacak sözleşme ile belirlenir.

(5) Yükseköğretim Kurumu hak sahipliği talebinde bulunmuşsa söz konusu buluşun yabancı bir ülkede de korunması için başvuruda bulunabilir. Yükseköğretim

kurumu, buluşu yapanın talebi üzerine patent almak istemediği yabancı ülkeler için buluşu serbest bırakmak ve bu ülkelerde buluşu yapana patent almak için talepte bulunma imkânını sağlamakla yükümlüdür. Buluşun serbest bırakılması, rüçhan hakkı süresinin geçirilmemesi açısından makul bir süre içinde yapılır.” (ÇBY madde 32).

2.1.3.3.4. Buluşun Buluşu Yapana Bedelsiz Olarak Devri

SMK madde 121/6: “(6) Yükseköğretim kurumu başvurudan veya patent hakkından vazgeçmek isterse veya buluş, patent başvurusu yapıldıktan sonra serbest buluş niteliği kazanırsa, yükseköğretim kurumu öncelikle buluşu yapana başvuru veya patent hakkını devralmasını teklif eder. Buluşu yapanın teklifi kabul etmesi durumunda haklar devredilir. Bu durumda yükseköğretim kurumu, buluşu yapana patent alınması ve korunması için gerekli olan belgeleri verir. Yükseköğretim kurumu, başvuru veya patent hakkını buluşu yapana devretmesi durumunda inhisari nitelikte olmayan kullanım hakkını uygun bir bedel karşılığında saklı tutabilir. Buluşu yapanın teklifi kabul etmemesi durumunda patent başvurusu veya patent üzerindeki tasarruf yetkisi yükseköğretim kurumuna ait olur.” şeklindedir. (SMK madde 121/6).

Yine hakkın devri konusunda ÇBY madde 34/1: “(1) Yükseköğretim kurumu, başvurudan veya patent hakkından vazgeçmek isterse Kurum nezdinde vazgeçme talebinde bulunmadan önce başvuru veya patent hakkını devralmasına ilişkin teklifini buluşu yapana bildirir. Buluşu yapan, bu konuda kendisine yapılan bildirim tarihinden itibaren bir ay içinde cevap vermezse veya teklifi kabul etmezse patent başvurusu veya patent üzerindeki tasarruf yetkisi yükseköğretim kurumuna ait olur ve yükseköğretim kurumu patent başvurusu veya patent hakkından vazgeçebilir. Buluşu yapanın teklifi kabul etmesi durumunda haklar buluşu yapana bedelsiz olarak devredilir. Buluşu yapan başvurunun veya patentin kendi adına kaydedilmesi talebini Kuruma bildirir. Devir işleminin Sicile kaydedilmesine ilişkin olarak Kanunun 148 inci maddesi hükmü uygulanır. Bu durumda yükseköğretim kurumu, hak sahipliği değişikliğine konu buluşla ilgili patent alınması ve korunması için gerekli olan bilgi ve belgeleri buluşu yapana verir.” biçimindedir (ÇBY madde 34/1). ÇBY madde 34/2 gereği buluşun patent başvurusu yapıldıktan sonra serbest buluş niteliği kazanması durumunda başvuru veya patent üzerindeki haklar buluşu yapana bedelsiz olarak devredilir (ÇBY madde 34/2). Ayrıca, ÇBY madde 33 uyarınca buluşun serbest buluş olarak ileri

sürülmesi durumunda yükseköğretim kurumu tarafından belirlenen ilgili birimin, itirazın bildirim tarihinden itibaren iki ay içinde itiraza ilişkin kararını vermesi gerekmektedir. Aksi durumda buluş, serbest buluş niteliğini kazanacaktır (ÇBY madde 33).

2.1.3.3.5.Makul Bir Bedel Ödeme Yükümlülüğü

SMK madde 115/3'te işverenin hizmet buluşu üzerinde tam hak talep etmesi halinde, çalışanın makul bir bedelin kendisine ödenmesini işverenden isteyebileceği ve işverenin hizmet buluşu üzerinde kısmi hak talep etmesi durumunda, işverenin buluşu kullanması hâlinde, çalışanın makul bir bedelin kendisine ödenmesini isteme hakkının doğacağından bahsedilmektedir (SMK madde 115/3).

ÇBY madde 8/2'de de kısmi hak talebine dayanarak işverenin buluşu kullanması halinde çalışanın, buluştan faydalanma karşılığı olarak işverenden kendisine bedel ödemesini isteme hakkının doğacağı belirtilmektedir (ÇBY madde 8/2).

2.1.3.3.6.Yükseköğretim Kurumlarında Buluştan Elde Edilen Gelirin Paylaşımı

SMK madde 121/8'de buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu ve buluşu yapan arasındaki paylaşımı konusunda düzenleme yer almaktadır. Söz konusu hüküm: “(8) Buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu ve buluşu yapan arasındaki paylaşımı, buluşu yapana gelirin en az üçte biri verilecek şekilde belirlenir. Buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu hissesi ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine öz gelir olarak kaydedilir ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere yükseköğretim kurumunun ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılır.” şeklindedir (SMK madde 121/8).

Yine, ÇBY madde 35/2 buluştan elde edilen gelirin yükseköğretim kurumu ve buluşu yapan arasındaki paylaşımın, buluşu yapana gelirin en az üçte biri verilecek şekilde belirleneceğini belirtmektedir (ÇBY madde 35/2).

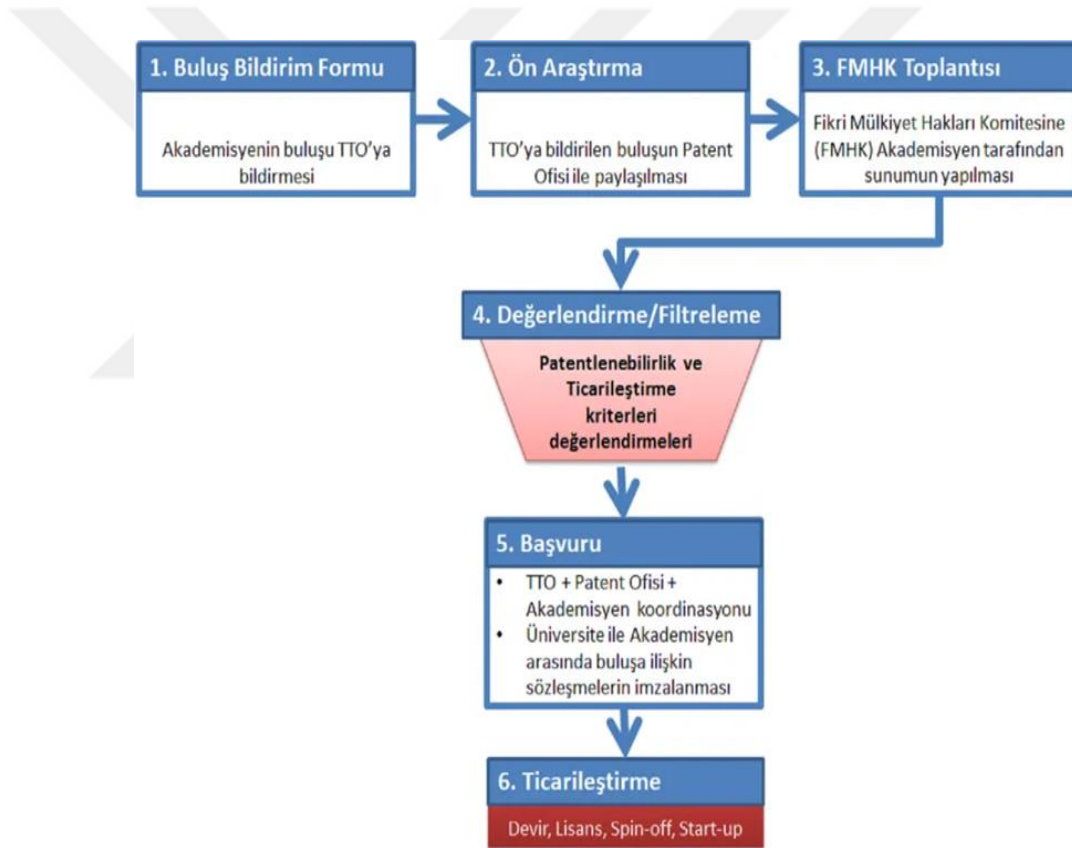
2.1.3.4.Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Ticarileştirilmesi ve Ekonomik Gelişim Açısından Önemi

Teknoloji üretiminde ve süreçlerinde yenilik ortaya koyabilme kabiliyetinin uluslararası mecrada önemli bir güç haline geldiği çağımızda dünyada ticaretteki rekabet geçmişin aksine hammadde ve mamul mal odağından çıkmış olup, teknolojiye yenilik yaratma, geliştirilen teknolojileri güncel hale getirme ve günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek teknik nitelikte hizmet yaratma bakımından devamlılık göstermektedir (Atakul, 2007). Diğer bir deyişle, günümüzde ekonominin temelini büyük oranda teknoloji ve bilginin oluşturduğu görülmekle birlikte bu durumun sonucu olarak bilginin önemine ve üretimine etkide bulunan alt etkenlerin de irdelenmesini zorunlu kılmıştır. Bilginin üretim sürecinde geldiği nokta bilginin önemini ekonomik olarak da artırmış durumdadır. Bu şekilde, bilginin mülkiyete konu edilmesi gündeme gelerek fikri mülkiyet hakları kavramının, günümüz teknoloji bazındaki üretimin önemli bir etkeni haline getirmiştir (Demir, 2015). Bunun yanı sıra iş yöntemleri ve ticari sırların da öneminde artış yaşanmaktadır. İş otakları ve rekabet halindeki kuruluşlar fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması amacı ile hukuki yollara başvurumaktadırlar. Fikri ve sınai mülkiyete getirilen koruma ile birlikte şirkete uzmanlık bilgisi ve yöntem bilgisi kazandırılarak şirketin rekabet gücünde artışa gidilebilecektir. Ayrıca, fikri ve sınai mülkiyete konu olan şirket varlıklarının bilinçli kullanımı sonucu lisans sözleşmeleri ile şirkete devamlı gelir kaynağı da oluşturulabilecektir (Yüksel ve Yüksel).

Fikri mülkiyet hakları, buluş sahiplerinin buluş üzerindeki haklarını korunma altına alarak buluşun ticarileşmesi açısından öneme sahiptir. Hem buluş sahibinin haklarını koruyarak yeni buluşlar bakımından teşvik görevi görür hem de buluşun ticarileşmesini sağlamak yoluyla ekonomik gelişmeye katkı sağlar. Bu nedenle fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet haklarının önemi hem uluslararası düzeyde hem de ulusal düzeyde giderek önemini artırmaktadır (Toker Köse, 2018). Fikri ve sınai mülkiyet haklarının faydası iki yönlü gerçekleşir. Yeniliği ortaya çıkarana bireysel fayda sağlarken bu yenilik ile topluma da toplumsal fayda sağlanmaktadır (Yaşgöl, 2009). Bu kapsamda, yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar ile nitelikli ve katma değeri yüksek buluşların ortaya çıkma potansiyeli çok yüksektir. Söz konusu yükseköğretim kurumlarında gerçekleşecek buluşların ticarileşmesi ile de Ar-Ge çalışmalarına kaynak aktarımı yapılmak suretiyle yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilecek buluş sayısının artmasını sağlayacak bir döngü oluşturulabilecektir.

Bu şekilde de ekonomide katma değer yaratılabilecektir. Türkiye’de son yıllarda üniversite yönetimlerinde sınai mülkiyet hakları konusundaki farkındalıkta yükseliş görülmesi, sınai mülkiyet haklarıyla ilgili dersler ve yüksek lisans programlarının açılması, akademik yükselme kıstaslarında patent başvurusunda bulunmanın etkili hale gelmesi ve teknoloji transfer ofislerinin artması ile patent sayılarının yükselme görülmektedir. SMK’nın yürürlüğe girmesi ile daha nitelikli bir sürece girilmiştir (Türk Patent ve Marka Kurumu, 2021). Şekil 2.15. ile genel hatları ile yükseköğretim kurumlarında patentin ticarileştirilme süreci aktarılmaktadır:

Şekil 2.15.: Türkiye’de Teknoloji Transfer Ofisi Bulunan Üniversitelerin Buluştan Gelir Elde Etme Süreci

Kaynak: IPR Gezgini, 2021.

Şekil 2.15.’de görüleceği üzere, üniversitelerde gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilme süreçleri çok aşamalıdır.

2.2.Konuyla İlgili Yapılan Çalışmalar

Bu bölümde ele alınan çalışma konusu ile ilgili literatür taraması yapılarak elde edilen çalışmalar, fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili araştırmalar ile fikri ve sınai mülkiyet haklarının ekonomiye etkisi ile ilgili araştırmalar olmak üzere iki gruba ayrılarak açıklanmaktadır.

2.2.1.Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Aslan Erbahayetmez (2006) tarafından idari yapıda fikri mülkiyet hakları koruma faaliyeti yürüten kurumların verimli hale gelmesi için yeniden yapılandırma sorununun incelenmesi amacıyla “Türk İdari Yapısında Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda belirlenecek tek modelin verimliliği artırmak için yetersiz olacağı tespit edilerek üç idari örgütlenme modeli olumlu ve olumsuz yanlarıyla birlikte ortaya konulmuştur.

Erbay (2007) tarafından Türkiye ile AB arasında oluşturulan Gümrük Birliği ve Dünya Ticaret Örgütü eki Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması’na taraf olunması nedeniyle yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından yüksek öneme sahip fikri ve sınai mülkiyet hakları ile ilgili mevzuatın mevcut düzeyinin ne seviyede olduğunun tespiti amacıyla “Türk Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının AB Mevzuatına Uyum Düzeyinin Tespiti ve Eğitim Gereklerinin Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile AB mevzuatına uyum konusunda fikri mülkiyet haklarının korunması bakımından çok büyük bir eksiklik görülmemişken uygulama ve idari kapasite alanlarında eksikliklerin devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır.

Arıöz (2008) tarafından Avrupa Birliği’nde patentin incelenmesi ve Türk patent sisteminin incelenmesi amacıyla “Avrupa Birliği’ne Uyum Süreci İçerisinde Patent Hakları” adlı çalışma yapılmıştır. Belirtilen çalışma yapılarak Türkiye’nin patent hakları alanındaki uyumlaştırmalarının Avrupa Birliği’nin patent hakları alanındaki düzenlemelerine paralel bir şekilde oluşturulmasının gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Türkcan (2009) tarafından fikri mülkiyet hakları aracılığıyla hakim durumun kötüye kullanılması faaliyetlerinin rekabete aykırı olarak değerlendirilebileceği durumların incelenmesi amacıyla “Fikri Mülkiyet Hakları Kapsamında Hakim

Durumun Kötüye Kullanılması” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile Avrupa Birliği ve Türk rekabet hukukunda fikri mülkiyet hakkı kullanımı ile pazarda hakim durumda olan kişi veya işletmelerin hakim durumun kötüye kullanılması teşkil edebilecekleri durumlar tespit edilmiştir.

Güneş (2010) tarafından patent hukukunda çalışan buluşlarının Türkiye’de ve karşılaştırmalı hukuktaki durumunun incelenerek eksikliklerin tespiti amacıyla “Türk Patent Hukuku Uygulamasında İşçi (Hizmet) Buluşları, Serbest Buluş Kavramı ve Karşılaştırmalı Hukuk” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma neticesinde, işçi buluşu alanında oluşabilecek mülkiyet ve bedel anlaşmazlıklarına çözüm getirmesi amacıyla uluslararası mevzuat da göz önüne alınarak uygulama yönetmeliğinin çıkarılması gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Öcal (2010) tarafından fikri mülkiyet hakları mevzuatı incelenirken ulusal ve uluslararası alanda karşılaştırmalı bir inceleme yapmak, güncel sorunları analiz etmek ve söz konusu hakların ekonomik etkilerini ortaya koymak amacıyla yapılan “Avrupa Topluluğu ve Türk Hukukunda Bilişim ve Fikri Mülkiyet Hakları” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile ülkelerin ekonomilerinin büyümesini sağlamaları ile mülkiyet hakları alanında işleyen bir sistem sağlamaları arasında yakın ilişki olduğu, söz konusu hakların iç ve dış ticaretin çağdaş hukuk normlarına uygun olarak yürütülerek teknolojik geliştirme ve transfer etme yoluyla özellikle imalat sektörünün desteklenmesi, geliştirilmesinin gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özdil (2013) tarafından yeni ortaya çıkan gelişmelerdeki sürecin ne şekilde oluştuğunu ve geniş çerçevede ne şekilde anlamlandırılabilirliğini tahlil etmek amacıyla “Fikri Mülkiyetin Küresel Ekonomi Politikası” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda gerek fikri mülkiyetin oluşturulması gerekse mülkiyet olarak sürdürülebilirliğinin sağlanmasını devletin gerçekleştirebileceği tespit edilmiştir.

Cebe ve Suçin (2014) tarafından eser sahipleri bakımından fikir ve sanat eserleri hakkındaki kanunun önemi, gelişimi ve fikri hakları ile kullanımları açıklanmak amacıyla “Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Kısa Tarihçesi ve Eser Üreticileri Açısından Önemi” adlı çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışma ile

öncelikle eser sahiplerinin ve toplumda yer alan bireylerin fikri hakların yer aldığı hukuki düzenlemeler konusunda bilgilenmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Adıgüzel (2014) tarafından çalışanların ürettikleri eserler ve buluşlar üzerindeki haklar ve bu hakların kullanımına ilişkin hususlar, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname hükümleri çerçevesinde incelenmesi amacıyla “Çalışanların Eserleri ve Buluşları Üzerindeki Fikri Mülkiyet Hakları” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile buluş, çalışanların buluşları, işçi buluşu ve türleri ile bunların buluş sahibine ve işverene sağladığı haklar ve getirdiği yükümlülükler açıklanarak yürürlükteki hükümlerin yerindeliğine ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir.

Karaman Odabaşı (2014) tarafından fikri mülkiyet hakları ile haksız rekabet yaratılabilecek durumlar ve fikri mülkiyet haklarının haksız rekabet hükümleri ile korunması şartlarının değerlendirilmesi amacıyla “Uygulamada Fikri Mülkiyet Haklarının Haksız Rekabete Konu Olması” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile fikri mülkiyet hakları ile haksız rekabet yaratılabilecek durumlar ve fikri mülkiyet haklarının haksız rekabet hükümleri ile korunması şartları açıklığa kavuşturulmuştur.

Özden Merhacı (2015) tarafından ABD Bayh-Dole Yasasının incelenmesi ile Türkiye’de öğretim elemanlarına ait buluşlar hakkında mevcut durumun değerlendirilmesi amacıyla “Amerika Birleşik Devletleri Bayh-Dole Yasası ve Türk Hukukunda Öğretim Elemanlarının Buluşlarına İlişkin Bir Değerlendirme” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma neticesinde, ABD Bayh-Dole Yasasının olumlu etkilerinin görülmesi üzerine Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de serbest buluş olarak nitelendirilen öğretim elemanlarının buluşlarının yeni yasal düzenlemeler ile hizmet buluşu olarak nitelendirileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Uzunallı (2015) tarafından Türk hukukunda üniversite öğretim elemanlarının buluşlarına ilişkin mevzuata yön göstermesi bakımından Alman İşçi Buluşları Kanununda getirilen yeniliğin incelenmesi amacıyla “Üniversite Öğretim Elemanlarının Buluşları Üzerinde Patent Hakkı” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma sonucu üniversite buluşlarının hizmet buluşu haline gelmelerinin tek başına yenilik

sürecine uyum için yeterli olmayacağı, bunun yanında üniversitelerde patent sistemleri ile değerlendirme sistemlerinin de yeterlilik sağlayacak şekilde oluşturulmasının gerekliliği tespit edilmiştir.

Özkan (2016) tarafından fikri mülkiyet haklarında haczin konusu, haczin hangi hükümlere göre ve nasıl yapılacağı ve haczin etkileri konularında bilgi vermek amacıyla “Fikri Mülkiyet Haklarının Haczi” adlı çalışma yapılmıştır. Ele alınan çalışma ile fikir ve sanat eserlerinin, marka, patent, faydalı model ve endüstriyel tasarımların haczi konuları incelenmiştir.

Coşkun (2016) tarafından fikri mülkiyet haklarının korunması amacıyla alınan uygulama önlemlerini uluslararası ve bölgesel çerçevede bir analizini sunmak amacıyla “Enforcement of Intellectual Property Rights in a General Framework and Evaluation of Enforcement Measures in the EU Context” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile dijital teknolojinin getirdiği yenilikler; hak sahipleri, yargı, kamu kurumları, uluslararası ve bölgesel örgütler tarafından fikri mülkiyet haklarının uygulanması alanında karşılaşılan zorluklar bu tezde TRIPS Anlaşması, AB Uygulama Direktifi ve tüzükleri ekseninde tartışılmıştır.

Bozkurt ve Pekmezci (2018) tarafından Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve ithalat arasında teorik bir ilişkinin var olup olmadığının ortaya konulması amacıyla “Gelişmekte Olan Ülkelerde Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) ve İthalat: Bir Panel Veri Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmada sonuç olarak, gelişmekte olan ülkelerde patent başvuruları ve ithalat arasında olumlu ya da olumsuz bir ilişkinin varlığı tespit edilememiştir.

Solmaz (2018) tarafından Türk hukukunda hizmet buluşu ve serbest buluş kavramları ile mevcut hukuki düzenlemeler çerçevesinde çalışanın bedel hakkı konusunun incelenmesi amacıyla “Employee Inventions and Remuneration According to the Current Regulations” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucunda Türkiye’de 29/09/2017 tarihinde yürürlük bulan yönetmelikle birlikte çalışan buluşlarındaki bedele ilişkin bir hesaplama yöntemi getirilmiş olmakla birlikte işletmeler ve çalışanlar açısından uygulamada neler getireceğinin ise zamanla görüleceği sonucuna varılmıştır.

Suluk (2018) tarafından “6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun Getirdiği Yenilikler” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada yeni kanun ile getirilen düzenlemeler açıklanmaktadır.

Demiroğlu (2018) tarafından uluslararası boyut dikkate alınarak Türkiye’de fikri mülkiyet haklarının durumu ve vergi sistemi ile olan ilişkilerin ele alınarak söz konusu ilişkilerin doğru yapılandırılması ve vergilendirilmesi konusunda bir model önerisi oluşturmak amacıyla “Fikri Mülkiyet Haklarının Vergilendirilmesine Yönelik Düzenlemelerin Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile fikri mülkiyet haklarının vergilendirilmesine ilişkin bir model önerisi sunulmaktadır.

Yerlikaya (2018) tarafından patent hukuku ve fikri mülkiyet hukuku arasındaki ilişki çerçevesinde patent kavramını incelemek amacıyla “Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hukuku Arasındaki İlişki Kapsamında Patent” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma neticesinde, rekabet hukuku ile fikri mülkiyet hakları arasında tekelleşme konusunda çatışma olduğu tespit edilmiş olup, zorunlu lisans sözleşmeleri, zorunlu unsur doktrini, tükenme ilkesi yolu ve pay-for-delay anlaşmalarının tespit edilen çatışmaya karşı patentler için getirilen çözümler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koçak (2019) tarafından Türkiye’de patent hukukunda çalışan buluşlarına ilişkin düzenlemelerin incelenmesi amacıyla “Türk Patent Hukuku Açısından Çalışan Buluşlarında Hak Sahipliği ve Çalışanın Bedel Hakkı” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma yapılarak 6769 sayılı Kanun ve çalışan buluşları hakkındaki yönetmelik incelenmiş ve yönetmelik ile 6769 sayılı Kanun arasında uyumlu olmayan düzenlemelerin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.2.Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomiye Etkisi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Chen ve Puttitanun (2005) tarafından gelişmekte olan ülkelerde fikri mülkiyet hakları ve inovasyon konusunu incelemek amacıyla yapılan “Intellectual Property Rights and Innovation in Developing Countries” adlı çalışma sonucunda fikri mülkiyet haklarının gelişmekte olan ülkelerdeki yenilikler üzerinde olumlu etkisi olduğu ve fikri

mülkiyet hakları ile ekonomik gelişme arasında U biçimli ilişki bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fehime (2006) tarafından küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin fikri mülkiyet haklarına başvurusu ve kullanımı sonucu ülke ekonomisine sağlanan fayda ile amaçlanan düzeyde ekonomik büyümenin gerçekleşmesi için söz konusu hakların daha fazla kullanımının sağlanması için gereken politikalar incelenmek üzere “The Contribution of Intellectual Property Rights Obtained by Small and Medium-Sized Enterprises to Economic and Technological Development: Policies to Be Implemented” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucu, fikri mülkiyet hakları ile ilgili destekler konusunda, başvuru yüzdesinin az olduğu görülmüştür. Bu duruma, fikri mülkiyet hakları ve koruması hakkında kapsamlı bilgi sahibi olunmamasının neden olduğu tespit edilmiş ve tedbir olarak konuyla ilgili yeterli bilincin oluşturulması gerekliliği belirtilmiştir.

Tanrıverdi (2007) tarafından fikri mülkiyet haklarının ekonomik temellerinin ve ekonomiye yansımalarının anlatımı amacıyla “Fikri Mülkiyet Haklarının Ekonomik Temelleri ve Ekonomiye Yansımaları” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile fikri mülkiyet haklarının az gelişmiş, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkileri, fikri mülkiyet haklarının ekonomik gelişmenin teşvikindeki rolü ile marka hakkının tükenmesi ilkesi ve paralel ithalat sorununa değinilmiştir.

Uzun (2009) tarafından 2008 yılı uluslararası mülkiyet endeksi raporu sonucu elde edilen veriler ile mülkiyet hakları ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla “Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Gelişme” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucu mülkiyet hakları ile ekonomik gelişme arasında yakın ilişki bulunduğu ve mülkiyet hakları korumasının yüksek olduğu ülkelerde gelişmişlik düzeyinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Ata ve Şahbaz (2013) tarafından 27 AB ülkesinde mülkiyet haklarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin tespiti amacıyla “Mülkiyet Hakları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla ülkelerde gerçekleşen mülkiyet hakları iyileşmeler sonucunda ekonomik gelişmenin arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yayla (2014) tarafından TRIPS Anlaşmasının getirdiği düzenlemelerin yenilik yapma, icat etme, bilim ve edebi alanlarda eserler vermeyi teşvik edici olmaktan çok güçlü fikri haklar korumasının yaratacağı tekerci yapıyla yaratıcı faaliyetleri engelleyeceğini göstermek amacıyla “Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Teknoloji Transferi Biçimlerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma ile TRIPS Anlaşmasıyla zaman içerisinde, sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak giderek çeşitleri artan fikri mülkiyet hakları incelenmiştir. Patent başvurusu yapmak isteyen yatırımcıların güçlü fikri mülkiyet hakları korumalarına nasıl tepki verdikleri Türkiye’nin de içinde yer aldığı dört farklı gelir düzeyindeki ülke grubu yönünden ekonometrik bir modelle ölçülmeye çalışılmış ve değerlendirilmiştir.

Arıcioğlu ve Ucan (2015) tarafından farklı değişkenlerin ekonomik gelişme üzerindeki etkilerinin ortaya konulması amacıyla “Intellectual Property Rights and Economic Growth in Europe” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyüme oranlarının önemli belirleyicisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Demir (2015) tarafından fikri mülkiyet hakları uygulamasının farklı ülke gruplarının kişi başına gelirleri üzerindeki etkisinin ve fikri mülkiyet hakları uygulamasının farklı ülke gruplarının teknoloji üretimleri üzerindeki etkisinin ne yönde olduğunun araştırılması amacıyla yapılan “Küresel Fikri Mülkiyet Hakları Politikalarının Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Farklılaşan Etkilerinin Analizi: Kuzey-Güney-Doğu Modeli” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile farklı politika seçimleri sonucunda bölgelerin ne şekilde etkilendikleri karşılaştırmalı olarak tartışılmış ve farklılaşan etkiler gözlemlenmeye çalışılmıştır.

Parlakıyıldız ve Güvel (2015) tarafından fikri mülkiyet haklarının ekonomik büyümeyle ilişkisi ile öneminin tespiti amacıyla “Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi” adlı çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışma ile fikri mülkiyet hakları kapsamında sağlanan korumanın ülkenin ekonomik gelişiminde hem pozitif hem de negatif etki doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Parlakıyıldız ve Güvel (2015) tarafından fikri mülkiyet haklarının G8 ülkelerinin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkilerini ekonometrik olarak analiz etmek amacıyla yapılan “Fikri Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: G8 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile fikri mülkiyet hakları alanında sağlanan koruma ile çalışmada değerlendirmeye alınan ülkelerin ekonomik gelişimlerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Gürtürk (2016) tarafından ABD örneği ile fikri mülkiyet haklarının ticaretle ilişkisini açıklamak amacıyla “Trade Related Aspects of Intellectual Property: The Case of USA” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda, fikri mülkiyet hakları konusundaki endeks ile ticaret arasındaki ilişkinin olumlu yönde olduğu tespit edilmiştir.

Biber (2016) tarafından Türkiye’de fikri mülkiyet hakları alanındaki koruma ile yeni teknoloji geliştirme, geliştirilen teknoloji ürünlerinin ihracatı ve ülke ekonomisinin gelişimi arasındaki ilişkinin ne şekilde olduğunun tespiti amacıyla “Türkiye’de Fikri Mülkiyet Hakları Koruması, Ekonomik Büyüme ve Teknoloji İhracatı İlişkisinin Karşılaştırmalı Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucu, Türkiye ekonomisinin büyük oranda gelişme potansiyeli bulundurduğu, bu gelişmenin sağlanması için fikri mülkiyet hakları alanında gereken hukuki ve ekonomik gereklilik ve yeniliklerin yapılmasının önemi belirtilmiştir.

Bozkurt ve Pekmezci (2018) tarafından gelişmekte olan ülkelerde fikri mülkiyet hakları ile ithalat arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla “Gelişmekte Olan Ülkelerde Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) ve İthalat: Bir Panel Veri Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışmayla ele alınan gelişmekte olan ülkelerde yapılan patent başvuruları ile ithalat arasında ne olumlu ne de olumsuz bir ilişkinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gaberli (2018) tarafından fikri mülkiyet haklarına büyük önem veren gelişmiş ülkelerin yüksek teknoloji ürettiği yönündeki baskın görüş hakkında kanıt elde etmek amacıyla “G7 Ülkelerinde Fikri Mülkiyet Haklarına Yapılan Ödemeler ve Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknoloji İhracatına Etkisi: Bir Panel Veri Analizi” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, fikri mülkiyet hakları ve AR-GE

alanındaki harcamalar, ekonomik karmaşıklık endeksi ve ihracat arasında olumlu bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir.

Toker Köse (2018) tarafından patentin önemini ve ekonomik boyutunu ortaya koymak amacıyla “Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Patentın İktisadi Boyutu ve Türkiye Örneği” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile Türkiye’de Ar-Ge alanındaki gelişim ile Türkiye’de patent hareketleri hakkında değerlendirmeler yapılmıştır.

Kiper (2019) tarafından OECD ülkeleri üzerinde uygulanan bir ekonometri uygulama ile fikri mülkiyet haklarının korunmasının öneminin incelenmesi amacıyla “Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda, fikri mülkiyet haklarının korunmasının söz konusu alanlarda olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir.

İlik (2019) tarafından küreselleşme sürecinde çokuluslu şirketler ve bu şirketlerin geliştirmiş oldukları küresel üretim tekniklerin, ülkeler arasında ortaya çıkan yeni düzenlerin incelenmesi amacıyla “Küreselleşme Çerçevesinde Türkiye’de Sınai Mülkiyet Haklarının Değişimi” adlı çalışma yapılmıştır. Bu çalışma ile ülkelerin kendi politik ekonomik yapıları çerçevesinde farklı fikri mülkiyet türlerine yönelik farklı stratejiler belirledikleri görülmektedir.

Çuvalcı Öztürk (2019) tarafından patent, faydalı model, marka ve endüstriyel tasarım gibi hakların dâhil olduğu sınai mülkiyet haklarının korunması konusunda farkındalık oluşturarak ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla “Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Düzey 1 Bölgeleri Örneği” adlı çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmanın sonucunda sınai mülkiyet haklarını temsil eden patent, faydalı modelin ekonomik büyüme üzerinde etkili faktörler olduğu gözlemlenmiştir.

Ünlükaptan ve İnce (2019) tarafından AB ve OECD üyesi ülkeler açısından mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ne yönde olduğunun tespiti amacıyla “Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB ve OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme” adlı çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışma ile

söz konusu ülkelerde mülkiyet hakları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin aynı yönlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM 3

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan araştırmanın yöntemi seçilirken araştırma amacı ile araştırma problemi göz önünde bulundurularak alan yazındaki benzer çalışmalarda kullanılan nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Çalışma konusunun hukuk alanında olması nedeniyle doğası gereği nitel araştırma yöntemi uygulanması gerekmektedir. Nitel araştırma yöntemiyle araştırma konusu bütüncül bir biçimde ele alınmıştır. Yapılan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden belge (doküman) inceleme yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen belgeler incelenirken genel tarama ve içerik çözümlemesi yapılarak mantık yöntemleri olan tüme varım ve tümden gelim yöntemlerinden de yararlanılmıştır. Belgelerin incelemesinde genel tarama ile alan yazında tespitler yapılmış ve yasa ve yönetmelik maddeleri incelenmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada betimsel araştırma modeli tercih edilmiştir. Bu model ile elde edilen veriler tam olarak tanımlanmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Türkiye'deki ve dünyadaki fikri ve sınai mülkiyet hakları mevzuatı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın örnekleme ise 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu, Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik ve 2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu'dur.

3.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın amacı doğrultusunda verilerin toplanmasında dokümanlardan yararlanılmıştır. Görüşme tekniğinin kullanılması ve web sitelerinin taranması sonucu analiz yapılarak veriler elde edilmiştir. Ayrıca, araştırma yapılırken resmi istatistiklerden de faydalanılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırma için elde edilen verilerin, araştırmanın problemine çözüm sağlayacak biçimde tümevarımsal olarak çözümlenmesi sağlanmıştır. Toplanan verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırma kapsamında mevzuat analizi ve web sitelerinin analizleri sonucunda elde edilen bulgulara bu bölümde yer verilmektedir.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgulardan olan Türkiye’de Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde karşılaşılan başlıca engeller; yükseköğretim kurumlarındaki iş yükü, buluşların pazarlanmasında yaşanan sorunlar, şirketleşme konusunda yönlendirme ve destek konusundaki yetersizlik, fikri mülkiyet ve sınai mülkiyet haklarıyla alakalı destek mekanizması yetersizliği, sanayinin talep yetersizliği ve mevzuattaki sorunlar olarak sıralanabilir. Bunun yanında buluş sahipleri danışmanlık, yatırımcı bulma, fon bulma, pazar araştırması, lisanslama, sözleşme yönetimi ile fikri ve sınai mülkiyet hakları konusunda desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca, ilgili kanunlarda da belirsizlik ve yetersizlik bulunması ile süreçlerin uzun ve karmaşık yapısı nedeniyle buluşların ticarileştirilmesi süreçlerinde olumsuzluklar görülmektedir. Bununla birlikte, akademik yükselme kriterlerinin ticarileşme konusunda yeterli seviyede bulunmaması da araştırmacılar bakımından motivasyon kaybına neden olmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye’de 2017 yılında, 6769 Sayılı SMK’nın yürürlüğe girmesiyle bir takım yararlı değişiklik ile alanda gelişme yaşansa da uygulamada yukarıda açıklanan nedenler ile mevzuatta yer alan belirsizlik ve çelişkiler sebebiyle yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilme süreçlerinde birçok engelle karşılaşılmaktadır. Bu doğrultuda, hukuki düzenlemelerde yer alan eksiklik ve belirsizliğin söz konusu engelleri doğurduğu görülmektedir. Bu engellerden ilki, süresi

içerisinde buluş bildirimi yapılmış, patentlenebilir olan ve ticari potansiyelinin bulunduğu karar verilen buluşlarda patent başvurusunun üniversite tarafından yapılması sonucunda patentin üniversitenin kamu malı haline gelmesi nedeniyle lisanslama ve ticarileştirme sürecinde 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri gereğince kamu ihalesi sürecinin uygulanması zorunluluğudur. Bu noktada uzun bürokratik işlemler sonucu ticarileştirme sürecinde aksamalar meydana gelmektedir. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu'nun hükümleri gereği büyük oranda açık ihale yapılması gerekliliği mevcuttur. Bu durum özellikle üniversite-sanayi iş birliği sonucu ortaya çıkan buluşlarda sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bir işletmenin aynı veya nakdi desteği ile ortaya çıkan buluşlarda da hak sahipliği üniversitenin olmaktadır. Buluşun ticari haklarının kullanımı için üniversitenin 2886 sayılı Kanuna göre ihaleye çıkması ve en yüksek teklifi veren isteklinin uhdesinde kalmak üzere buluşun haklarını devretmesi gerekmektedir. Bu noktada buluşun geliştirilmesi aşamalarında destek olan firmanın ihaleyi alamaması üniversite-sanayi iş birliğini kısıtlayan, firmaları teşvik etmekten çok firmaların isteksiz olmasını doğuran bir engel olarak belirlemektedir.

Bir diğer engel, devlet üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların patent başvuru masraflarının karşılanacağı kaynak ve bütçe kalemi noktasındaki belirsizliktir. Bahsi geçen ücretlerin yükseköğretim kurumlarının idari işler bütçesinden ödenmesi halinde kurumun avans kapatma dönemlerinde sorunlar yaşanmaktadır. Şöyle ki; yapılan başvuru ödemeleri sonucu Türk Patent tarafından faturaların birkaç ay sonra yükseköğretim kurumuna gönderilmesi avans kapatılması sürecinde soruna yol açmaktadır. Yükseköğretim kurumlarındaki patentlerin yıllık ücretleri ile farklı resmi ücret ödemeleri sonucunda da faturaların yükseköğretim kurumuna Türk patent tarafından gönderilme sürecinde sıkıntılar yaşanmaktadır. Yine, Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından kasım ve mart ayları arasında kamu harcamalarının kapatılması nedeniyle yıllık ücretler konusunda problemler ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bütçe sınıflandırmasında "E.06.03- Gayri maddi hak alımları" bütçe kodu yer almakta ise de söz konusu bütçe kodu gayri maddi hakların satın alınmasına veya kiralanmasına ilişkin olup başvuru masraflarına ilişkin değildir.

Ayrıca, yükseköğretim kurumunun buluş üzerinde hak sahipliğinde bulunmayarak strateji gereği buluşu ticari sır olarak saklayarak ticarileştirmek istemesi

durumunda belirsizlik mevcuttur. 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu çalışan buluşlarına ilişkin düzenleme içeren madde 116/2'nin yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşlar için uygulanmadığı görülmektedir. SMK madde 116/2;

“(2) İşverenin hizmet buluşu için Kuruma ilk başvuru yükümlülüğü;

- a) Hizmet buluşunun serbest buluş niteliği kazanması,
- b) Çalışanın, buluşu için başvuru yapılmamasına rıza göstermesi,
- c) İşletme sırlarının korunmasının başvuru yapmamayı gerektirmesi,

hâllerinden en az birinin gerçekleşmesiyle ortadan kalkar.” şeklindedir (SMK madde 116/2).

Bunun yanında, SMK’da yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşlar ve kamu projesi kapsamında gerçekleşen buluşlar ayrı olarak düzenlenmiştir. Ancak, yükseköğretim kurumlarının kamu projesinde yer alması sonucu gerçekleştirilen buluşlar için uygulanması gereken süreç hakkında düzenleme bulunmadığı görülmektedir (Vardar Sukan,2017).

Devlet Üniversitelerinin önündeki engel kadar Vakıf Üniversitelerinde de Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliğinin 28. maddesinde vakıf üniversitelerinin öğretim faaliyeti kapsamı haricindeki faaliyetlerden gelir sağlayamayacağı düzenlemesi yer almaktadır. Türkiye’de yürürlükte bulunan Devlet İhale Kanunu ve Yükseköğretim Kurumları Kanunu hükümleri gereği mevzuattan kaynaklanan, yükseköğretim kurumlarında elde edilen buluşların ticarileştirilmesi ile gelir elde edilmesinin önünde engeller bulunmaktadır. Her ne kadar uygulamada üniversitelerin bu engellerin aşılması amacıyla farklı yöntemler uyguladığı görülmekte ise de bu durumdaki doğacak hukuki riskler de kaygı verici düzeydedir.

Diğer bir engel ise bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluşun yapıldığı yükseköğretim kurumunun patentin hak sahipliği konusunda buluşu yapana karşı uygulaması gereken esaslar hakkında SMK’da herhangi bir düzenleme bulunmaması nedeniyle uygulamada buluşu yapanın patent hakkının ihlal edildiği görülmektedir.

Yine, yükseköğretim kurumlarında herhangi bir buluşun birden çok kişi tarafından beraberce yapılması durumunda hak sahipliğinin dağıtımı esasları hakkında belirsizlik bulunmaktadır. Şöyle ki; ÇBY madde 29/3; “Buluş birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmişse bu bildirim birlikte yapılabilir. Bildirimde buluşu yapanların adları ve buluş üzerindeki katkı payları belirtilir. Aksi takdirde katkı paylarının eşit olduğu kabul edilir.” şeklinde ise de buluşu yapan kişilerin buluş üzerindeki katkı paylarının ne şekilde belirlenmesi gerektiği konusunda düzenleme yer almamaktadır (ÇBY madde 29/3). Mevzuattaki eksiklik nedeniyle uygulamada birlik sağlanamamakta ve buluş yapanların haklarının ihlali sonucu doğmaktadır.

Son olarak, Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluşlarda hak sahipliği konusuna yer veren mevzuat hükümleri incelendiğinde yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen hizmet buluşları hakkında SMK madde 113’de, SMK madde 121’de ve ÇBY madde 28’de yer alan düzenlemelerin çelişkili oldukları görülmektedir. **SMK madde 121; “(...) (10) Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir(...)**” hükmü gereği ÇBY’nin düzenlendiği ancak yönetmeliğin bazı hususlarda kanun ile çelişkili olduğu tespit edilmiştir. Şöyle ki; **SMK’da yer alan yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen hizmet buluşu tanımı; “(1) Çalışanın, bir işletme veya kamu idaresinde yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirdiği ya da büyük ölçüde işletme veya kamu idaresinin deneyim ve çalışmalarına dayanarak, iş ilişkisi sırasında yaptığı buluş, hizmet buluşudur.”** şeklinde olmakla birlikte,

ÇBY’de yer alan hizmet buluşu tanımı;

“(1) Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar, 2547 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde tanımlanan yükseköğretim kurumları ile Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen buluşlardır. Buluşu yapanın yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak veya yükseköğretim kurumunun araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirilen buluşlar bu kapsama girer. Bu buluşların dışında kalan buluşlar bu Kısım kapsamında serbest buluş olarak kabul edilir.” şeklindedir.

İki hüküm incelendiğinde yönetmelikte bir buluşun yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluş olarak kabul edilebilmesi için;

- Buluşun yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilmesi gerektiği,
- Buluşu yapanın yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak veya yükseköğretim kurumunun araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ancak, **SMK madde 121'e** bakıldığında bir buluşun yükseköğretim kurumunda gerçekleşen buluş olarak kabul edilmesi için;

- Yükümlü olunan faaliyet gereği gerçekleştirilmesi ya da,
- Büyük ölçüde işletme veya kamu idaresinin deneyim ve çalışmalarına dayanılarak, iş ilişkisi sırasında yapılması gerektiği belirtilmektedir.

SMK'ya göre buluşun buluşu yapanın yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirilmesinin buluşun hizmet buluşu olarak kabul edilmesi için yeterli olduğu açıkça görülmekte iken ÇBY buna aykırı olarak buluşu yapanın yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirilmesinin yanında buluşu yapanın yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak veya yükseköğretim kurumunun araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirilmesi şartını aramaktadır. Ayrıca, bir buluşun yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen buluş olabilmesi için SMK, yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucu ortaya çıkması gerektiğini belirtirken ÇBY yükseköğretim kurumlarının araç ve gereçlerini kullanarak veya yükseköğretim kurumlarının deneyim ve çalışmalarına dayanarak gerçekleştirilen buluşların hizmet buluşu olarak kabul edileceğini belirtmektedir. **ÇBY** buluşu yapanın büyük ölçüde yükseköğretim kurumunun deneyim ve çalışmalarına dayanarak gerçekleştirilmesi şartının hüküm altına almamış, büyük ölçüde olmasa da yükseköğretim kurumunun deneyim ve çalışmalarına dayanarak gerçekleştirilen buluşların hizmet buluşu olarak kabul edileceğini belirtmektedir.

BÖLÜM 5

5. SONUÇ

Bu bölümde, yapılan araştırmanın amacı kapsamında elde edilen bulgular sonucu belirlenen engellere getirilen çözüm önerileri ile birlikte sonraki dönem araştırmacılara yönelik getirilen önerilere de yer verilmektedir.

Ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek ülkelerde fikri ve sınai mülkiyet hakları alanındaki korumanın da yüksek olduğu, aynı zamanda fikri ve sınai mülkiyet hakları başvuru ve tescil sayılarının da yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu ülkelerin bu alandaki mevzuatlarına bakıldığında ulusal ve uluslararası düzenlemelerin süreklilik içerisinde güncellenerek ele alındığı görülmektedir. Türkiye’de ise fikri ve sınai mülkiyet hakları alanında son yıllarda 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun yürürlüğe girmesinin de etkisiyle gelişme görülmekte ise de halen birtakım hukuki ve uygulama kaynaklı eksikliklerin varlığı devam etmektedir. Bu çalışmada ikinci bölümde yer verilen alan yazındaki yakın zamanlı ampirik çalışmalar ile tablo ve şekiller ile ortaya konulan istatistiklerin incelenmesinden fikri ve sınai mülkiyet haklarının korunması ile ekonomik gelişme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi ile fikri ve sınai mülkiyet hakları korumasının kademesinin de ilişkili olduğu görülmektedir.

Yüksek katma değerli ürün ile hizmet üretimi ve geliştirilmesinde sahip olduğu olanaklar bakımından yükseköğretim kurumlarının önemi büyüktür. Yükseköğretim kurumlarında uzun ve zahmetli süreçler sonucunda ortaya çıkan buluşlar Ar-Ge çalışmaları sonucunda varlık bulmaktadırlar. Bu zorlu süreç sonucu ekonomik gelişmeye en yüksek katkının sağlanması için elde edilen hizmet ve ürünün ticarileştirilmesi sürecinin hızlı ve sorunsuz bir şekilde tamamlanması gerekmektedir.

Üniversitelerde gerçekleştirilen buluşlar konusunda mevzuat ve uygulama konusunda ileri seviyede bulunan ABD’de üniversitelerde federal hükümet tarafından fonlanarak desteklenen araştırmaların yer aldığı görülmekle birlikte federal hükümetin fonladığı araştırmaların sonuçlarının ticarileştirilmesi konusunda yoğun bir baskı yaptığı görülmektedir. Böylece, üniversiteler tarafından kamu kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılması ile toplumsal yarar sağlayacak şekilde dönüşünün sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaç ile kurumların kendilerine özgü fikri mülkiyet hakları politikalarının oluşturulması, teknoloji transfer modellerinin belirlenmesi, süreç için gerekli mekanizmaların kurulumu ve işleyişinin sağlanması gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde verimli bir işleyiş süreci sağlanmaktadır. Türkiye’de son yıllarda yükseköğretim kurumlarında araştırmacılara buluşlarının ticarileştirilmesinin özendirilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Ayrıca, teknoloji transfer merkezlerinin sayısı artırılarak süreç içerisindeki ihtiyaçların giderilmesi hedeflenmiş ise de buluşların ticarileştirilmesi ve teknoloji transferi hususunda Türkiye’de önemli eksiklikler olduğu görülmektedir (Ölmez Çakar,2012).

Bulgular bölümünde açıklandığı üzere Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde birtakım engeller bulunduğu görülmektedir. Tespit edilen engeller arasında fikri ve sınai mülkiyet hakları mevzuatındaki çelişki ve belirsizliklerin önemli yer tuttuğu görülmektedir. Türkiye’de 2017 yılında 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanununun yürürlüğe girmesi ile bir takım yararlı değişiklik ile alanda gelişme yaşansa da uygulamada yukarıda açıkladığımız nedenler ile mevzuatta yer alan belirsizlik ve çelişkiler sebebiyle yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilme süreçlerinde birçok engelle karşılaşmaktadır. Bu doğrultuda, hukuki düzenlemelerde yer alan eksiklik ve belirsizliğin söz konusu engelleri doğurduğu görülmektedir. Dördüncü bölüm olan bulgular bölümünde belirtildiği üzere yapılan çalışma sonucunda sekiz adet engel tespit edilmiş olup sekiz engelle de çözüm önerisi getirilmiştir.

Bunlardan ilki, süresi içerisinde buluş bildirimini yapılmış, patentlenebilir olan ve ticari potansiyelinin bulunduğu karar verilen buluşlarda patent başvurusunun üniversite tarafından yapılması sonucunda patentin üniversitenin kamu malı haline gelmesi nedeniyle lisanslama ve ticarileşme sürecinde **2886 Sayılı Devlet İhale**

Kanunu hükümleri gereğince kamu ihalesi sürecinin uygulanması zorunluluğudur. Her biri gayri maddi mülkiyet hakkı olan buluşların kendilerine özgü ticarileştirilme süreci doğabileceği göz önünde tutularak, bu engellerin kaldırılması amacıyla ilgili hükümlere yasa koyucu tarafından istisna hükümleri koyulması üniversite-sanayi iş birliğini artıracak önlemler arasındadır. Devlet Üniversitelerinde gerçekleşen buluşların devredilmesi, kiralanması veya lisans verilmesi sürecinde 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu hükümlerinin uygulanmasının zorunlu tutulmaması amacıyla söz konusu kanunlara istisna hükümleri eklenmesi faydalı olabilecektir. Eklenebilecek istisna hükümleri; **“Gayri maddi mülkiyet hakkı olma özellikleri nedeniyle ve her bir buluşun nev’ine has usulle ticarileştirmesi gerekliliğinden, Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmelerine yönelik her türlü devir, kiralama veya lisans verme işleri için (Yükseköğretim Kurulunun görüşünü almak şartıyla) işbu kanunda belirtilen ihale usullerinin uygulanması zorunlu değildir. Belirtilen işlerin yapılmasına ilişkin esaslar ilgili bakanlıklarca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.”** şeklinde düzenlenebilir. Belirtilen süreçlerin sağlıklı işleyişini sağlamak ve her bir farklı buluşun kendisine özgü şekilde ticarileştirilmesini sağlamak amacıyla buluşun gerçekleştiği üniversite tarafından uygulanacak metotlar da işletilmelidir.

İkinci engel, **Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği madde 28** uyarınca vakıf üniversitelerinin öğretim faaliyeti dışında bir faaliyetten gelir elde edemeyeceği düzenlemesinin yer almasıdır. Söz konusu düzenleme Vakıf Üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların ticarileşmesinin önünde yer alan büyük engellerdir. **Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği madde 28’e** de istisna hükmü eklenerek Vakıf Yükseköğretim Kurumlarının öğretim faaliyeti ile gelir elde edebileceklerinin yanı sıra vakıf yükseköğretim kurumunda gerçekleşen buluşların ticarileştirilmesi yoluyla da gelir elde edebileceklerinin hüküm altına alınması söz konusu engelin ortadan kaldırılması bakımında yararlı olabilecektir. İlgili yönetmeliğe belirtilen şekilde bir istisna hükmü eklenebilir; Madde 28 –**“Vakıflar kendilerine kazanç sağlamak amacı ile yükseköğretim kurumu kuramazlar. Kurmuş oldukları yükseköğretim kurumundan herhangi bir surette gelir, kazanç ve hak elde edemezler. Ancak, kurmuş oldukları yükseköğretim kurumunda gerçekleşen buluşların**

ticarileştirilmelerine yönelik her türlü devir, kiralama veya lisans verme işlerinden elde edilen gelir yükseköğretim kurumu hissesi ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine özgelir olarak kaydedilir ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere yükseköğretim kurumunun ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılır.”

Üçüncü engel, yükseköğretim kurumunun buluş üzerinde hak sahipliğinde bulunmayarak strateji gereği buluşu ticari sır olarak saklayarak ticarileştirmek istemesi durumunda bulunan belirsizliktir. Bu konuda da kanuna ek hüküm getirilerek belirsizliğin ortadan kaldırılması faydalı olacaktır. İlgili kanuna belirtilen şekilde bir hüküm getirilebilir; ***“Tüzel kişi tacir olmayan Yükseköğretim kurumunun hizmet buluşu için Türk Patent ve Marka Kurumu’na başvuru yapma yükümlülüğü, yükseköğretim kurumunun ticari sırlarının korunmasının başvuru yapmamayı gerektirmesi gerekçesiyle ortadan kalkmaz.”***

Dördüncü engel, 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanununda yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar ve kamu projesi kapsamında gerçekleştirilen buluşlar ayrı olarak düzenlenmiş olmasına rağmen yükseköğretim kurumlarının kamu projesinde yer alması sonucu gerçekleştirilen buluşlar için uygulanması gereken süreç hakkında düzenleme bulunmamasıdır. Konuyu açıklayıcı hükmün düzenlenerek SMK’ya eklenmesi ile eksiklik giderilebilir. İlgili kanuna şu şekilde bir ek düzenleme getirilebilir; ***“Yükseköğretim kurumlarının kamu destekli projelerde yer alması sonucu ortaya çıkan buluşlar hakkında kamu destekli projelerde ortaya çıkan buluşlar hakkındaki kanun hükümleri esas alınır.”***

Beşinci engel, devlet üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların patent başvuru masraflarının karşılanacağı kaynak ve bütçe kalemi noktasındaki belirsizliktir. Bu sorunun çözümü için öncelikle yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar hakkında başvuru ödemelerine ilişkin olarak ayrı bir bütçe kalemi oluşturulabilir. “Gayri maddi mülkiyet hakları başvuru giderleri” adı altında bir bütçe kodu oluşturularak patent başvuru masraflarının oluşturulan kod üzerinden karşılanması sağlanabilir. ***5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu (II) Sayılı Cetvel’de*** yükseköğretim kurulu, üniversiteler ve yüksek teknoloji enstitülerinin özel bütçeli idarelerden olduğu belirtilmektedir; ***“(II) SAYILI CETVEL (Değişik: 22/12/2005-5436/12 md.) ÖZEL BÜTÇELİ İDARELER A) YÜKSEKÖĞRETİM***

KURULU, ÜNİVERSİTELER VE YÜKSEK TEKNOLOJİ ENSTİTÜLERİ (...)).
2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu "E" işaretli cetveli 44. madde hükmü ise;
**“Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idarelerin bütçelerinin
 “03.04.60.01-Beyiye Aidatları” ile “03.04.70.01-Mahkeme Harç ve Giderleri”
 ekonomik kodlarından yapılması gereken giderler, ödenek gönderme belgesi
 aranmaksızın muhasebe yetkilileri tarafından ödenir ve gerekli ödenek ilgili kurum
 tarafından Strateji ve Bütçe Başkanlığı bütçesinin 99-41.32-01-09.09 tertibinde yer
 alan özellikli giderlerin karşılanmasına ilişkin ödenekten talep edilir.”** şeklindedir.
 Söz konusu hükme “Gayri maddi mülkiyet hakları başvuru giderleri” ekonomik
 kodundan yapılması gereken giderlerin eklenmesi sağlanarak ödenek gönderme
 belgesi aranmaksızın ilgili kurum muhasebe yetkililerince ödemenin yapılması
 gerçekleştirilebilir. Belirtilen madde; **“Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile
 özel bütçeli idarelerin bütçelerinin “03.04.60.01-Beyiye Aidatları”, “03.04.70.01-
 Mahkeme Harç ve Giderleri” ve “03.04....- Gayri maddi mülkiyet hakları başvuru
 giderleri” ekonomik kodlarından yapılması gereken giderler, ödenek gönderme
 belgesi aranmaksızın muhasebe yetkilileri tarafından ödenir ve gerekli ödenek ilgili
 kurum tarafından Strateji ve Bütçe Başkanlığı bütçesinin 99-41.32-01-09.09
 tertibinde yer alan özellikli giderlerin karşılanmasına ilişkin ödenekten talep edilir.”**
 şeklinde değiştirilebilir. Bu sayede devlet üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların
 patent başvuru masrafları için “Gayri maddi mülkiyet hakları başvuru giderleri” bütçe
 tertibinden yapılacak harcamalar, ödenek beklenilmeksizin gerçekleştirilerek yıl
 içerisinde bu kalemden ödenek talebinde bulunulmaması sağlanabilir. Bu bütçe
 tertibinde oluşan ödenek üstü harcamaların ödeneği yılsonu itibarıyla ilgili kurum
 Strateji Geliştirme Daire Başkanlığınca karşılanabilir. Bu değişiklik, devlet
 üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların patent başvuru masraflarının karşılanacağı
 kaynak ve bütçe kalemi belirsizliğini önlemeye yardımcı olabilecektir.

Altıncı engel ise bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış
 olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluşun yapıldığı
 yükseköğretim kurumunun patentin hak sahipliği konusunda buluşu yapana karşı
 uygulaması gereken esaslar hakkında SMK da herhangi bir düzenleme
 bulunmamasıdır. Söz konusu alandaki eksikliğin giderilmesi için ilgili kanuna ek
 düzenleme yapılması yerinde olacaktır. İlgili kanuna şu şekilde bir düzenleme

getirilebilir; ***“Bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluş, buluşun yapıldığı yükseköğretim kurumunda yapılan çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleşmişse ya da buluşu yapan büyük ölçüde yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak buluşu gerçekleştirmişse buluş üzerindeki hak sahipliği buluşun gerçekleştiği yükseköğretim kurumuna ait olur. Ancak, buluşu yapanın buluş üzerindeki hakları saklı kalır.”***

Yedinci engel, yükseköğretim kurumlarında bir buluşun birden fazla kişi tarafından ortak olarak yapılması durumunda hak sahipliğinin dağıtımı esasları hakkında belirsizlik bulunmasıdır. İlgili yönetmeliğe katkı payı belirlenmesine dair form eklenerek belirtilen şekilde hüküm eklenebilir; ***“Buluşu yapanların hak sahipliğinin belirlenmesinde iş bu yönetmelik ekinde yer alan katkı payı belirlenmesi formu uyarınca tespit edilen oran dikkate alınır.”***

Türkiye mevzuatı içerisinde her ne kadar fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin uluslararası anlaşmalar ışığında yenilik yapılmışsa da bunun ilgili ulusal mevzuatın tümüne yansıtılamamış olduğu ve farklı kanunlar arasında çelişkiler bulunmakla birlikte SMK içerisinde de eksiklik ve belirsizliğin yer aldığı görülmektedir. Son olarak sekizinci engel; yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen hizmet buluşları hakkında hükümlere yer veren SMK madde 113, SMK madde 121 ve ÇBY madde 28’de yer alan düzenlemelerin çelişkili olmasıdır. Yönetmelik ile kanun arasında çelişki bulunması durumunda her ne kadar üst hukuk normu olan kanunun uygulanması gerekmekte ise de mevzuatta ve uygulamada bütünlüğün sağlanabilmesi için söz konusu çelişkilerin giderilmesi yararlı olabilecektir. Kanunla çelişen yukarıda belirtilen yönetmelik maddesinin değiştirilmesi ile çelişkili ifadenin ortadan kaldırılması uygulamada birlik ve bütünlük sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle **ÇBY madde 28/1’in “Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar, 2547 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde tanımlanan yükseköğretim kurumları ile Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen buluşlardır. Buluşu yapanın yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak veya**

yükseköğretim kurumunun araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirilen buluşlar bu kapsama girer. Bu buluşların dışında kalan buluşlar bu Kısım kapsamında serbest buluş olarak kabul edilir.” şeklindeki hükmünün *“Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar, 2547 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde tanımlanan yükseköğretim kurumları ile Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen ya da buluşu yapanın büyük ölçüde yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak gerçekleştirilen buluşlar bu kapsama girer. Bu buluşların dışında kalan buluşlar bu Kısım kapsamında serbest buluş olarak kabul edilir.”* şeklinde SMK’ya uygun olarak değiştirilmesi yerinde olacaktır.

Bu noktada ticarileştirme sürecindeki mevcut sorunların çözümü için yasa koyucu tarafından gerekli ek yasal düzenlemeler yapılması ve aynı zamanda yükseköğretim kurumları tarafından da kolaylık sağlayıcı uygulamalara yönelme sağlanması ile alan açılması faydalı olacaktır.

Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi süreçlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için ilgili birimlerin kurulması ve gerekli desteklerin verilmesi sağlanabilir. Ancak bu yapının oluşturulmasında uluslararası standartlar gözetilirken Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarının özellikleri ve ihtiyaçları da göz ardı edilmemelidir. Yükseköğretim kurumları ile fikri ve sınai mülkiyet hakları türleri için en uygun modeller oluşturularak destek mekanizmalarıyla da destelenmesinin sağlanması faydalı olacaktır.

Hazine ve Maliye Bakanlığına, yükseköğretim kurumlarınca fikri ve sınai mülkiyet hakları masraflarının sorunsuz ve devamlı şekilde ödenmesinin sağlanması amacıyla öneri sunularak bu konuda olumlu sonuca ulaşılabilir.

Türkiye’de yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecindeki mevzuat kaynaklı engeller bu çalışma ile ortaya konulmuş olup çözüm önerileri sunulmuştur. Sonraki dönemde araştırmacıların, uluslararası alanda yükseköğretim kurumlarının ticarileştirme süreçlerine ilişkin yapılaşmalarını ve modüllerini kapsamlı şekilde inceleyerek ulusal ihtiyaçlar doğrultusunda ülkemiz yükseköğretim kurumları yapısına en uygun modülün ortaya

koyulması amacıyla analiz yapmalarının toplumsal yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Çizelge 2.11. ile yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmesi sürecinde mevzuatımızdan kaynaklı olduğu tespit edilen engeller ve çözüm önerileri genel hatlarıyla sunulmaktadır;

Tablo 2.11.: Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşların Ticarileştirilmesi Sürecindeki Mevzuat Kaynaklı Engeller ve Çözüm Önerileri

Engel	Kanunun/Yönetmeliğin Mevcut Hali	Kanuna/Yönetmeliğe Yönelik Çözüm Önerisi
2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu hükümleri gereğince kamu ihalesi sürecinin uygulanması zorunluluğu	Madde 1 – Genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ve taşıma işleri bu Kanunda yazılı hükümlere göre yürütülür.	2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu’na, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’na ve 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu’na istisna hükmü eklenebilir. Söz konusu istisna hükmü; “Gayri maddi mülkiyet hakkı olma özellikleri nedeniyle ve her bir buluşun nev’ine has usulle ticarileştirmesi gerekliliğinden, Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşların ticarileştirilmelerine yönelik her türlü devir, kiralama veya lisans verme işleri için (Yükseköğretim Kurulunun görüşünü almak şartıyla) işbu kanunda belirtilen ihale usullerinin uygulanması zorunlu değildir. Belirtilen işlerin yapılmasına ilişkin esaslar ilgili bakanlıklarca müştereken hazırlanacak bir yönetmelikte gösterilir.” şeklinde düzenlenebilir.
Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği madde 28 uyarınca, vakıf üniversitelerinin öğretim faaliyeti dışında bir	Madde 28 –Vakıflar kendilerine kazanç sağlamak amacı ile yükseköğretim kurumu kuramazlar. Kurmuş oldukları yükseköğretim	İlgili yönetmeliğe belirtilen şekilde bir istisna hükmü eklenebilir; Madde 28 –Vakıflar kendilerine kazanç sağlamak amacı ile

faaliyetten gelir elde edemeyeceği şeklinde düzenleme bulunması

kurumundan herhangi bir surette gelir, kazanç ve hak elde edemezler.

yükseköğretim kurumu kuramazlar. Kurmuş oldukları yükseköğretim kurumundan herhangi bir surette gelir, kazanç ve hak elde edemezler. **Ancak, kurmuş oldukları yükseköğretim kurumunda gerçekleşen buluşların ticarileştirilmelerine yönelik her türlü devir, kiralama veya lisans verme işlerinden elde edilen gelir yükseköğretim kurumu hissesi ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine özgelir olarak kaydedilir ve başta bilimsel araştırmalar olmak üzere yükseköğretim kurumunun ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılır.**

Devlet üniversitelerinde gerçekleştirilen buluşların patent başvuru masraflarının karşılanacağı kaynak ve bütçe kalemi noktasındaki belirsizlik

2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu “E” işaretli cetveli 44. Madde;

“Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idarelerin bütçelerinin “03.04.60.01-Beyiye Aidatları” ile “03.04.70.01-Mahkeme Harç ve Giderleri” ekonomik kodlarından yapılması gereken giderler, ödenek gönderme belgesi aranmaksızın muhasebe yetkilileri tarafından ödenir ve gerekli ödenek ilgili kurum tarafından Strateji ve Bütçe Başkanlığı bütçesinin 99-41.32-01-09.09 tertibinde yer alan özellikli giderlerin karşılanmasına ilişkin ödenekten talep edilir.”

Yeni bütçe kodu oluşturulabilir ve ilgili kanun maddesinde değişiklik yapılabilir. 2021 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu “E” işaretli cetveli 44. Madde;

“Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile özel bütçeli idarelerin bütçelerinin “03.04.60.01-Beyiye Aidatları”, “03.04.70.01-Mahkeme Harç ve Giderleri” ve “03.04....- Gayri maddi mülkiyet hakları başvuru giderleri” ekonomik kodlarından yapılması gereken giderler, ödenek gönderme belgesi aranmaksızın muhasebe yetkilileri tarafından ödenir ve gerekli ödenek ilgili kurum tarafından Strateji ve Bütçe Başkanlığı bütçesinin 99-41.32-01-09.09

tertibinde yer alan özellikli giderlerin karşılanmasına ilişkin ödenekten talep edilir.” şeklinde değiştirilebilir.

Bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluşun yapıldığı yükseköğretim kurumunun patentin hak sahipliği konusunda buluşu yapana karşı uygulaması gereken esaslar hakkında SMK’da herhangi bir düzenleme bulunmaması

Kanunda mevcut bir düzenleme bulunmuyor.

İlgili kanuna şu şekilde bir düzenleme getirilebilir; **Bir yükseköğretim kurumunda buluş yapmış ve patentini almış olan kişinin başka bir yükseköğretim kurumuna geçmesi durumunda buluş, buluşun yapıldığı yükseköğretim kurumunda yapılan çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleşmişse ya da buluşu yapan büyük ölçüde yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak buluşu gerçekleştirmişse buluş üzerindeki hak sahipliği buluşun gerçekleştiği yükseköğretim kurumuna ait olur. Ancak, buluşu yapanın buluş üzerindeki hakları saklı kalır.**

Yükseköğretim kurumlarının buluş üzerinde hak sahipliğinde bulunmayarak strateji gereği buluşu ticari sır olarak saklayarak ticarileştirmek istemesi durumundaki belirsizlik

Kanunda mevcut bir düzenleme bulunmuyor.

İlgili kanuna belirtilen şekilde bir hüküm getirilebilir; **Tüzel kişi tacir olmayan Yükseköğretim kurumunun hizmet buluşu için Türk Patent ve Marka Kurumuna başvuru yapma yükümlülüğü, yükseköğretim kurumunun ticari sırlarının**

Yükseköğretim kurumlarının kamu projesinde yer alması sonucu gerçekleştirilen buluşlar için uygulanması gereken süreç hakkında düzenleme bulunmaması	Kanunda mevcut bir düzenleme bulunmuyor.	korunmasının başvuru yapmamayı gerektirmesi gerekçesiyle ortadan kalkmaz.
Yükseköğretim kurumlarında bir buluşun birden fazla kişi tarafından ortak olarak yapılması durumunda hak sahipliğinin dağıtımı esasları hakkında bulunan belirsizlik	Kanunda mevcut bir düzenleme bulunmuyor.	İlgili kanuna şu şekilde bir ek düzenleme getirilebilir; Yükseköğretim kurumlarının kamu destekli projelerde yer alması sonucu ortaya çıkan buluşlar hakkında kamu destekli projelerde ortaya çıkan buluşlar hakkındaki kanun hükümleri esas alınır.
Yükseköğretim kurumlarında gerçekleşen hizmet buluşları hakkında hükümlere yer veren SMK madde 113, SMK madde 121 ve ÇBY madde 28’de yer alan düzenlemeler arasındaki çelişki	Çalışan Buluşlarına, Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Buluşlara ve Kamu Destekli Projelerde Ortaya Çıkan Buluşlara Dair Yönetmelik madde 28/1; <i>“(1) Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar, 2547 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde tanımlanan yükseköğretim kurumları ile Millî Savunma Bakanlığı ve</i>	Yönetmelik maddesinin değiştirilmesi ile çelişkili ifade ortadan kaldırılabilir. Şöyle ki; ÇBY madde 28/1, <i>“Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen buluşlar, 2547 sayılı Kanunun 3’üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde tanımlanan yükseköğretim kurumları ile Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığına bağlı</i>

İçişleri Bakanlığına bağlı yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen buluşlardır. Buluşu yapanın yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak veya yükseköğretim kurumunun araç ve gereçleri kullanılarak gerçekleştirilen buluşlar bu kapsama girer. Bu buluşların dışında kalan buluşlar bu Kısım kapsamında serbest buluş olarak kabul edilir.”

yükseköğretim kurumlarında yapılan bilimsel çalışmalar veya araştırmalar sonucunda gerçekleştirilen ya da buluşu yapanın büyük ölçüde yükseköğretim kurumunda edindiği deneyim ve çalışmalara dayanarak gerçekleştirilen buluşlar bu kapsama girer. Bu buluşların dışında kalan buluşlar bu Kısım kapsamında serbest buluş olarak kabul edilir.” şeklinde değiştirilebilir.

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi ve T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Gazete, 2021.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2014). Çalışanların Eserleri ve Buluşları Üzerindeki Fikri Mülkiyet Hakları. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Aksoy, M. (2013). Patent Verilebilirlik Şartlarından Yenilik. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Aliusta, E. (2004). Türk Hukukunda Patent Hakkının Korunması ve Rekabet Hukuku Açısından Sonuçları. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Apostolopoulos, H. (2007). Refusal-to-Deal Cases of IP Rights in the Aftermarket of US and EU Law: Convergence of Both Law Systems Through Speaking the Same Language of Law and Economics. *DePaul Business and Commercial Law Journal*, s.237-263.
- Arıcioğlu, E. ve Ucan, O. (2015). Intellectual Property Rights and Economic Growth in Europe. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 24, Sayı 2, 2015, Sayfa 123-136.
- Arıkan, A. S. (2001). Fikri- Sınai Haklar Açısından Paralel İthalat-AB ve Türkiye-. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Arıöz, A. (2008). Avrupa Birliği'ne Uyum Süreci İçerisinde Patent Hakları. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan Erbahayetmez, B. (2006). Türk İdari Yapısında Fikri Mülkiyet Haklarının Korunması. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ata, A. Y. ve Şahbaz A. (2013). Mülkiyet Hakları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki; AB Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Sosyoekonomi Dergisi*, 2013-2, s.161-180.
- Atakul, A. (2007). Teknoloji Transferinin Uluslararası İlişkilerdeki Yeri. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Aydemir, C. ve Kaya, M. (2007). Küreselleşme Kavramı ve Ekonomik Yönü. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 20, s. 260-282.
- Baltes, C. (2001). Patent Pools-An Effective Instrument for the High Technology Co-operation? Lund University Faculty of Law, Lund, Sweden.
- Barış, S. (2017). Türkiye’de Teknolojik Yenilik ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Tokat.
- Battal, A. Patent Mevzuatı Yönünden “Üniversite Mensubu” Kavramı ve Vakıf Üniversitelerinde Çalışanların Buluşları. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Biber, A. E. (2016). Türkiye’de Fikri Mülkiyet Hakları Koruması Ekonomik Büyüme ve Teknoloji İhracatı İlişkisinin Karşılaştırmalı Analizi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 3, 16: 61-88.
- Bilgin, S.B. (2018). 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu’nda Tasarım Hukukunda Getirilen Yenilikler. *FMR*, 2018/1, s.33-53.
- Bozkurt, K. ve Pekmezci, A. (2018). Gelişmekte Olan Ülkelerde Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları (FSMH) ve İthalat: Bir Panel Veri Analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 14, Sayı 2, s.505-516.
- Bülay Doğan, N. (2012). Reflections of the Global Implementation of Intellectual Property Rights on Pharmaceutical Policies: Case of Turkey. The Atatürk Institute for Modern Turkish History of Boğaziçi University, İstanbul.
- Cebe, R. ve Suçin, H. (2014). Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Kısa Tarihçesi ve Eser Üreticileri Açısından Önemi. *Rast Müzikoloji Dergisi*, Cilt II, Sayı 1 (2014), s.120-127.
- Chen, Y. ve Puttitanun, T. (2005). Intellectual Property Rights and Innovation in Developing Countries. *Journal of Development Economics*, 78, s. 474-493.
- Coşkun, A. (2006). Enforcement of Intellectual Property Rights in a General Framework and Evaluation of Enforcement Measures in the EU Context.

Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, Ankara.

Çağlar, H. (2009). 556 Sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de 28.01.2009 Tarihinde Yapılan Değişiklikler Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı:1-2, S.97-112.

Çakmak, E. ve Gümüş, S. Türkiye’de Beşerî Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-1, s.59-72.

Çerçi, O. (2013). Fikri Mülkiyet Haklarında Hakların Tükenme İlkesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Çuvalcı Öztürk, H. (2019). Sınai Mülkiyet Haklarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Düzey 1 Bölgeleri Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Demir, C. (2015). Küresel Fikri Mülkiyet Hakları Politikalarının Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Farklılaşan Etkilerinin Analizi: Kuzey- Güney – Doğu Modeli. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Demiroğlu, M. (2018). Fikri Mülkiyet Haklarının Vergilendirilmesine Yönelik Düzenlemelerin Analizi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Doğan, G. (2011). Zorunlu Unsur Doktrini ve Fikri Mülkiyet Haklarına Etkisi. Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dülger, M. (2014). Homo Commoditus: “Sahip Olmak, Genetik Metalar ve Fikri Mülkiyet”. *İÜHFM*, Cilt: LXXII, Sayı: 1, s. 507-530.

Eliri, İ. (2010). Güzel Sanat Eserlerinde Fikri Mülkiyet Hakları ve Uygulamaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı :23 / 2010, Sayfa: 61-71.

- Erbay, H. (2007). Türk Fikri ve Sınai Mülkiyet Haklarının AB Mevzuatına Uyum Düzeyinin Tespiti ve Eğitim Gereklerinin Analizi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdem, B. (2003). *Fikri Hukukta Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi (1. Basım)*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Erginbay, G. S. (2018). 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu Uyarınca Nispi Ret Nedenleri. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XXII*, sayı:3, s.37-53.
- Fehime, F. Ş. (2006). In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Master of Science in Science in Science and Technology Policies. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Fink, C. ve Maskus, K. E. (2005). *Intellectual Property and Development*, A copublication of the World Bank and Oxford University Press.
- Gaberli, Ü. (2018). G7 Ülkelerinde Fikri Mülkiyet Haklarına Yapılan Ödemeler ve Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknoloji İhracatına Etkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* (641) , s. 67 – 82.
- Genç, D. D. (2006). Rekabet Hukuku ile Bağlantısı Açısından Fikri Mülkiyet Haklarının Tüketilmesi İlkesi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gemrik, S. (2008). Fikri Mülkiyet Hakları Bağlamında Korsan Yayıncılığın Ekonomi Politikası. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Geven, Z. (2011). Fikri Mülkiyet Hukukunda Yenilik ve Orijinallik. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, s. 327-399.
- Gökovalı, U. ve Bozkurt, K. (2006). Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakkı (FSMH) Olarak Patentler: Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:17, s.135-146.

- Gökovalı, U. (2010). Coğrafi İşaretler ve Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 21(2): 141-160.
- Gülle, A. (2009). Exhaustion Principle in the Intellectual Property Law in the Turkish and European Union Law. Bahçeşehir University Institute of Social Sciences, İstanbul.
- Güneş, İ. (2010). Türk Patent Hukuku Uygulamasında İşçi (Hizmet) Buluşları, Serbest Buluş Kavramı ve Karşılaştırmalı Hukuk. *FMR*, Cilt:10, Sayı:2010/2, Sayfa:13-23.
- Gürtürk, G. (2016). Trade Related Aspects of Intellectual Property : The Case of USA. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Holgersson, M. (2012). Innovation and Intellectual Property. Chalmers University of Technology, Department of Technology Management and Economics, Gothenburg, Sweden.
- Hovenkamp,E. ve Hovenkamp, H. J. (2017). Patent Pools and Related Technology Sharing. University of Pennsylvania Law School. Faculty Scholarship.
- İlik, S. (2019). Küreselleşme Çevresinde Türkiye’de Sınai Mülkiyet Haklarının Değişimi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. 2017. Dünyada ve Türkiye’de Teknoloji Transfer Ofisleri ve DAP Bölgesi İçin Üniversite-Sanayi İş birliği ve Bölgesel TTO Analizi Raporu. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Karaaslan, A. ve Tuncer, G. (2010). Uluslararası Rekabet Gücünün Artırılmasında Temel Devlet Politikaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26.
- Karaman Odabaşı, F. (2014). Uygulamada Fikri Mülkiyet Haklarının Haksız Rekabete Konu Olması. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Kılıç, A.H. Türkiye’de ve Avrupa Topluluğu’nda Fikri Mülkiyet Hakları. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, s.331-346.
- Kiper, S. (2019). Fikri Mülkiyet Haklarının Korunmasının Ekonomik Büyüme Üzerinde Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Koçak, H. (2019). Türk Patent Hukuku Açısından Çalışan Buluşlarında Hak Sahipliği ve Çalışanın Bedel Hakkı. *Hacettepe HFD*, 9(2) 2019, s.489 – 532.
- Leger, A. (2007). The Role(s) of Intellectual Property Rights for Innovation: A Review of the Empirical Evidence and Implications for Developing Countries. *DIW Berlin Discussion Papers 707*, Berlin.
- Mercangöz, Y. Ö. (2019). Teknoloji Transferi Anlaşmalarının Rekabete Etkisinin AB, ABD ve Türk Yargı Sistemlerinde Karşılaştırmalı Analizi, İstanbul.
- Odman Boztosun, A. (2007). Fikri Mülkiyet ve Küresel Rekabet. TÜSİAD-Sabancı Üniversitesi Rekabet Forumu.
- Ongun, M. T. (1996). Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPs) Anlaşması ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Ekonomik Yaklaşım*, Cilt:7, Sayı: 22, s.61-76.
- Öcal, B. (2010). Avrupa Topluluğu ve Türk Hukukunda Bilişim ve Fikri Mülkiyet Hakları. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ölmez Çakar, S. (2012). *ABD Üniversite Teknoparkları İnceleme Çalışması; Türkiye İçin Gözlem ve Öneriler* (1. Basım). Ankara: Özge Matbaa Tasarım.
- Özden Merhacı, S. (2015). Amerika Birleşik Devletleri Bayh-Dole Yasası ve Türk Hukukunda Öğretim Elemanlarının Buluşlarına İlişkin Bir Değerlendirme. *AÜHFD*, 64 (2): s.405-434.
- Özdil, K. (2013). Fikri Mülkiyetin Küresel Ekonomi Politikası. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Özel, H. A. (2012). Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 1, ss. 63-72.
- Özkan, Y. (2016). Fikri Mülkiyet Haklarının Haczi. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Parlakııldız, F. M. ve Güvel E. A. (2015). Fikri Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: G8 Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:24, Sayı:2, sayfa 75-92.
- Parlakııldız, F. M. ve Güvel E. A. (2015). Fikri Mülkiyet Hakları ve Bu Hakları Korumanın Ekonomik Önemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:8, Sayı:4, sayfa: 29-39.
- Petrakos, G. ve Arvanitidis, P. ve Pavleas, S. (2007). Determinants of Economic Growth: The Experts' View. DYNREG Research Project, Dynamic Regions in a Knowledge- Driven Global Economy Lessons and Policy Implications for the EU.
- Polater, S. (2016). Sınai Mülkiyet Haklarına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamelerin Anayasaya Uygunluğu Sorunu. *LHD*, Cilt: 14, Sayı: 160, s.1861-1902.
- Polater, S. (2019). *Yükseköğretim Kurumlarında Meydana Getirilen Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Hak Sahipliği* (1. Basım). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Primo Braga, C.A. ve Fink, C. ve Paz Speulveda, C. (2000). Intellectual Property Rights and Economic Development. World Bank Discussion Paper No:412, Washington, D.C.
- Saraç, T. (2001). Patent Hukukunda Yenilik Kavramı ve Yeniliğin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 9, Sayı:1-2, s.189-212.
- Sınai Mülkiyet Kanunu.(2016). Resmi Gazete, 29944, 10/01/2017.

- Solmaz, M. (2018). Employee Inventions and Remuneration According to the Current Regulations. *GSI Articletter*, Summer 2018, part :7 , p.113-132.
- Soyak, A. (2005). Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları: Tanımı, Tarihsel Gelişimi ve GOÜ'ler Açısından Önemi. *Legal Fikri ve Sinaî Haklar Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1, 2005, ss.11-30.
- Suluk, C. (2002). AB ve Türk Hukukunda Faydalı Modellerin Korunması(I). *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, Cilt:2 Sayı:1 s.53-87.
- Suluk, C. (2002). AB ve Türk Hukukunda Faydalı Modellerin Korunması(II). *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, Cilt:2 Sayı:2 s.27-46.
- Suluk, C. (2018). 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunun Getirdiği Yenilikler. *TFM* 2018; 4(1), s.91-109.
- Şimşek, M. ve Kadılar, C. (2010). Türkiye’de Beşerî Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 1, s. 115-140.
- Taban, S. ve Kar, M. (2006). Beşerî Sermaye ve Ekonomik Büyüme: Nedensellik Analizi, 1969-2001. *Sosyal Bilimler Dergisi* ,2006/1, s.159-181.
- Tanrıverdi, S. (2007). Fikri Mülkiyet Haklarının Ekonomik Temelleri ve Ekonomiye Yansımaları. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Taş, S. (2006). Fikri ve Sınai Mülkiyet Alanındaki Sorunlar, Gelişmeler ve Türkiye-AB İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 10, s.80-95.
- Türkcan, A. (2009). Fikri Mülkiyet Hakları Kapsamında Hâkim Durumun Kötüye Kullanılması. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- Toker Köse, M. (2018). Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Patentın İktisadi Boyutu ve Türkiye Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Çorum.

Uzun, A. M. (2009). Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Gelişme. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 23 Ocak 2009 Sayı: 1 s. 291-308.

Uzunallı, S. (2015). Üniversite Öğretim Elemanlarının Buluşları Üzerinde Patent Hakkı. *TFM*, 2015/1, s.171-184.

Ünlükaptan, İ. ve İnce, C. (2019). Mülkiyet Hakları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: AB ve OECD Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 28, Sayı 2, 2019, Sayfa 436- 450.

Vardar Sukan, F. (2017). The New IPR Law and Responsibilities of Universities. 7th International Conference on “Managing Intellectual Property Rights in Universities”.

Yaşgöl, Y. S. (2009). Fikri Mülkiyet Haklarının Yükselişinde Gelişmekte Olan Ülkelerin Uyguladıkları Stratejilerin Küresel Politik Ekonomi Yönünden Analizi-İlaç Sektörü Örneği-. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yayla, Y. (2014). Fikri Mülkiyet Hakları Çerçevesinde Teknoloji Transferi Biçimlerinin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yerlikaya, H. (2018). Rekabet Hukuku ve Fikri Mülkiyet Hukuku Arasındaki İlişki Kapsamında Patent. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yüksel, C. ve Yüksel, E. Küresel Ekonomide Şirketlerin Modern Fikri Mülkiyet Stratejisi ve Sayısal Mülkiyet Hakkının Korunması. İstanbul.

https://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/profile.jsp?code=TR,

Erişim tarihi: 18.08.2021

<https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/commonContent/History> , Erişim tarihi: 15.07.2020

<https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/allNews/newsDetail?newsId=958> ,

Erişim tarihi: 17.07.2020

<https://iprgezgini.org/2017/01/12/universitelerin-sinai-mulkiyetten-dogrudan-gelir-elde-etmesi-sorunu-ve-sinai-mulkiyet-kanunu-121-maddesi-8-fikrasi-2-cumlesi-ile-gelen-cozum/> , Erişim tarihi: 17.07.2020

<https://iprgezgini.org/2017/01/30/universite-sanayi-isbirligi-projelerinde-bulusun-hak-sahipliginin-belirlenmesi-sorunu/> , Erişim tarihi: 17.07.2020

<https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/FikriHaklarOzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> , Erişim tarihi: 19.08.2021

<https://internationalpropertyrightsindex.org/full-report> , Erişim tarihi: 19.08.2021

<https://iprgezgini.org/category/teknoloji-transferi/> , Erişim tarihi: 19.08.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr> , Erişim tarihi: 20.05.2021

<https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/statistics/> , Erişim tarihi: 18.05.2021

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6769.pdf> , Erişim tarihi: 19.06.2021

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170929-6.htm> , Erişim tarihi: 19.06.2021

https://atr-ipri2017.s3.amazonaws.com/uploads/IPRI_2019_FullReport.pdf , Erişim tarihi: 20.06.2021

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_943_2019.pdf , Erişim tarihi: 19.08.2021

https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2020.pdf , Erişim tarihi: 19.08.2021

<https://www3.wipo.int/ipstats/ipsBarchartval> , Erişim tarihi: 23.08.2021

<https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/> , Erişim tarihi: 26.08.2021

EKLER

EK 1: Seçilen 129 Ülkenin Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi Sonuçları

COUNTRY	IPRI 2019	LP	PPR	IPR	COUNTRY	IPRI 2019	LP	PPR	IPR	COUNTRY	IPRI 2019	LP	PPR	IPR
ALBANIA	4.546	4.201	6.046	3.392	GERMANY	7.850	7.662	7.596	8.293	NIGERIA	3.788	2.884	4.707	3.772
ALGERIA	4.436	3.763	5.549	3.994	GHANA	5.748	5.315	5.898	6.032	NORWAY	8.280	8.599	8.258	7.983
ANGOLA	3.116	2.822	3.595	2.930	GREECE	5.208	4.862	5.142	5.619	OMAN	6.730	6.498	7.821	5.870
ARGENTINA	5.087	4.552	5.407	5.303	GUATEMALA	5.013	3.687	6.771	4.582	PAKISTAN	3.875	3.175	4.801	3.649
ARMENIA	4.812	4.223	6.856	3.358	HAITI	2.703	2.873	1.286	3.950	PANAMA	5.687	4.450	7.245	5.367
AUSTRALIA	8.363	8.154	8.280	8.656	HONDURAS	4.836	3.532	6.497	4.478	PARAGUAY	4.569	3.593	6.277	3.837
AUSTRIA	8.090	7.928	7.907	8.435	HONG KONG	7.903	8.057	8.166	7.486	PERU	5.140	3.976	6.461	4.982
AZERBAIJAN	5.120	4.206	7.055	4.098	HUNGARY	6.218	5.397	6.532	6.726	PHILIPPINES	5.309	3.674	6.548	5.705
BAHREIN	6.195	5.280	7.541	5.764	ICELAND	7.566	8.120	7.954	6.624	POLAND	5.997	5.436	6.425	6.130
BANGLADESH	3.313	3.482	3.568	2.889	INDIA	5.820	4.877	6.608	5.975	PORTUGAL	6.977	6.948	6.892	7.091
BELGIUM	7.670	7.444	7.371	8.195	INDONESIA	5.406	4.737	7.066	4.415	QATAR	6.923	6.549	7.955	6.266
BENIN	4.525	4.163	4.415	4.997	IRAN	4.579	3.720	5.609	4.408	ROMANIA	6.028	5.434	6.413	6.239
BOLIVIA	3.930	2.843	4.826	4.122	IRELAND	7.613	7.893	7.040	7.905	RUSSIA	4.990	3.663	5.914	5.391
BOSNIA & HERZEGOVINA	4.419	3.905	5.787	3.566	ISRAEL	7.181	6.384	7.512	7.647	RWANDA	6.266	5.916	7.079	5.802
BOTSWANA	5.964	6.370	6.884	4.637	ITALY	6.126	5.474	6.137	6.768	SAUDI ARABIA	6.278	5.626	7.359	5.850
BRAZIL	5.564	4.352	6.082	6.259	JAMAICA	5.999	5.398	6.434	6.166	SENEGAL	5.132	4.777	6.019	4.600
BRUNEI DARUSSALAM	4.759	6.297	3.358	4.622	JAPAN	8.323	8.031	8.318	8.621	SERBIA	4.785	4.442	6.023	3.891
BULGARIA	5.570	4.837	6.184	5.688	JORDAN	6.182	5.520	7.304	5.722	SIERRA LEONE	4.861	4.104	5.221	5.257
BURKINA FASO	5.355	4.257	6.463	5.345	KAZAKHSTAN	4.855	4.391	6.381	3.794	SINGAPORE	8.462	8.509	8.713	8.164
BURUNDI	3.799	2.138	5.225	4.033	KENYA	5.147	4.064	6.486	4.892	SLOVAKIA	6.387	5.388	7.097	6.676
CAMEROON	4.307	3.080	5.426	4.415	KOREA, REP	6.622	6.058	6.942	6.866	SLOVENIA	6.103	6.251	5.990	6.067
CANADA	8.265	8.403	8.271	8.122	KUWAIT	5.571	5.237	6.794	4.680	SOUTH AFRICA	6.071	5.149	6.348	6.717
CHAD	3.887	2.354	4.800	4.506	LATVIA	5.937	5.922	6.443	5.445	SPAIN	6.453	6.024	6.611	6.724
CHILE	6.881	6.674	7.558	6.410	LEBANON	4.387	3.074	6.582	3.503	SRI LANKA	5.164	4.791	6.182	4.518
CHINA	6.034	4.930	7.149	6.022	LIBERIA	4.653	3.858	5.558	4.541	SWEDEN	8.281	8.307	8.166	8.370
COLOMBIA	5.560	3.886	6.479	6.314	LITHUANIA	6.461	6.345	6.936	6.102	SWITZERLAND	8.572	8.602	8.425	8.689
CONGO, DEM. REP.	3.546	1.805	5.065	3.767	LUXEMBURG	8.275	8.516	8.134	8.176	TAIWAN (China)	7.307	6.754	8.228	6.938
COSTA RICA	6.489	6.167	6.821	6.479	MACEDONIA, FYR	4.704	4.025	6.550	3.537	TANZANIA, UNITED REP	5.193	4.250	5.637	5.691
CÔTE D'IVOIRE	4.785	3.383	6.888	4.084	MALAWI	4.785	4.421	5.467	4.468	THAILAND	5.456	4.619	6.982	4.767
CROATIA	5.162	5.097	5.599	4.792	MALAYSIA	6.624	5.817	7.814	6.239	TRINIDAD & TOBAGO	5.817	5.198	6.021	6.231
CYPRUS	6.407	6.559	6.436	6.227	MALI	4.569	3.143	5.775	4.788	TUNISIA	5.142	4.571	6.197	4.659
CZECH REP	7.029	6.650	7.037	7.401	MALTA	6.756	6.728	7.308	6.233	TURKEY	5.263	3.578	6.634	5.576
DENMARK	8.174	8.423	7.854	8.246	MAURITANIA	4.172	3.364	4.087	5.066	UGANDA	5.053	3.895	6.138	5.125
DOMINICAN REP	4.894	3.931	6.241	4.511	MAURITIUS	6.298	6.444	7.221	5.228	UKRAINE	4.433	2.971	5.748	4.579
ECUADOR	4.803	3.543	5.618	5.248	MEXICO	5.229	3.592	6.149	5.945	UNITED ARAB EMIRATES	7.348	6.904	8.118	7.022
EGYPT	5.282	4.405	6.123	5.318	MOLDOVA	4.221	3.669	5.966	3.029	UK	8.044	7.791	7.869	8.473
EL SALVADOR	4.707	3.968	5.826	4.328	MONTENEGRO	4.817	5.007	5.818	3.628	USA	8.203	7.483	8.344	8.781
ESTONIA	7.173	7.279	7.620	6.620	MOROCCO	5.763	4.730	6.847	5.711	URUGUAY	6.330	7.134	6.531	5.324
ESWATINI	5.111	4.588	6.327	4.419	MOZAMBIQUE	4.387	3.122	5.300	4.740	VENEZUELA, BOL. Rep	2.896	1.567	4.734	2.387
ETHIOPIA	4.393	3.696	5.913	3.569	NEPAL	4.843	3.848	6.563	4.118	VIETNAM	5.085	4.743	5.956	4.556
FINLAND	8.713	8.841	8.393	8.904	NETHERLANDS	8.273	8.338	7.929	8.554	YEMEN, REP.	2.671	1.390	4.871	1.753
FRANCE	7.384	7.073	7.150	7.930	NEW ZEALAND	8.514	8.892	8.711	7.939	ZAMBIA	4.592	4.323	5.793	3.660
GEORGIA	5.247	5.286	7.184	3.273	NICARAGUA	4.337	3.342	5.734	3.935	ZIMBABWE	3.738	2.979	4.833	3.403

Kaynak: IPRI, 2021.

